

Régebbi Faust-fordítások.

(A Magyar Nemzeti Múzeum két kézirata.)

Goethe nem azok közül a klasszikusok közül való, a kik hamar meghonosodtak minálunk. *Faust* is csak 1860-ben jelent meg teljes fordításban, Nagy Istvánéban, mely mindenképpen méltatlan kísérlet volt a nagy íróhoz. Azóta ugyan többen is megpróbálkoztak a nagy feladattal s így jelentek meg sorban (a tragédia első részéről beszélve) Komáromy Andor, Dóczi Lajos, Szabó Mihály és Palágyi Lajos Faust-fordításai, melyek között dallamosságban, költői nyelvben, bár tösgyökeres magyarságban nem, a legjobb a Dóczié; noha ezt sem találjuk olyannak, hogy egy újabb és jobb fordítás ne feledtetné el.

De a megjelenteken kívül mások is foglalkoztak *Faust* lefordításával. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára két érdekes kéziratot őriz, melyekről ezideig nem volt emlékezés.

Az egyik mindössze néhány lapnyi töredék 1841. Quart. Hung. *Faust* első jeleneteiből; Hugo Károly kísérlete ez, saját kezeirésében, a különcz poétáé, ki három nyelven próbálta érvényesíteni tehetségét. Kelte nem ismeretes, de minden valószínűség szerint a mult század negyvenes éveibe tehető. Hugo abban az időben volt magyar költő, akkor tanult magyarul írni vagy — a mint később lázas képzelődésében maga is elhitte — akkor pallérozta a még barbár magyar nyelvet.¹ Az óriási vállalkozás, hogy Faust-ot magyarul adja, töredék maradt, de eléggé jellemzi az író önbizalmát. A nyelvvel minden lépten-nyomon küzdő ember vergődése ez. Szó szoros értelmében vergődik: küzd a mondatszerkezettel, a szavakkal; a nyelvújítás leglehetetlenebb szavait keveri belé, még a versmértékkel birkoznék meg legjobban. De itt is, a hogy valahogy rímbe tördelte az ajánlás stanzáit, az első nagy monolog rövid rímes soraiban verselési készsége is teljes kudarczot vall. Mégis, mint irodalomtörténeti emlék és mint irodalmi kuriózum, oly érdekes, hogy teljes szövegében közölni érdemesnek látszik.

¹ Hugo Károly irodalmi hagyatékát ismertettem a *Magyar Könyvszemle* 1910. évi folyamában.

Ajánlás.

Habzó alkak! megint közelgetek
 Miként egykor látott borúlt szemem.
 Kisértsek most megfogni benneteket?
 Azon ábrányra még hajlik szívem?
 Tolakodtok? Nohát működjétek,
 Mikép köd s gőzből szálltok mellettem.
 Ifjúdon érzem keblemet rendítve
 Varázslégtől, menéstepektől zendítve,

Veletek hoztok vig korom képét,
 És némi kedves árnyék tűnnik fel,
 S mint régi félig elhamvadt regét,
 Barátságot hoz ó szerelmemmel;
 A kín ifjúl, a gyász örök mesét
 Az élettévelegről ismétél,
 S szerez sok jót ki sorstól szép órákban
 Megcsaltatott, rég elhagyott világban.

Nem hallják e következő ének'
 Azok, kikért első dalom zendült;
 Oda van a tolakodó sereg,
 Szives viszhangja, ah, rég elcsendült.
 Fülelnék ismeretlen emberek,
 Még tetszésökben aggalmom kisült.
 S azok kik egykor hangomnál vigasztak,
 Ha élnek is, világba szórakosztak.

De rég leszoktam vágy visz engemet
 Azon nyugodt, komoly szellembirtokban
 Ohajtó keblem selypít éneket,
 Szélhárfaaként, bizonytalan hangokban:
 Iszony ragad, könnyü hullat könnyet,
 Szilárd szívem szendül szelíd szavakban.
 A mit bírok, mint messziről látszik,
 S mi rég elmúlt, valósággá válik.

Előjáték a szinpadon.

Igazgató.

Ti ketten, a kik oly gyakran
 Nyomor s bajban segéltetek,
 Mondjátok, mit reméljenek
 Merénytinktől ez országban.
 Kivánok lenni a tömeg kedvére,
 Kivált mivel tud élni és hagy élni.
 A szinpad összerakva áll szintére
 S mindenkinek kell ünnepet remélni.

Már ülnek ott, s magos szemöldökkel
 S szeretnének bámulni békével.
 A nép eszét tudom békíteni rég,
 De oly zavarban sohse voltam még.
 Habár meg nem szokták a legjobbat,
 Olvastak ámde borzasztó sokat.
 Mikép tegyük, hogy mind lehessen fris,
 Jelentőséggel új s tetszékeny is.
 Mert látom ám szívesen a népet,
 Mikor folyása boltunkoz szolul,
 Nagyon jajongva rázza a léget,
 Azon szoros kegyajtón át nyomúl.
 Világos nappal, már négy óra tájban
 A kis pénztárig öklökkel vergődik
 S mint éhségben kenyérsütő boltjában
 Jegyért egymás nyakán jegyért törődik.
 Sok emberekre oly csudát tehet
 A költő csak, barátom, csak ma tedd.

Költő.

Faust.

Tanultam már, ah bölcseszet',
 Jogáskodást meg Orvostant
 Fárasztva, meddig csak lehet,
 És végre, fájdalom! Hittant.
 Szegény bolondként itt állok!
 S okosb se mint előbb vagyok;
 Czimem magister, sőt tudor,
 S kasúl keresztül mindenkor,
 Orránál fogva hurczolom
 Minden kíváncsi tanítványom' —
 S tudom, min szüim majd meghasad,
 Hogy ember itt mit sem tudhat!
 Eszesb soha mind azon esztelekenél,
 Tudósok, írók, magistereknél;
 Késégek, aggályok alig gyötörnek,
 Mert ördögök és pokol sem ijednek.
 De minden örmöm is elvesz itt,
 Nem képzelem érteni valamit;
 Nem képzelem ám igazat tanítani,
 Az embereket téríteni, jobbítani.
 S mi több, vagyonom, se pénzem nincs,
 De tisztelet és dicsőségem sincs.
 Így kutya se birna éldegélni!
 Merek hát büvegytanba merülni,
 Szellem talán, erő s nyelv át,
 Tudtomra némi titkot ad,

Nehogy véres veritékkel
 Mítsem tudok, se mondjam el,
 Hanem hogy lássam a bennfenékben
 Mi tart mind össze mindenségben
 S lássam minden hatást s magát,
 Nehogy fitogassak már szarvakat.
 Bárcsak teli hold tekintenél
 Utolszor engem terhemenél,
 Hol ohajtván telő fényed'
 Virasztgattam sok éjfelet.
 Akkor nekem, papír s könyvnel,
 Komor barátom feltüntél.
 De vajha tudnék hegytetőkben
 Sétállni kellemes fényedben,
 Lelkekkel odvokon mozogni,
 Mezőkben szürkönyedben inogni,
 Minden tudás füstjét követni
 S harmatfürdőben így füremedni!
 Jaj börtönömben még heverek
 O átkozott nyirkos falüreg,
 Hol még az édes égfény lát
 Borult befestett ablakra át.
 Korlátozott e könyvrakással,
 Melyet por és férgek belepnek:
 S melyet papirok füstírással
 A magos boltszögek befednek;

Úvegekkel körülfogott
 Sok eszközökkel megtöltött
 Dédósi butor belé tömött,
 Világod az s az tesz világot!
 S még kérdezesz, mért aggalom
 Bus kebleden szüdet szorítja
 S mért fejthetetlen fájdalom
 Élted minden gerjét borítja?
 Az élénk természet gyanánt,
 Hol isten ültet embereket,
 Enyészet csak körüléd szánt
 Állat s halott tetemetek.

Szaladj ki! fel! a bő országba!
 S ezen titokteli könyvet,
 Melyt Nosztradámusz tón világba,
 Vezérkönyvként vidd csak veled.
 Úgy ismerensz a csillagokat:
 Mert lelkierőd nyilik száz szemmel,
 Ha természet soká oktat,
 Miként szellem beszél szellemmel.
 Hiába százon eszmélődtem,
 Nem fejtí már a szent jelek'.
 Lebegtek angyalok melöttem!
 Ha hallatok, feleljetek.

Felüti a könyvet s nézi el a makrokosmus jelét.

O milly gyönyör csak egy tekintettel
 Egyszerre folyik minden érzékemben,
 Szent boldogságot érzek uj étellel
 Hévülni minden idegenségemben.
 Egy isten volt-e az, ki jellírása
 Belháborúmat csillapítja,
 Szegény szívemet felvidítja,
 S ki rejteményes unszolása
 Körülem minden elmet megszabadítja.
 Egy isten én? szüm felderül,
 E szent jelekben látom itt
 Elöttem természet ható vonásait,
 Csak most tudom, mit a bölcs ád hírül.
 Szellemvilág nincsen bezárva:
 Eszed bezárt, megholt szived,
 Fel! mártsd be, tudnivágyó árva!
 Hajnalba földi kebledet!
 Mily jól egésszé mind szövődik,
 S egyik másikban él s működik;
 Mint fel s lehágnak égerök,
 S magoknak nyujtnak arany vödörök',
 Légszárnyaikkal illadoznak,
 Égből szerentsét földre hoznak,
 S mindenben elmek összhangoznak.
 Mily új látvány! hanem jaj! látvány csak,
 De végtelen természet hol foglak,

S téged közdajka hol? kinek nyakába
 Ugy ég, mint föld kapaszkodik,
 S fonnyadt kebel nyomakodik?
 Csécsed szoptat; s én vágyodom hiába!
 Beh másként hat reám e jel s derülem!
 Földszellem, im, te közelebb!
 S erőim állnak már fölebb,
 Miként új bortól már hevülem.
 Érzek szivet magam' világba vetni,
 A föld javát, a föld baját szenvedni,
 Minden viharral is küzködni,
 S hajótörés zajában nem csüggedni.
 Fölöttem felhőzik —
 A holdvilág borúl —
 A lámpa eltűnnik —
 Gőzöl! — veres sugarak cikráznak
 Fejem fölött! — Reám
 Fog boltozatról borzadály
 És megragad.
 Körüllengsz kiesdekelt szellem.
 Felfedd magad.
 Hah! mint hasad szívem.
 Érzékeim
 Feltárnak új érzéseim.
 Érezlek lépni hódoló szívembe,
 Kell, kell! s kerülne bár még életembe.

A másik fordítás teljes címe: *Faust*. Tragédia 5 szakaszban.
 Írta Göthe. Fordította Szigligeti. A cs. k. udvari várszínházi előadás
 szerint. (E sor czeruzával át van húzva.) Könyvtári jegye: 1442. Quart.
 Hung. fol. 60. A fordító saját kézírása.

Ime egy teljes Faust-fordítás, de a *teljes* szó nem egészen illeti
 meg, mert csak előadásra rendezett szöveggönyv. Készülése idejét nem
 sikerült meghatározni, mert soh'se került színpadra és semminemű emlé-

kezet nincs róla. Szigligeti Ede úgyszólván egész pályáját a Nemzeti Színház szolgálatában töltötte: egyaránt írt és fordított a színháznak. Fordításainak különösebb értéke nincs, nyelve általában egyszerű és magyaros, de nem egyszer színtelen, prózai s híjjával van a valódi erőnek. Ez mondható *Egmont* fordításáról is, mely szintén csak a színpad számára készült. Műfordítói pályájának legszebb emléke Shakespeare *III. Richárdja*, melyre minden képességével törekedett. Nyelve itt is nehézkes, verselése elég jó, de nem elég könnyed, azonban valami bárdolatlan erő van benne, mely nem illetlen ama nehéz idők harczos embe-reinek ajkára.

Mivel Szigligeti következetesen egyre több súlyt fektetett a nyelvre és a verselésre, Faust-fordítását pályája korábbi idejéből valónak hisz-szük. Valószínűen az 50—60-as évekből való. A műsor kiegészítéséről volt szó s meg akartak próbálkozni *Faust*-tal is. Lássuk, hogy mutatott volna a színpadon akkor.

A személyek jegyzékében Doctor Faust János az első, visszaállítván a monda alakjának igazi nevét, míg Goethe a dallamosabb Henrik névvel cserélte föl. A szövegben ugyan a fordító is elfeledkezik erről s ő is Henriknek nevezi.

A prologusok elmaradván, az I. szakasz Faust nagy monologjával kezdődik. Általában a darab eleje barbár módon van színre alkalmazva. Wagner és Faust párbeszédébe a kapu előtti párbeszédükből van egy rész beletoldva. Miután a famulus eltávozik, kimarad Faust öngyilkossági szándéka s minden érthető ok nélkül elkezdi a szellemidézést, mire megjelenik Mephistopheles. Jellemző, hogy a szellemek álomba ringató dalánál a fordító megjegyzi, hogy a bécsi előadásban ez nincs meg, pedig okvetlenül szükséges, ellenben a Mephisto megjelenését a fekete kutya képében kihagyhatónak tartotta. Különben Faust elalvása is fölöslegessé válik azzal, hogy a rákövetkező tanuló-szoba jelenetét szünet nélkül és utána játszatja le. Itt történik meg a szövetkezés — kimarad a tanítvány jelenése — s színváltozás nélkül vége az I. szakasznak.

A II. szakaszt kezdi Auerbach pinczéjével, megjegyezvén, hogy ez a bécsi előadásban nincs meg. A víg czimborák itt nem pörölnek egymással, mert a jelenet csak Fausték bejövetelével kezdődik. A boszorkánykonyha-jelenetben a macskák helyett boszorkány-szolgák szerepelnek, a mi természetes, hiszen még nem ismerték *Rostand-t*, a ki állatjelmezeket adott a színészekre. Ezután népes sétajelenet következik, az olvasó zavarba jön, de aztán fölismeri benne a kapu előtti jelenetet. (Megjegyzés kíséri, hogy e jelenet kihagyását ajánlja a színpadon, mert nem tartozik a következőkhez s az eredetiben sem itt van, a mi igaz is.) Az eredeti öreg asszonya képében itt a boszorkányanyó sántikál, a mi szintén jelentőség nélkül való. E színben történik Faust és Margit első

találkozása. Még Margit tiszta kis szobáját látjuk, aztán kimaradván Faust és az ördög sétajelenete, vége a szakasznak.

A III. szakaszban a szín Márta szobáját mutatja, aztán újból egy ügyetlen változás következik. Piaczon vagyunk, a hol jó a tanítvány s néhány sort mond, a mi az eredetiben egyáltalán nincs meg, majd Mephistóval való páros jelenete játszódik le, a mi eredetileg még Faust szobájában történt. Ott a jelenet helyén való, jókedvű és pattogó-szellemű, itt már a cselekvényt tartja föl fölöslegesen. Faust és Mephisto utczai jelenetét hihagyja s végzi a szakaszt a két kerti jelenettel.

A IV. szakasz az erdő és barlang-jelenettel kezdődik. Margit szobája a fonó-dallal s Fausttal való találkozása a kertben egygyé van vonva. Faust és Mephistó bezáró párbeszéde kimarad. A kúti jelenés, a rostély a Mária-képpel és az utczai verekedés Valentin halálával újból egy színné van rendezve. Hogy a Walpurgis-éj s a közjáték hiányzik, az magától értetődő, de nagyon nélkülözzük a templom-jelenetet, mely Margit lelkiállapotát oly hatalmas rövidséggel festi.

Az V. szakasz két színre válik. Az első a borús nap prózában írt jelenete s utána az a hat sor, a mit az eredetiben a bűvös lovakon szágúldva váltanak. Úgy hatalmas az az éjszakába lihegett pár szó, így teljesen fölösleges. Az utolsó jelenet természetesen a börtön. Megjegyezzük, hogy a fölveti jelenetekben előforduló kihagyások mindenütt rövidek és jelentéktelenek, mindössze annyi, a mennyit minden színpadi előadás megkövetel.

A mi a fordítás értékét illeti, igazi költői becse nincs. A Szigligeti fordításai közt se tartozik a jobbak közé. Talán nem is készült kellő gondnal, mint például—III. *Richard*, melyet a Kisfaludy-Társaság Shakespeare-kiadása számára készített s nemcsak a színpadra; de a föladat is nehezebb volt. Az eredeti nyelvének nincs párja a német irodalomban. A legmélyebb gondolatok váltakoznak a legnépiesebb fordulatokkal. A középkor minden babonája a maga legtalálóbbs kifejezésével fordul elő benne. A misztikus, a kísérteties a legcsodásabb árnyalatokban van megérzékítve. Másfelől mennyi lágyág van Gretchen szerelmében és mennyi szenvedély a Faustéban! Az utolsó jelenetben a nyelv tragikusan egyszerű és kifejező. Aztán leszámítva egy-két rímtelen jelenetet s a „borús nap“ prózáját, minden sor megtalálja a maga tökéletes rímét, melyek hol párosan, hol keresztbe, hol ölelkezve csengenek össze.

Szigligeti érezte költői nyelve gyöngéjét s majdnem teljesen lemondott a rímről. Csak egy-két helyen, a jelenetek utolsó soraiban s a dalokban próbált rímelni. Javarészt rímtelen jambusban fordította a tragédiát, azon az egyenletes, de minden báj nélküli verseléssel, a mely verses darabjait jellemzi. Itt-ott némi lendületet vesz. Beszéljen két rövidebb mutatóvány:

Te még egy ösztönről eszmélsz csupán;
 Ne vágyd ösmerni, oh, a' másikat!
 Ah, e' kebelben két szellem lakik,
 Az egyik a' másiktól válni kíván;
 Az egyik nyers szerelmi kedvteléssel
 A' földhöz fonja inda műszerét,
 A' másik e' homályból őseink'
 Magas lakába küzd föllengeni.
 Ha vannak, oh, a' légben szellemek,
 Kik árként föld' s a' menny közt lejtenek,
 Úgy szálljatok le az arany ködökből,
 'S szállítsatok szebb új életbe engem!
 Igen, bár volna bűvös köpenyem!
 'S idegen hazába vinne engemet,
 Nem adnám a' legékesebb mezért,
 Olcsóllanám királyi biborért.

A thulei király románcza a következőképpen hangzik:

Thuléban egy a' síríg hű
 Király uralkodott,
 Kinek haldokló kedvese
 Arany pohárt adott.

Ott ült királyi lakomán,
 Körülte bajnokok,
 Hol tengerparton állanak
 Az ősi csarnokok.

Becsülte, 's minden lakomán
 Meg kelle tölteni,
 És könybe lábadott szeme,
 Ha érték ajkai.

Ott állt a vén dorbézoló,
 Végáldomást ivott,
 'S ledobta hab közé
 A' szent billikomot.

'S halálán összeszámított
 Honában minden várt,
 Mindent utódinak hagyott,
 Kivéve a' pohárt.

Látá, miként rohan' s telik,
 'S mint nyeli el az ár,
 Szemét behunyta' s ajkait
 Nem érte több pohár.

Látszanak ebből fordításának jó és gyenge oldalai. A románcz nincs végre rosszul fordítva, de ilyen hely fordítására ötvös-művészet szükséges. Színpadról szavalva tűrhető munka. Itt-ott nem talál megfelelő szót s mikor a *creatura*, *accurát* stb. szavakat használja, komikus hatást ér el. Nagyobb baj, hogy néhol fülsértő germanizmusok csúsznak belé: „ne érts balúl, te kedves arc“ (holdes Angesicht), „de mégis görbén áll azért“ (steht aben doch immer schlief daran) stb., pedig az ilyesmik Szigligetinél nem igen szoktak előfordúlni.

Szigligeti ügyes rendező volt, de e színrealkalmazás nem az övé, a bécsit másolja. Egy-két lényegtelenebb helyen javít rajta. Legnagyobb hibája, hogy az elején igazán barbár kihagyásokat tesz, s Faust lelki-állapota a dráma elején és szövetsége az ördöggel így sehogy se világos.

Színpadra e fordítás soha sem került. Talán félték, hogy a közönséget nem fogja érdekelni vagy talán a kiállítást drágálották. *Faust*-ot

1887 április 1-én adták a Nemzeti Színházban először Dóczi Lajos fordításában. Ez a színre alkalmazás némileg különbözött Szigligeti tervétől. Itt Faust és Mephisto szövetkezése a maga egészében játszódott le, ellenben kimaradt Auerbach pinczéje és az erdő és barlang-jelenet, de bekerült Margit templomi jelenete. A cél világos: a közönséget nem érdekli igazán más, mint Margit tragédiája, ez színszerű és megkapó, ez irányítja a rendező czeruzáját.

Magyarban más Faust-fordítás nem is került színpadra. Dóczi fordítását átdolgozva 1910-ben adták, egyszersmind új rendezésben is, mely jóval kevesebbet hagyott ki s hozzá illesztette a mennybeli prologust is. Összesen több mint ötven előadást ért, a mi mutat némi népszerűséget, noha nem megfelelőt. Különben a kérdés igazán vitás. A míg *Az ember tragédiája* föltétlenül színszerű; nagy kérdés, hogy a modern színpadi technika minden kelléke az ördöngös gépek, a színes világítások s a festői jelmezek képesek-e felkelteni itt is a közönség igazi érdeklődését? Faust belső küzdelmeiből sok elvész a színpadon. Margit drámája bájos és tragikus egyszerre, de hatásában van valami visszás s Faust története végre is befejezetlen marad. A németek azóta a tragédia második részét is színre hozták, a mi rendkívül érdekes kísérlet, de cseppet se művészi. Dóczi is — úgy látszik — gondolt ilyenre, mikor egyes jeleneteket kiválogatott a második részből, esetleg színi előadásra. Az ötödik felvonás jelentékeny része benne van, de az egyes képekben nincs szoros összefüggés.

Mindezek a színpad érdekes kérdései. Szigligeti *Faust*-ja pedig irodalomtörténeti emlék. Olyan, mint a fordító egész pályája: becsületes, szorgalmas és szerény munka. Szigligeti soh'se hivatkozott vele: Én *Faustot* is lefordítottam! A kézirat pedig szerényen meghúzódott a könyvespolczon, várva, a míg egyszer észreveszik.

Vértesy Jenő.

Erdély- és magyarországi régi oláh könyvek és nyomtatványok.

— Második, befejező közlemény.* —

(1726—1808)

Mialatt a bukaresti Román Akadémia kiadásában megjelent *Régi oláh könyvészet* 1711-ig terjedő I. kötete hazai sajtó-termékeinek méltatásával bibelődtünk, befejeződött II. kötete is. Terjedelme ugyanakkora: 570 lapnyi, beosztása hasonló, de már kiállítása egyszerűbb, kevésbbé pompás, mert míg az előbbi 282 kép és hasonmás díszíti, ebben alig 46 illusztrációt találunk. Hasonló takarékoságot látunk a szövegben is, amennyiben amaz mindössze 176 művet ismertet, ebbe meg már (a 177—754 számú) 578 könyv és nyomtatvány leírását szorították bele. Az ilyen takarékoságnak a tudomány látja kárát s monumentális munkáknál — a milyen ez a nagyarányú Bibliografia is — alig menthető káros múlásztás. Mondhatják ugyan, hogy az 1711 után megjelent (újabb) nyomtatványok nem érdemelnek bővebb méltatást; de e felfogás nemcsak saját irodalmunkra nézve sántikáló, hanem különösen kárhozatos az oláhra nézve, mely a mienknél sokkal lassabban fejlődött és gyarapodott. Hiszen a görög hoszpodárok uralma alá került oláhországi és moldvai vajdaságokban ezidőben az oláh nyelv alig jut szóhoz, a hazai oláhság pedig csak a XVIII. század második felében ébred az abból a tetszhalotti álmából, melybe — az erdélyi nemzeti fejedelemség megszűntével — az erdélyi fejedelmekhez mérhető pártfogók nélkül, idegen, osztrák uralom alá süllyedt.

Ily viszonyok közt még 1750-ben is csupán hat oláh könyv jelenik meg, de félszázaddal utána, 1800-ban is alig nyolcz; 1718, 1721, 1727, 1738 és 1772 évjelzésű oláh könyvet pedig egyáltalán nem ismerünk! Bámulatosan hullámzó a szellemi mozgalom a többi esztendőkből is és a könyvtermelés — lelkes, fanatikus írók buzgósága mellett is — oly sze-

* Az első folyóiratunk idei évi folyama 142—176. lapján jelent meg.

gényes, hogy e kötetben tárgyalt korszak utolsó, 1808-ik évében is mindössze 23 az oláh nyelvű művek száma, s ezeknek is nagyrésze hazánkban jelent meg. Ezért érdeklí irodalmunkat ez a kötet különösen.

De bármily szembeszökő és szegényes ez a megállapítás, szerencsére nem reális, amennyiben a *Bibliografia* II. kötete nagyon hiányos és egyáltalán nem hű tükre az oláh szellemi életnek. Áll ez különösen a hazai nyomdatermékekre, melyeknek felkutatására a szerkesztők nem fordítottak elég gondot és időt. Valósággal fájó ennek az érthetetlen mulasztásnak észrevérese, ha látjuk, mily gondosan ismertetvék benne a mai Románia földjén napvilágot látott művek s ha tudjuk, hogy e kötet hét esztendeig készült. Épp ezért különös, hogy a szerzők sok művet igen röviden méltatnak, sőt megteszik azt is, hogy pl. *Jorga* Miklós kutatásai alapján valami hat erdélyi könyv hazai példányait idézik, anélkül, hogy ismertetnék.¹ Mulasztásukat mi igyekeztünk pótolni annyiban, hogy a le nem írt munkák közül többet — dr. *Daianu* Illyés kolozsvári görög-katholikus esperes úr lekötelező szivessége által — megszereztünk és ismertetünk. Nehány más művet a nagyszebeni báró Brukenthal-múzeum sziveskedett rendelkezésünkre bocsátani, de legtöbb az Erdélyi Nemzeti Múzeumi levéltár *Irott és nyomtatott rendeletek* című gazdag gyűjteményéből került ki. Ezek ugyan nagyobbára apró-, meg egyleveles hivatalos nyomtatványok, de így is rendkívüli fontosságú nyelvemlékek, a miért a *Bibliografia* szerzői is felvették közülök azokat, melyekhez hozzájuthattak.

Gyűjteményünk így sem teljes és további kutatásainkból tetemes bővítését reméljük, de már is tisztább képet nyújt a hazai oláh irodalom 1808-ig terjedő állapotáról a Román Akadémia kiadványánál, melyet ezúttal 8 ismeretlen könyv és 72 nyomtatvány, együttesen tehát 80 mű ismertetésével bővítettünk. Új adalékainkat — a kellő áttekintés végett — a *Bibliografia* hazai termékeinek időrendi sorrendjébe osztva közöljük. E művek ismertetését rövidre fogtuk, de mivel egyúttal azt a gyakorlati célzt is szolgálni akartuk munkánkkal, hogy a könyvtárainkban feltűnő cyrill-betűs régi oláh nyomtatványokat könnyen meg lehessen segélyével határozni, pontosan közöljük címlapjuk, vagy kezdetük első néhány szavát, nyomtatási helyét, megjelenésük évét és lapszámukat. Meghatározásukban t. i. legnagyobb nehézséget az okozza, hogy az év és lapszám is *betűkkel van kitüntetve rajtuk* s a ki a cyrill-írás számértékét nem ismeri és a számok olvasásában nem eléggé jártas, egyáltalán nem vagy hibásan bírja megállapítani őket. Fokozza e nehézséget az a körülmény

¹ Ezeken kívül két művet (egy 1786-iki balázsfalvi és egy 1790-iki temesvári nyomtatványt) a *Bibliografia* szerzői (502 és 535. sz. a.) *Vuia* Julius egy 1896-ban megjelent munkájából idéznek, de ezekről nem tudjuk megállapítani, hogy megvannak-e vagy csupán címök ismeretes.

is, hogy a régi oláhság a számokat *kiejtésük szerint* írta és olvasta, tehát előbb az egyes és utána a tízes számokat; a mit, ha nem tudunk, szintén nagy tévedéseket okoz. Így a 15-öt (cincisprezece) így írták: 51 (az 5-ös és 10-es szám betűiből összerakva), mert az oláh az ötöt ejti ki először; hogy azonban az 51 értékével baj ne legyen, ezt a számot az 50-es meg az 1-es szám betűjével jelzi.

Hogy e szokatlan — de különben nagyon egyszerű — írású rendszer könnyen megtanulható legyen és mindig készen, szem előtt álljon, az alábbi táblázatban összeállítottam az egész számsort 1-től 1000-ig.

A = 1	B = 2	Γ = 3	Δ = 4	E = 5	S = 6	Z = 7	H = 8	
Ȧ = 9	İ = 10	Ȧİ = 11	Ėİ = 12	Γ̇İ = 13	Δ̇İ = 14	Ėİ̇ = 15		
Ṡİ̇ = 16	Żİ̇ = 17	Ḣİ̇ = 18	Ȧİ̇ = 19	K = 20	Λ = 30	*	*	*
M = 40	N = 50	Ξ = 60	O = 70	Π = 80	Υ = 90	*	*	*
P = 100	C = 200	T = 300	Y = 400	Φ = 500	Y = 600			
Ψ = 700	W = 800	U = 900	*Δ = 1000	*	*	*	*	*

A ki e (klisézés útján készült) táblázatot követi, pontosan megfejtethet vele bármily cyrill-betűs (oláh, ó-szlovén, orosz) számot. A dátumoknál azonban még valami egyébre is kell figyelni. A görög-keleti egyház ugyanis az esztendő t szeptember 1-ével kezd s azonkívül a világteremtés szerint keltez, a mi (az egyházi megállapodás miatt) 5508 számmal nagyobb a Krisztus születésétől való megszokott, rendes számításnál. Ezt a többletet tehát le kell mindig vonni az adott nagyobb évszámból minden *januárius 1 és szeptember 1* közé eső keletnél, *míg a szeptember 1 — januárius 1* közé eső keltezés évszámából *már 5509* vonandó le, *hogy a helyes dátumot* megkaphassuk. Ha tehát a cyrill-betűs keltezés megfejtéséből pl. 7070 márczius 24-ike kerül ki, akkor e nap helyes éve 1562; ha azonban pl. 7088 deczember 14-ike áll előttünk, ennek éve 1579 s nem 1580. Érdekes jelenség azonban, hogy erről a szabályról (tudatlanság vagy hanyagság miatt) néha megfeledkeztek, a miből — ha a Kr. utáni évszámot is ki nem tették — bizony sokszor tévedés keletkezett. Ezt a régiak is észrevették s hogy elejét vegyék a zavaroknak elég korán, Erdélyben már a XVII. század közepén megkezdték elhagyogatni a teremtéstől való számítást s csak a Kr. utáni

évet tették ki.¹ Ámde ez az újítás nem vált általánossá, illetve lassan terjedt el, éppúgy mint az *arabszámokkal* való keletkezés reformja, a mi először 1774-ben tűnik fel — bécsi oláh könyvczimlapon² — és kizárólagossá félszázad múlva sem válik!

A régi hazai nyomtatványokat ismertető e befejező közleményt szintén képekkel díszítjük, melyekből négynek hasonmását a kiadást gondozó Román Akadémia könyvtárigazgatósága szivességének köszönünk,³ míg a többit mi készítettük eredetiekről s most jelennek meg először. E képek leggyakrabban kezdetleges kivitelű fametszetek, melyeket rendszeren ügyesebb szedők (nyomdász-legények) készítettek, de némelyikükben művészi ábrázolást és finomabb metszést is találunk. A szentképekhez szokott keleti egyház hívei — s köztük az oláhok is — könyveikben is megkívánták a templomban látott ábrát és cifraságot. Így érthető, hogy még a hivatalos kiadványok (teszem az erdélyi főkormányshérek rendeletei) is díszesebbek latin-, német-, magyarnyelvű — legtöbbször egy és ugyanabban a nyomdában készült — példányaiknál, melyek egyszerűek s gyakran még kezdőbetűjük sincsen, úgy hogy nyomdai kiállítás dolgában sokszor emezek mögött maradnak.

¹ Így jelent meg pl. az 1641-iki gyulafejevári oláh Evangelium.

² Könyvczimlapon is szórványosan válik szokásossá, míg az első arabszámmal lapszámozott oláhkönyv 1808-ban jelenik meg.

³ Ez a négy a következő: a balázsfalvi monostor és Krisztus a kereszten; továbbá a nőifejes záródísz, egy 1737-iki rimniki-, és a mérleges záródísz, egy 1807-iki neamczúii könyvből.

1726. Nagyszombat.

[Katekismusă sau învățătură creștinească.] — Katekizmus avagy keresztyéni tanítás.

Egyetlen példánya sem ismeretes. Popp feljegyzéseiből vett czíme szerint a magyarországi orosz nemzetség használatára adta ki rutén nyelven Dekamilit¹ János József munkácsi püspök és ebből² oláh nyelvre fordítva nyomtatott a nagyszombati akadémiái nyomdában, a Krisztus születésétől számított 1726-ik évben.

Bibliografia 190. száma, 27. l.

¹ Irják így is: De Camelis.

² Rutén kiadása Nagyszombatban, 1698-ban jelent meg; R. M. K. II. k. 1933. sz.

1733. Brassó.

KALENDARI. — Oláh naptár.

Kis 4-rétű, 40 sztl. lapnyi, szerb példányáról készült, mely egy kievi orosz orvos műve s készíté (a 4-ik ív 3. lapján olvasható szavak szerint) brassói Petcu Șoanul dászkal; nyomtatott a brassói új nyomdában 1733 februárius 20-án.

Bibliografia 207. száma, 48. l.

1744. Kolozsvár.

[Rânduială] dela prea înălțata crăiasa țării ungurești și a Bohemiî Maria Theresia, preamiloștiva noastră doamnă, prin comișia, san scaunul sănătății din Ardeal. — Mária Terézia... rendelete az Erdélyben felállított Sanitatis commissioja által mindeneknek, de kiváltképpen a Török birodalmából Erdélybe, vagy a körül lévő ő Felsege örökös országiba által jőni akaróknak.

Ívrétű (27×31 cm. szedéstükrű) egyleveles nyomtatvány, mely egy-

úttal latin, német és magyar nyelven is megjelent.¹ Ezekből tudjuk, hogy Szebenben, 1744 januárius 1-én kelt; a mit oláh példányára talán azért nem tettek ki, mivel Kolozsvárt nyomtatott (nem Szebenben, mint a többi) a jezsuiták akadémiai nyomdájában.

Kolofonja: Tiperit în Klus, în Tipografia Akademeicească. Anul dela Hristos 1744.

Érdekes rendelet arra nézve, hogy „a döghalálnak és más veszedelmes ragadó nyavalyáknak“ eltávoztatására a határon emelt contumaciális épületeket a lakók saját érdekükben ne kerüljék el; alatta a fertőtlenített különféle portékák „megtisztításáért“ fizetendő díjak jegyzékével, mely díjak 2—34 krajczár közt váltakoznak.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Az Erdélyben ekkor használt négy hivatalos nyelv — hivatalos megállapodás folytán — ily sorrendben következett. Ezen a négy nyelven küldte szét a hatóságoknak az erdélyi főkormányzók minden közérdekű rendeletét s ezért ezt — rövidség okáért — az ezentúliaknál nem is tüntetjük ki.

1744. Kolozsvár.

BUKOVNĀ... — Ábécéskönyv.

Kis 8-rétű, csonka példánya Moldován I. M. balázsfalvi kanonok könyvárában; másodsor (újra) nyomtatta¹ Kolozsvárt, az Akadémia nyomdájában Becskereki Mihály, 1744-ben.

Bibliografia 235. száma, 79. l.

¹ Nem mondja ugyan, hogy mi után, de címe teljesen azonos az 1699-iki gyulafejevári Bukovnáéval s úgy látszik szövegén is csupán annyit változtatott, hogy a cyrill mellett latin betűvel is közli az ábécét.

[1750. Balázsfalva.]

IDEA. Care cu crăiasca cănțlărie a Ardealului, și cu Deputațișii în de|putația Curții Crăeștii sau cercetat: după acea iarăș cu deputa|ția noastră la curte: Și cu Comisariatușul nostru cel Ostesc în|preună cu însemnata Căntălăria noastră cea Crăiască, spre mai mare fo|los sau așezat pentru scăderea Cărăușilor, si sălășluirilor | celor fără plată în Țara Ardealului. — Tervezet¹ az Erdélyben szokásban volt ingyen-szerkezés megszüntetésére.

Ívrétű, címlapnélküli (16×24 cm. szedéstükrű) 11 keretes lapnyi díszes kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzók 374/1750 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. Nyomtatáshelye nincs kitéve, de mivel (a cikkünk élén, a 305. lapon bemutatott) fejlécét és betűit megtaláljuk az 1781-iki *Minologion* címlapján is, balázsfalvi, sőt azt hisszük, hogy épp legelső nyomtatványa a balázsfalvi Szentháromság-monostorban felállított oláh nyomdának.

A hasznos rendelet 15 pontba foglalva határozza meg, hogy az eddig

divott kötelező ingyen-fuvarozás megszüntetésével mit kelljen fizetnie az utasoknak. E szerint az országúton stációkat állítottak, melyeknek 2 erdélyi mértföldnél távolabb esniök nem lehetett s ha olyik mégis 3—4 mértföldnyire esett, két állomásnak számított; a fizetség pedig állomásonként minden ló után 10, ökör után 7¹/₂ kr. volt, tehát 4 ló után 40 és 6 ökör után 45 krajczár, akár katonáé, akár paraszté volt a szekér.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Német kiadásának ez a címe: Entwurf.

1750. Balázsfalva.

[Floarea adevărului.] — Az igazság virága.

Egyetlen példánya sem ismeretes, de 1816-ban Balázsfalván megjelent második kiadásának előszava szerint 1750 márczius 30-ikán nyomtatott a balázsfalvi szentháromsági monostor nyomdájában.

Bibliografia 276. száma, 113. l.

1756. Balázsfalva.

[Învățătură creștinească.] — Keresztyéni tanítás.

Egyetlen példánya sem ismeretes. Popp értekezéséből vett címlapja szerint az iskolák számára másodszor nyomtatott Kír Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban, 1756 május 8-án, Rimniceanul¹ Demeter által.²

Bibliografia 299. száma, 134. l.

¹ Tulajdonképpen a hangzóval van írva, de mivel később gyakran i betűvel írja magát, következetesen így írjuk, egyféleképpen.

² Gaster I. M. szerint első kiadása 1753-ban jelent meg Balázsfalván Nagykatekizmus címen.

1756. Balázsfalva.

DUMNEZEEȘTILE | LITURGIIL. — Istenes liturgiák.

4-rétű, 1 szl. és 230 számozott lapnyi, vörös-fekete (23 soros) nyomású, néhány díszítéssel, a nagyszebeni érseki könyvtárban; először nyomtatott Mária Terézia idejében Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban 1756-ban, Becskereki Mihály által.

Bibliografia 300. száma, 134. l.

1757. Balázsfalva.

DOCTRINA | CHRISTIANA. — Keresztyén tan; latinul.

12-rétű, 5 szl. és 198 lapnyi; az iskolai ifjúság számára nyomtatott bisztrai Aaron Péter Pál fogarasi püspök rendeletére a balázsfalvi szentháromsági monostorban, Becskereki Mihály által, 1757-ben.

Ajánlják kászoni L. B. Bornemissza Ignác József guberniumi titkos tanácsos és erdélyi kincstartónak, meg Dietrich Frigyes Vilmos erdélyi kincstári tanácsosnak a balázsfalvi kanonokok, hálájukat fejezvé ki irántuk, a miért művük kiadását nemcsak buzdításukkal, de anyagi támogatásukkal is pártolták.

A káté utáni Appendix 3. darabjaul olvasható XI. Kelemen pápa Kolonitz [Lipót] biboros, magyarországi primáshoz intézett levele.

Bibliografia 303. száma, 137—139. l.

1757. Balázsfalva.

EVHOLOGION | Adecă | MOLITVNIK. — Szerkönyv.

4-rétű, 5 sztl. és 436+24 lapnyi vörös-fekete (25 soros) nyomásu; először nyomtatott bisztrai Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban 1757-ben, Rîmniceanul János által. Hátlapján a balázsfalvi monostort ábrázoló — mellékelt — fametszetű rajzzal, mely *Vlaikul* munkája.

Bibliografia 306. száma, 141. l.

1759. Balázsfalva.

PĂSTORICEASCA | Datorie. — Lelkészi kötelesség.

Kis 8-rétű, 1 sztl. és 159 lapnyi; először nyomtatott Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban 1759 május 28-án, Sibianul Péter által.

Bibliografia 315. száma, 147. l.

1760. Balázsfalva.

PASTORICEASCA | POSLANIE | sau | DOGMATIKA ÎNVĂȚĂTURĂ. — A lelkészi küldetés vagy dogmatikai tanítás.

8-rétű, 1 sztl. és 106 lapnyi; nyomtatott Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban, 1760 május 17-én. Érdekes, hogy a tudós püspök e művében 25 korábbi oláh könyvet idéz.

Bibliografia 317. száma, 148. l.

1760. Balázsfalva.

[Carte pastorală.] — Pásztorlevél.

Egyetlen példánya sem ismeretes, csupán Popp értekezéséből idézik. Az espereseknek ajánlja Gerontie Kotore, Aaron fogarasi vladika generális vikáriusa.

Bibliografia 318. száma, 149. l.

1760. Balázsfalva.

OKTOIH. — Nyolcz hangnemre szóló énekeskönyv.

4-rétű, 1 sztl. és 498+219+36 lapnyi vörös-fekete (25 soros) nyomású; nyomatott Aaron Péter Pál erdélyi s a kapcsolt részek fogarasi vladikája jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban 1760-ban Sibianul Péter által. Hátlapján damaszkusi Szent Jánost ábrázoló fametszet e latin betűs jelzéssel: *Ioanni*, a mi Endrédi János diákonus nyomdász és fametsző nevét jelenti.

Bibliografia 322. száma, 152. l.

1760. Balázsfalva.

Votiva apprecatio. — Üdvözlő levél; latinul.

4-rétű 2 lapnyi, a püspök fametszetű czímerével, mely egy hármashalmon ugró kigyót ábrázol.

Aaron Péter Pál püspök nevenapja alkalmából ajánlják fel neki a balázsfalvi nyomdászok, kiknek nevében Tekeld Péter nyomdász üdvözli hálájuk fejében a püspököt, mint patronusokat, Balázsfalván, 1760 június 29-ikén.

Bibliografia 323. száma, 152—154. l.

[1761. Balázsfalva.]

[Poclamația generalului Buccow către norodul rumânesc din țara Ardealului.] — Buccow generális kiáltványa az erdélyi oláh néphez.

Ívrétű (19×27 szedéstükrű) egyleveles nyomtatvány (baloldalt németül, jobboldalt oláhu), melyet a gubernium 484/1761 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [A balázsfalvi szemináriumi nyomda betűivel.]

Incipit: AL RĂMLENEȘȚII ÎMPĂRĂȚII ȚĂRILOR UNGUREȘȚII

Kelte: Dată în cetatea Sibiului 9. Aprilie 1761. Buccow pecsétjével és aláírásával megerősítve.

Kiáltványában Buccow kijelenti, hogy ő Felsége [Mária Terézia] e háborús időben is anyai gondot viselvén alattvalóira, az oláhok közt napirinden lévő zavarok lecsendesítésére elnökle mellett udvari bizottságot küldött az országba, mely április 26-án fogja megkezdeni működését. Meghagyja tehát az oláhoknak, hogy a nem-egyesültek ne bántalmazzák az egyesülteket, kiknek papjait templomaikból és lakásaikból gyakran kiűzték, sem ezek amazokat, hanem minden vármegyéből, székéből és kerületből egy-egy emberüket küldjék a mondott napra Szebenbe s ott adják elő sérelmeiket a bizottság színe előtt.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1761. Balázsfalva.

Epistola consolatoria. — Vigasztaló levél; latinul.

16-rétű 3 sztl. és 61 lapnyi, egyetlen példánya Moldován balázsfalvi kanonok könyvtárában; Aaron Péter Pál fogarasi püspök szedte ki „ex divinitus inspiratis scripturis“ s oláh nyelvű kiadása mellett¹ most latinul is kiadta Balázsfalván, 1761-ben Endrédi János diákonus.

Ajánlják: Buccow Adolf Miklós generálisnak és erdélyi főhadparancsnoknak *Scholastici Balázsfalvenses*, üdvözölvén őt abból az alkalomból, hogy ó-szerinti Gábor arkangyal napján békét csinálni jött közibük.

Bibliografia 325. száma, 155—156. l.

¹ Ez a kiadása ismeretlen, de a Bibliografia előbbi (324. sz. a.) idézi Popp nyomán.

1762. Balázsfalva.

Exordium, & Definitio | Sanctae OEcumenicæ | Synodi | florentinæ. — A firenzei zsinat kezdete; latinul.

16-rétű, 4 sztl. és 48 lapnyi csonka példánya Moldován balázsfalvi kanonok könyvtárában; régi görög-latin kiadásából oláhra fordítva kiadta Aaron Péter Pál fogarasi püspök,¹ most meg latinul is Balázsfalván 1762-ben.

Ajánlva Buccow Adolf Miklós generálisnak, mint az „Excelsae Aulicæ Commissionis in rebus Valachicæ Nationis“ elnökének.

Bibliografia 329. száma, 158—159. l.

¹ Ez a kiadása nem ismeretes, de Popp följegyzése szerint 1762 április 26-ikán jelent meg Balázsfalván nyomtatva; Bibliografia 368. sz.

1763. Balázsfalva.

SANCTI PATRIS NOSTRI | JOANNIS DAMA- | SCENI | ... OPERA PHILOSOPHICA ET THEOLOGICA. — Damaszkusi Szent János bölcsészeti és theologiai művei; latinul.

Kis 8-rétű 6 sztl. és 345 lapnyi; nyomtatott biztrai Aaron Péter Pál fogarasi püspök jóváhagyásával velencei és párisi kiadásaiból Balázsfalván, 1763-ban.

Bibliografia 333. száma, 160. l.

1765. Balázsfalva.

SFÎNTA ŞI DUMNEZEASCĂ | ALUI IS. HS. EVANGELIE. — Jézus Krisztus szent és istenes evangéliuma.

Ívrétű, 4 sztl. és 363 lapnyi, vörös-fekete (39 soros, kéthasáros) nyomású; először nyomtatott Mária Terézia császárné és erdélyi fejedelemszony idejében, Atanasie Radnik fogarasi vladika jóváhagyásával, a balázsfalvi szent mitropoliában, 1765-ben, utolsó sorai szerint: Sandul jászvásári nyomdász, továbbá Rimniceanul Péter és János által, kiknek elseje a kaput ábrázoló címlepet s a szövegben előforduló apostolok arcképeit is metszette.

Bibliografia 342. száma, 164. l.

1765. Temesvár. [Jászvásár.]

INDREPTAREA PĂKĂTOSULUI. — A bűnös megjavulása.

4-rétű 3 sztl. és 167 lapnyi, kétnyelvű és kétfajtájú betűvel nyomtatva, a páros lapon ó-szláv, a páratlan szembelevő lapon oláh nyelven. Czimlapja is kétnyelvű és szavai szerint a bánáti Temesvárban nyomtatott 1765 június 8-ikán; ellenben első lapján az olvasható, hogy Kir Gavriil moldvai mitropolita jóváhagyásával a jászvásári mitropoliában nyomtatták.

A czimlap utáni két lap jegyzete értelmében Nenádovics Pál karlóczai érsek s a szlovén-szerb és rumén nép mitropolitája jóváhagyásával jelent meg; kolofonja szerint: Stanovics Gergely, Evloghie monah, Damaszkini diakonus és Ilie szedők által készítve, a mi arra mutat, hogy az ó-szláv szöveget Temesvártt nyomtatták, az oláht pedig — mivel oláh szedőjük úgylátszik nem volt — Jásziban, a hová a félig kész íveket elvitték.

A könyv oláh előszavában Vichentie Joánnovics Vidacü temesvári püspök elmondja, hogy e könyvet hivei javulására iratta papjaival, látván, hogy olyan 80 esztendőös öregek is vannak köztük, kik esketésen kívül soha templomba nem járnak és erkölcsükben hasonlók a vadállatokhoz.

Bibliografia 343. száma, 164—166. l.

1766. Balázsfalva.

OROLOGION | Adecă: | CEASOSLOV. — Horologium.

8-rétű 4 sztl. és 799+6 lapnyi, vörös-fekete (20 soros) nyomású; nyomtatta a felsőbbek jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostorban, 1766-ban Rimniceanul Péter nyomdász; két fametszettel, *Vlaicul* metsző nevével.

Bibliografia 346. száma, 170—171. l.

1766. [Balázsfalva.]

[Rânduiala Împărătesei Maria Terezia față de ciuma.] — Mária Terézia császárné rendelete a döghaláltól való óvakodás iránt.

Ívrétű (16¹/₂ × 29 cm. szedéstükrű) 6 sztl. lapnyi (a középén birodalmi almát mutató levéldiszítésű fametszetű fejléczczel és T kezdőbetűs) nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzék 916/1766. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [A balázsfalvi szeminárium betűivel.]

Incipit: NOI MARIA TEREZIA ... Tutoror ... *Kelte*: Dat în lăcuiutoriul oraș al nostru în Beciū, în 25 de zile a lui August. Anul 1766. A stăpănirii noastre 26.¹

A rendelet, hivatkozva az előbbi útasításokra, tíz pontba foglalva útasítja főleg a határszéleken lakó vagy járó alattvalókat arra, miként vizsgáltassák meg magukat és áruikat, hogy a pestist lehetőleg elkerüljék.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Valamennyi szám betűvel írva, a mit ezentúl nem is jelzünk.

1766. [Balázsfalva.]

[Decret împărătesc pentru înființarea miliției rumânești limitanee.]

— Erectio militiae Valachicae limitanae.¹

Ívrétű (19×30 cm. szedéstükrű) címclapnélküli, 31 sztl. lapnyi (nyomdai díszítésekből összerakott fejlécű) nyomtatvány, melyet az erdélyi tőkormányszék 2375/1767 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [A balázsfalvi szeminárium betűivel.]

Incipit: NOI MARIA TEREZIA . . . Tutoror . . . *Kelte:* Dat în Cetatea Iăcuinței noastre în Beciu, zile 12 alui Noembrie, în anul 1766. A împărăției noastre 26 de ani.

Az erdélyi határőrvidéki oláh hadseregről szóló decretum, mely 84 pontban sorolja fel beosztását, kötelességeit, szervezetét, megállapítván még a legénység és tisztek zsoldját és élelmezését is.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ez tentával van reá írva és legrövidebben fejezi ki a rendelet tartalmát.

1767. Balázsfalva.

APOSTOL. — Apostolok könyve.

Ívrétű, 1 sztl. és 140 (hibásan számozott) lapnyi, vörös-fekete nyomású, egyetlen példánya a szamosújvári fegyház könyvtárában. A címclap apostolokkal díszített fametszeti keretét metszette Sandul Tipograf; nyomtatott Mária Terézia erdélyi fejedelemszöny uralkodása alatt a felsőbbség jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostorban Rimniceanul Péter nyomdász által 1767-ben.

Bibliografia 348. száma, 172. l.

1769. Kalocsa.

EVANGELIE | LA TOATE | DUMINICS SI SZERBETORJ | PESZTE TOT ANUL. — Az esztendő minden vasárnapjára és ünnepére való evangelium.

4-rétű, 79 és 3 sztl. lapnyi; Tomeján Margit tanácsosné buzdítására oláh nyelvre fordította és lelki öröme magyar ortografiával adta ki a kegyesrendű szentpéteri P. Biró Dávid, Kalocsán, a piaristák nyomdájában 1769-ben.

Bibliografia 371. száma, 191–192. l.

1770. Balázsfalva.

Oktoih. — Nyolcz hangnemre szóló énekeskönyv.

OKTOIH | Si | Slujbele sfinților de Obște. | Acum Adoao oară așezat, și Tipărit, | După rânduiala Besearicii Răsăritului. | Supt Stăpănia Prea înălțatei Împărătesii | Răimleanilor Prințesii Ardealului. Iproci: | Iproci: | Doamni Doamni. | MARIEI TERESII. | Ku Blagoslovenia celor mai mari. | Tipărit în Blaj in Tipografia | Mănăstirii Bunei Vestiri. Ani dela Xs: 1770. | De Pétru Păpa Vic Tipografuul Rimniceanul.

Értelme, magyarul: Oktoih és a közönséges szentek szolgálata. Másodizben nyomtatott¹ a keleti egyház rendelése szerint Mária Terézia római

császárné és erdélyi fejedelemasszony uralkodása idején a felsőbbek jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostor nyomdájában 1770-ben, rimniki Popovics Péter által.

4-rétű (12·5×16·5 cm. szedéstükrű) 211+104 levélnyi vörös-fekete (25 soros) nyomású;² nyomdai díszítésekkel összerakott keretes címlapja hátlapján Damaszkusi János fametszetű képével, alsó balsarkában metszője (latinbetűs) nevével: JOANNI, a mi Endrédi János diákonus nevére vall. Maga a könyv a II. rész 89' levelén végződik s onnan végig a 12 hónap ünnepeinek jegyzéke (Sinaksar) következik.

A liszai görög-katholikus egyházé. — A Bibliografia (371. száma, 194. l.) csupán említi.

¹ Első kiadása szintén balázsfalvi és 1760-ból való, mely alatt ismertettük is.

² Érdekes, hogy míg első kiadása lapszámozva volt, ezt a nyomdász — régiesen — foliózva számozta.

1773. Balázsfalva.

POLUSTAV. — Imakönyv.

Kis 8-rétű 1 sztl. és 598 lapnyi; negyedszer nyomtatták a balázsfalvi Bunavestire-monostor nyomdájában 1773-ban. Címlapja képpel körülvéve, melyet *Sandul* metszett.

Bibliografia 381. száma, 203. l.

1773. Balázsfalva.

STRASTNIK. — Krisztus kínszenvedéseinek könyve.

Ívrétű, 1 sztl. és 187 lapnyi, vörös-fekete (41 soros, kéthasábos) nyomású, Popovics¹ Péter Rimniceanul által metszett keretes címlappal; nyomtatott másodszor a felsőbbek jóváhagyásával, Mária Terézia uralkodása idejében a balázsfalvi Bunavestire-mitropolia költségén és nyomdájában, 1773-ban.²

Bibliografia 382. száma, 203. l.

¹ Irva hibásan így: Papavics.

² Első 1753-iki balázsfalvi kiadását Popp idézi, de ismeretlen; Bibliografia 290. sz.

1774. Balázsfalva.

AKATISTIARIU... Imakönyv.

12-rétű, 4 sztl. és 599+5 lapnyi, vörös-fekete (17 soros) nyomású, keretes címlappal; másodszor nyomtatott a felsőbbek jóváhagyásával Balázsfalván, 1774-ben, Popovics Péter Rimniceanul nyomdász által. A 2. lapján található sorok szerint jóváhagyta és kinyomathatónak ítélte I. Silvestru Caliani könyvrevizor Balázsfalván, 1774 szeptember 17-én. Készíté Gherman ieromonáh.¹

Bibliografia 383. száma, 203–204. l.

¹ Popp idézi 1763-iki balázsfalvi első kiadását, de ismeretlen; Bibliografia 331. száma.

1775. Balázsfalva.

DUMNEZEEȘTILE | LITURGIÎ. — Istenes liturgiák.

4-rétű, 2 sztl. és 223 lapnyi, vörös-fekete (24 soros) nyomású; nyomatott Mária Terézia uralkodása idején a balázsfalvi Bunavestire-monostorban 1775-ben, Popovics Péter nyomdász által, a ki metszeteit is készíté. Approbálta Balázsfalván 1775 július 17-én Kálnoki Jeromos kanonok, könyv-
vizsgáló. Készíté Gherman ieromonáh.

Bibliografia 391. száma, 212. l.

1776. Balázsfalva.

SFÎNȚA ȘI DUMNEZEASCA | A LUI IS. XS. EVANGELIE. —
Jézus Krisztus szent és istenes evangéliuma.

Ívrétű, 4. sztl. és 344 lapnyi, vörös-fekete (39 soros, kéthasábos) nyomású, keretes címlapját metszette Sandul Tipograful, a négy evangélistának a szöveg közt lévő arczképeivel együtt; másodsor nyomatott Mária Terézia erdélyi fejedelemszony uralkodása idején Maer Gergely fogarasi vladika és császári királyi belső tanácsos jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostor nyomdájában 1776-ban, Popovics Péter Rîmniceanul nyomdász által. Előszavát aláírta Gherman ieromonáh.

Bibliografia 394. száma, 214. l.

1777. Balázsfalva.

ARHIERATIKON. — Püspöki szerkönyv.

Ívrétű, 1 sztl. és 44 lapnyi, vörös-fekete nyomású, keretes címlappal; görögből fordítva nyomatott először Maer Gergely érsek, fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában, 1777-ben. Hátlapján lévő metszetet készíté Popovics Péter nyomdász.

Bibliografia 399. száma, 219. l.

1777. Balázsfalva.

BUKOVNA. — Abécéskönyv.

8-rétű, 19 sztl. lapnyi, Moldován balázsfalvi kanonok könyvtárában; nyomatott Maer Gergely fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostor nyomdájában, 1777 februárius 16-ikán, Popovics Péter Rîmniceanul által.

Bibliografia 401. száma, 219. l.

1777. Balázsfalva.

KATAVASIARIU. — Rendes énekeskönyv.

16-rétű, 3 sztl. és 463 lapnyi, vörös-fekete (19 soros) nyomású; harmadszor nyomatott Maer Gergely érsek, fogarasi és erdélyi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában, 1777-ben, Popovics Péter nyomdász által.¹

Bibliografia 404. száma, 220. l.

¹ Korábbi, 1769-iki balázsfalvi kiadását Popp idézi, de ismeretlen; Bibliografia 364. száma.

1778. Balázsfalva.

CEASOSLOV. — Horologium.

8-rétű, 2 sztl. és 600-nál több lapnyi, néhány képpel; ötödizben nyomtatott Maer Gergely fogarasi és erdélyi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában, 1778-ban.

Bibliografia 413. száma, 225—226. l.

1778. Balázsfalva.

[Oránduiálă.] — Maer Gergely Gábor erdélyi és fogarasi vladika rendelete hiveihez, hogy a háború miatt imádkozzanak.

Egyleveles nyomtatvány, 1778 Illyés napján (július 10-én) keltezve, a püspök pecsétjével és aláírásával.

Bibliografia 416. száma, 228. l.

1780. Buda.

KATEKIZMUL | CSEL MARE... PAENTRU AENVAECAETURA TOTURORA | KRESTINO-KATOLICSILOR... A keresztyén katholikuskok számára való nagy katekizmus.

8-rétű, 3 sztl. és 120 lapnyi, magyar fonetikával nyomtatva Budán, a királyi univerzitás betűivel, 1780-ban. Egyidejűleg megjelent egy „ifjak tanulására“ készült 58 lapnyi rövidebb és egy 20 lapnyi még kisebb kiadása.

Bibliografia 428—429. száma, 250. l.

1780. Balázsfalva.

PSALTIREA | Prorókuluŝ și Înpăratuluŝ | DAVID. — Dávid király zsoltára.

Kis 8-rétű, 4 sztl. és 485+4 lapnyi, egyetlen példánya Moldován I. M. balázsfalvi kanonok könyvtárában; ötödizben nyomtatott Maer Gergely fogarasi és erdélyi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában.¹

Bibliografia 440. száma, 269. l.²

¹ Egy 1764-iki balázsfalvi kiadását idézi Popp, de ismeretlen; Bibliografia 339. sz.

² Erre az évre a Bibliografia (431. sz. a.) egy másik balázsfalvi keltezetlen nyomtatványt is helyez, de annak éve egyáltalán nem bizonyos.

1781. Balázsfalva.

Minologion. — A sátoros- és szent ünnepek szerkönyve.

MINOLOGION | Kare cuprinde întru sine rânduiala Dumnezeștilor Praz- | nice, și ale Stăpânei de Dumnezeu Născătoarei, și | pururea Fecioarei Mariei. Și ale sfinților celor numiți, | Ce să prăznuesc preste an, și ale sfinților de obște | în fiește care zi. | Acum întâiu tipărit rumânește supt stăpânirea | Prea înălțatului Împărat al Romanilor. | JOSIF AL DOILEA. Kraiul Apostolesc, Mare Prințip al Ardealuluŝ. | iproci: | Ku Blagoslavenia Exelenției sale Prea luminatuluŝ | DOMN GAVRIIL GRIGORIE MAER: | Episcopul Făgărașuluŝ, și al prea înălțatei Kesaro | Krăștîr Mărirî sfeatnic din lăuntru | în Blaj la Mitropolie | Anul dela Nașterea lui Xristos: | 1781.

Ívrétű (18×28 cm. szedéstükrű) 1 sztl. és 1149+63 lapnyi vörösfekete (43 soros, kéthasábos) díszes kiállítású, finom, vékony papírosra nyomtatva II. József császár uralkodása idejében Maer Gábor Gergely fogarasi püspök jóváhagyásával Balázsfalván, a mitropoliában, 1781-ben.

A nyomdai díszítésekkel keretelt címlap felső fejlécében Krisztus, Szt. Pál és Ker. János arczképei, az alsó pedig az 1750-iki első balázsfalvi nyomtatvány fejléce. A címlap hátán az egész lapot betöltő fametszet: Krisztus a zsidó írástudók körében s alatta (szöveggel nyomtatott) 8 soros verses magyarázata. Az 1. lapon kezdődik az *Antologion*, mely szeptembertől augusztus hó végéig közli a főbb egyházi ünnepek megfelelő imáit és énekeit. Egyes lapjain vörös kezdőbetűk, szentképek vagy bibliai jelenetek vannak, melyek alján a metsző neve *Petru T.* vagy csak P. T. olvasható, a mi Petru Popovics Ri[mniceanul] Tipograf szokott jelzése; az 501. lapon azonban teljes nevét s a fametszet készítése évét is kiírta (arab számokkal) így: 1780, míg egy korábbi képén (a 74. lapon) 1770 évjelzést találunk. Ezenkívül minden hónap elejét szenteket ábrázoló csinos fejléc díszíti, kisebb levélmintájú fejléczei és angyalfejes záróképe pedig folyton ismétlődnek a könyvben. Az 1149-ik lapon túl (külön lapszámozással) következnek a rendes ünnepek, hétköznapiak és egyéb szertartások imái; utolsó (63.) lapja három sorában pedig a kiadó fohásza Istenhez, a ki megengedte végét érnie.

Nagysomkúti gör. kath. egyháze. — A Bibliografia (448. száma, 273. l.) csupán említi.

1781. Nagyszeben.

Ode ... Mária Terézia ő Felsege halála alkalmából.

8-rétű, 4 sztl. levélyi, a brassói evang. főgimnázium könyvtárában; nyomtatott Hochmeister Mártonnál Szebenben, 1781 április 3-ikán.

Bibliografia 449. száma, 273. l.

1783. Balázsfalva.

ABC | sáu | ALPHAVIT. — Abéczéskönyv.

Kis 8-rétű, 92 lapnyi, az oláh szöveg itt-ott latin betűkkel vegyesen; nyomtatott az oláh nép elemi iskolái hasznára a balázsfalvi szeminárium nyomdában, 1783-ban. (Számmal.)

Bibliografia 457. száma, 279. l.

1783. Szeben.

ABC | sáu | BUCAVNA. — Abéczéskönyv.

Kis 8-rétű, 104 lapnyi, oláh szövege csak latin betűkkel; nyomtatott az oláh nép iskolái számára Szebenben, ő Felsege engedélyével Hochmeister Márton betűivel, 1783-ban.

Bibliografia 458. száma, 279. l.

1783. Balázsfalva.

KATEHISMUL | CEL MARE. — Nagy katekizmus.

Kis 8-rétű, 4 sztl. és 180+1 lapnyi példánya Moldován I. M. balázsfalvi könyvtárában; az oláh nemzet elemi iskolái hasznára alkotta és adta ki Sinkai György Gábor, a balázsfalvi normális iskola igazgatója és katehetája Balázsfalván, a szeminárium betűivel, 1783-ban. Címlapja hátlapján *Approbatio*, melyet Balázsfalván, 1783 május 11-én írtak alá Szabó István és Halmágyi János fogarasi theologus revizorok.

Előszavából megtudjuk Sinkaitól, hogy miután II. József rendeletére 1782-ben Balázsfalván oláh elemi iskolát alapítottak — melynek igazgatójává őt a gubernium rendelte — tanítványai számára szerkeszté e kátét, vigyázván, hogy minél tisztább oláh szavakat használjon benne és minél rövidebbre fogja tartalmát, nehogy túlságos drágává váljék a könyv.

Bibliografia 462. száma, 281—282. l.

1783. Balázsfalva.

PRIMA | PRINCIPIA | LATINÆ | GRAMMATICES. — A latin nyelvtan elemei.

Kis 8-rétű, 184 lapnyi, latin-oláh szöveggel, a példák szövege ezenkívül német és magyar nyelven is; szerkesztette és nyomatta az oláh nemzeti iskolák hasznára sinkai Sinkai György Gábor bölcsész- és theologiai doktor, a balázsfalvi elemi iskola igazgatója és katechetája, Balázsfalván, a szeminárium nyomdájában, 1783-ban.

Bibliografia 463. száma, 282. l.

1784. Balázsfalva.

[Prefacerea Sinedului a Împărăției turcești pentru slobozenia... negustoriei supușilor crăești și împărătești în Țara turcească.] — Uebersetzung des *Seneds* der Pforte in betref der fürhinnigen Begünstigungen der Handlung der K. K. Unterthanen in der Turkey.¹

Ívrétű (17×27 cm. szedéstükrű) 3 sztl. lapnyi, fametszetű I és P kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányvezér 5280/1784. sz. a.² küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: ÎN NUMELE ATOT PUTERNIKULUI... *Kelte:* Dat în Țarigrad (Konstantinopoli) a doa zi în luna Rebi-ulahar adecă [24] Februarie³ 1198 (1784.)

Kolofonja: Tipăritusau în Blaj cu Tipariul Seminariului.

Ez az erdélyieket s főleg a török birodalommal kereskedő erdélyi kalmárokat annyira érdeklő portai rendelet 8 pontban részletezi a birodalma alá tartozó országokban való szabad kereskedés szabályait.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Német példányáról közöljük, mivel magyar példányát nem ismerjük.

² Ez a hivatalos szám a rendelet élére van nyomtatva, a mit ekkoriban kezdett a gubernium s ezért ezentúl külön nem is jelzünk.

³ Ez kimaradt és német példányából pótoltuk.

1784. Balázsfalva.

KUVÁNT... Szó... melyet Bob János, Fogaras és erdélyi s a vele egyesült részek vladikája tartott a császári guberniumtól rendelt biztosok által végbement érseki installatiója alkalmával, a klérus gyűlésében, 1784 június 30-ikán.

Ívrétű, 4 sztl. levélnyi, Moldován I. M. kanonok és a nagyváradai gör. kath. püspökség könyvtárában.

Kolofonja: Nyomatott Balázsfalván, a szeminárium sajtóján.

Bibliografia 467. száma, 286. l.

1784. Balázsfalva.

PROPOVEDANIE. — A halottak temetésére való tanítások.

4-rétű, 2 sztl. és 140 lapnyi; írta (csinálta) szádi Klain Sámuel lelkész; nyomatott a felsőbbek jóváhagyásával Balázsfalván, a szeminárium betűivel, 1784.

Előszavában szerző elmondja, hogy a nép számára írván, egyszerű nyelvet használ, kerülve minden szónoki mesterkéeltséget és fellengős beszédet.

Bibliografia 472. száma, 287–288. l.

1784. Balázsfalva.

EVHOLOGION | adekă | MOLITVENIK. — Szerkönyv.

4-rétű, 4 sztl. és 606+4 sztl. lapnyi vörös-fekete (15 soros) nyomású; másodszer nyomatott a felsőbbek engedélyével Balázsfalván, a szeminárium betűivel, a II. József császár és erdélyi fejedelem alatt élő lelkészek számára, 1784-ben. Fametszetű keretes címlapja hátán Erdély címere egy nagy kétéjú sas mellpajzsául alkalmazza, alatta II. Józsefet dicsőítő nyolcz sornyi üdvözlő verssel.

Bibliografia 475. száma, 290–292. l.

1784. Szeben.

Norma adecă rânduiala veniturilor patrahirului. — Norma-Stolaris.¹

Ívrétű (15×27 cm. szedéstükrű), 3 sztl. lapnyi, a 316. lapon bemutatott szép kagyló-záródíszű nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányország 5826/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Kolofonja: La SIBIU sau tipărit prin Pătru Bart.

Az 1784 szeptember 23-iki császári rendelet a görög-nemegyesült papoknak fizetendő stólat állapítja meg.

Bibliografia 476. száma, 292. l. — Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Latin példánya címéből.

[1784.] **Balázsfalva.**

CELE MAI JOS ÎNSEMNATE | Necuviințe să strică, și de osăbit să opresc. — Következendő illetlenségek kassáltatnak, és közönségesen tilalmaztatnak.¹

Ívrétű (16·5×27 cm. szedéstükrű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzók 7569/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Kolofonja: Tipărit în BLAJ cu Tipariul Seminarului.²

E rendeletével a gubernium a jobbágyokat veszi védelmébe a földesurak túlkapásaival szemben, 15 pontban határozván meg, mit nem szabad ezeknek amazok iránt tenniök.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Magyar példányának czime.

² Ez azért érdekes, mert magyar példánya Szebenben nyomtatott.

1784. Szeben.

[Porunca Guberniumului tutorora, și fiește căroră răzvrătorilor Rumăni.] — Az erdélyi főkormányzók parancsa a lázadó oláhokhoz.

Pátens-alakú (28·5 cm. széles szedésű) 15 sornyi szövegű 2 betétes kezdőbetűs¹ egyleveles megpecsételt nyomtatvány. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Nu fără de grea mahnire... *Kelte:* În Sibiu, 1784 november 11. *Sajátkezű aláírásai:* B. S. de Brukenthal gubernator. — David Székely cancellarius. — Anton Horváth secretarius.

A rendeletben a gubernium meghagyja a rosszakarók (vatáf-ok) hazugságai által fellázított oláhoknak, hogy hagyjanak fel pusztításaikkal és térjenek vissza házaikhoz, különben haddal fogja őket megfékezni.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ezt úgy értjük, hogy a szükséges rendes nagy betűt egy barokk-diszítésű tárcsába helyezte a nyomdász.

1784. Szeben.

[Porunca Guberniumului contra Rumănilor răsculați.] — Az erdélyi főkormányzók parancsa a fellázadt oláhok ellen.

Pátens-alakú (27·5 cm. széles szedésű) 18 sornyi szövegű 2 betétes kezdőbetűs egyleveles megpecsételt nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzók 10753/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Fiind că întru turburarea... *Kelte:* În Sibiu, 1784 november 18. *Sajátkezű aláírásai:* B. S. de Brukenthal gubernator. — Dávid Székely cancellarius. — Anton Horváth secretarius.

E rendeletben a gubernium minden elfogott s a helység tisztjeinek átadott áruló oláhért 30 forint jutalmat ígér, a mely helység pedig az ilyen „csábító s hódító embereket“ befogadná, annak bírója harmadmagával (az ország törvénye szerint) nyársba vonattatik.¹

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Szövege — magyar példányáról — megjelent a *Történelmi Lapok* 1876. évf. 127. l.

1784. Szeben.

[Porunca Guberniumului contra Rumănilor răsculați.] — Az erdélyi főkormányország parancsa a fellázadt oláhok ellen.

Pátens-alakú (27·5 cm. széles szedésű) 14 soros szövegű 2 betétes kezdőbetűs egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányország 10874/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Ku mare ne plăcere... *Kelte:* În Sibiu, 1784 november 22. *Aláírásai* nyomtatva.

E rendeletben a gubernium „a támadott zenebonának híre” miatt meglazult fegyelmű időben keményen int mindenkit, hogy a helység tisztjeihez és földesuraihoz engedelmesek legyenek s köteles szolgálataikat el ne mulasszák.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1784. Szeben.

[Porunca Guberniumului contra Rumănilor răsculați.] — Az erdélyi főkormányország parancsa a fellázadt oláhok ellen.

Pátens-alakú (27·5 cm. széles szedésű) 9 soros szövegű 2 betétes kezdőbetűs egyleveles megpecsételt nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányország 10944/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... După ce au înțeles... *Kelte:* În Sibiu 1784 november 23. *Sajátkezű aláírásai:* B. S. de Brukenthal gubernator. — David Székely cancellarius. — Adam Veres secretarius.

E rendeletben a gubernium előrebocsátja, hogy ő Felsege értesülvén az oláhok lázadásairól, parancsára 300 arany jutalmat ígér annak, a ki a lázadók korifeusai közül valakit kézre ad.¹

Nagyszebeni báró Brukenthal-múzeum.

¹ Magyar példánya megjelent a *Történeli Lapok* 1876. évf. 127. 1.

1784. Szeben.

SCURTATĂ KUPRINDERE | Din cea de obște pentru Moștenitoarea țara ungurească | ale Vămilor noi rânduite. — A magyarországi új vámok rövid tartalma.

Ívrétű (14×27 szedésűkrű) 14 sztl. lapnyi, két kezdőbetűs nyomtatvány, melynek magyar példánya sokkal rövidebb, mindössze 2 lapnyi.¹

Incipit: Noi Josif al Doilea... Multe feluri... *Kelte:* Viena,² la 29 de zile alui Noemvrie 1784. (Számmal.) *Aláírásai és pecsétje* nyomtatva.

Kolofonja: La Sibii sau tipărit prin Martin Hohmaister | K. ot Im: cu privilegium îterit tipografuș.

A rendelet az új harminczad-szabályzat 65—104. cikkelyét tartalmazza, a családok elleni szigorú végzésekkel.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ezen ceruzával írott 10556/1784. ügyszámot találunk, de kelténél fogva mégis utolsóként ismertetjük.

² Ez jellemző, mert még későbbben is így írták: Beciü.

1785. Szeben.

Învățătură | sau | tălcuirea | Pentru rubricile, sau Trăsurile liniilor, ce sânt cuprinse în Foile Konșcriptiî . . . — Instructio. A' *Populatio*, vagy Népeesség állapotjának nyilvánosságban, és bizonyos karban való fenntartására szolgáló oktatás.

Ívrétű (13·5×28 cm. szedéstükrű) 22 sztl. lapnyi, betétes kezdőbetűvel, fegyvereket mutató csinos fejlécczcel (melynek hasonmását a 317. lap élén közöljük) és 3 koronából alkotott záródísszel; mellékletül 4 rovatos népszámlálási ív és 1 lapnyi sajtóhiba-jegyzék.

Kolofonja: Din Porunca în năltatului Kräesc Gubernium sau Tipărit în Si-|biu prin PĂTRU BART Tipograful Cetăți. | Anul 1785.

A II. József császár által elrendelt erdélyi népszámlálás lényegét és célját magyarázó ez utasítást az erdélyi főkormánysszék 7868/1784. sz. a. küldte meg a hatóságoknak. De míg (a szebeni Hochmeisternél nyomtatott) német és magyar példányok szövege alig 6—7 lapnyi, addig oláh példánya háromszor bővebb és részletesebb. Ez lehetett oka is, hogy csak 1785-re készülhetett el Bart nyomdájában, habár az előbbi évi aktaszám alatt küldték is szét.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1785. [Szeben.]

[Rânduiala Împăratului Josif II. pentru înlesnirea jobbăgiei.] — II. József császár rendelete a jobbágyság könnyítése érdekében.

Ívrétű (39 cm. széles szedésű) 26 sornyi szövegű, két betétes kezdőbetűs, egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 6895/1785 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: Noi al doilea Josiv . . . Din în ceputul . . . *Kelte*: Sau dat în cetatea noastră a Beciului, în 22 de zile a lunii lui August. Anul Domnului 1785. (Számmal.) Ellenjegyezték: Gróf Esterházi Ferencz és Horvát Sándor.

E rendeletével József császár „jövendőre teljességgel eltörli” a jobbágyságot és hat pontban állapítja meg a jobbágyoknak földesuraik iránti kötelességeit.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára. — *Bibliografia* 495. száma, 311. l. (Hibásan mondja bécsi nyomtatványnak.)

1785. Szeben.

[Porunca Guberniumului pentru pedeapsa dezertorilor.] — A gubernium parancsa a katonaszökevények büntetése ügyében.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 5 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 6903/1785 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: În numile . . . După ce sau adevărit . . . *Kelte*: În Sibii, 10. Septembrie 1785. (Számmal.)

Ez a rendelet az 1785 augusztus 18-án kelt bécsi udvari decretum alapján kilencz pontban szabja meg a szökevények büntetését, kijelentvén bevezető soraiban, hogy a magyar gyalogezredeknél nemcsak kétszerannyi a szökevények száma, mint a németeknél, de míg ezeknél $\frac{1}{3}$ részüket sikerül elfogni és zászlójuk alá visszatéríteni, a magyar szökevényeknek csak $\frac{1}{5}$ része kerül meg.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1785. Balázsfalva.

INDREPTARE | kătră | ARITMETIKĂ. — Számtani vezérfonal.

Kis 8-rétű, 3 sztl. és 81 lapnyi, melyek közül 77 lap számozott; az oláh nemzet elemi iskolái hasznára alkotta Sinkai Sinkai György igazgató és katecheta, Balázsfalván a szeminárium nyomdájában, 1785-ben.

Bibliografia 496. száma, 310. l.

1786. Balázsfalva.

AKATIST. — Imakönyv.

12-rétű, 2 sztl. és 453 lapnyi, keretes címlappal; válogatott imádságokkal, harmadszor nyomtatott Balázsfalván, a szeminárium betűivel.

Bibliografia 497. száma, 311. l.

1786. Szeben.

[Rânduiala Împăratului Josif II. în deprinderea lucrului conșcripției, a măsuratului și a mărturisirii fundușurilor sau ținuturilor.] — II. József császár rendelete a' conșcriptionak, fel-mérésnek 's fundusoknak feladások ügyében.

Ívrétű (13,5×22 cm. szedéstükrű) 98 sztl. lapnyi, koronás kezdőbetűs és fejléces nyomtatvány, 2 földmérési ábrával; melyet az erdélyi főkormány-szék a hatóságoknak megküldött.

Incipit: NOI... Lumașilor... *Kelte:* Sau dat în cetatea noastră a Beciului, 10 zile Februarie.¹ Anii Domnului 1786. (Számmal.)

Kolofonja: La SIBIU sau tipărit prin PĂTRU BART.²

E minden szükséges útasítással és összeírasi ívekkel felszerelt rendelet bevezetésében a császár tiz pontban fejezi ki fontosságát és jelentőségét, megnyugtatóan alattvalóit, hogy célja ennek oly ártatlan, valamint a népszámlálásé volt.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára. — Bibliografia 499. száma, 312. l. (Hibásan bécsi nyomtatványnak mondva.)

¹ Hibásan így szedték: Martie, a mit aztán kézírással javítottak ki.

² Érdekes, hogy többi nyelvű kiadásai Hochmeisternél nyomattak.

1786. Szeben.

[Rânduiala Împăratului Josif II. în ordinarea căsătoriilor din Ardeal.] — II. József császár rendelete az erdélyi házasságok rendezése ügyében.

Ívrétű (15,5×24,5 cm. szedéstükrű) 16 lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormány-szék 30/1786 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹ [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Înștiințare facem... *Kelte:* În Viena Austriei, 6 zile a lunii lui Martie 1786.

Ez a rendelet, mely Erdélyben régi visszaéléseket szüntetett meg, 62 pontban szabályozta a házasság intézményét.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ A nyomtatvány elkészültéről tájékoztat a latin példányokon olvasható következő rájegyzés: Perceptae die 13. Julii 1786. Aranka mpr.

1786. Szeben.

[Rânduiala Impăratului Josif II. în causa despărțirei.] — II. József császár rendelete a válás ügyében.

Ívrétű (14·5×27 cm. szedéstükrű) 2 sztl. lapnyi, 2 kezdőbetűs egylevelű nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 11453/1786 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: NOI ... Batăr că ... *Kelte*: Dată în crăiască Cetatea Noastra a Beciului, Oktomvrie 12 zile 1786.

Kolofonja: La Sibiu sau tipărit prin Martin Hohmaister. K: ot Im: cu privilegium întărit tipografuș.

Kiegészítése fenti, ez évi márczius 6-iki nagy rendelete amaz ott belőle kimaradt pontjának, mely a házásoknak asztaltól és ágytól való megkülönböztetésekor bírák elé útasítja az ügyet, ha az egyik házásfél el-tökéltett gonoszságból a megkülönbözés dolgában nem akarna egyet érteni.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1786. Szeben.

POVĂȚUIRE. — Utasítás.

Ívrétű (14×22 cm. szedéstükrű) 3 sztl. lapnyi koronás kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 537/1786 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: După în nălțata Poruncă ... *Kelte*: În Beciu, 18. zile a lunii lui Noemvrie, Anul 1786. (Számmal.) *Aláírásai* nincsenek.

A rendelet arra nézve ad hét pontban részletezett utasítást, miként kell a dögvészben elpusztult állatok bőrét lenyúzni és kikészíteni, anélkül, hogy az ember fertőződjék.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1786. Balázsfalva.

Ceasoslov. — Horologium. (Hatodik kiadás.)

CEASOSLOV. | Acum așașă oară tipărit | cu Blagoslovenia Prea lu- | minatului și Prea osfin- | țitului Domnului Domn | IOAN BOB Vlădica Făgărașului și atoată | Țara Ardealului În BLAJ. | Anul dela zidirea lumii | 7294. | lară dela mântuirea lumii | 1786.

8-rétű, 592 lapnyi (vége hiányzik) 19 soros, fametszetű fejlécczel és itt-ott kezdőbetűkkel, idézetei kisebb betűvel nyomva. Címlapja kertes, hátlapján a Szűz Mária annunciatioját, 532-ik lapján az Urvacsorosztászt és 572-ik lapján Szűz Máriát ábrázoló fametszetű kép, alsó kertesben e jelzéssel: Petru P. Tipografuľ, vagyis Popovics Péter nyomdász. A 414-ik laptól kezdve *Minologion*, mely az esztendő szeptember elsejétől számítja; végén asztali imádságok.

A nagysomkúti gör. kath. egyházé. — A tiliskai gör. kel. egyházé. — A Bibliografia (501. sz. a. 313. l.) csupán említi.

1786. Balázsfalva.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

Kis 8-rétű, 1 sztl. és 415+11 lapnyi; hatodszor nyomtatva Bob János fogarasi és erdélyi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, 1786-ban.

Bibliografia 507. száma, 315. l.

1786. Szeben.

Pustia Dragoste. — A sóvárgó szerelem.

8-rétű, alkalmi nyomtatvány, mely Hochmeister Márton lakodalmlára, 1786 július havában német és oláh üdvözlő versekkel¹ saját nyomdájában készítve jelent meg.

Bibliografia 508. száma, 315. l.

¹ Ezeknek utolsó strófája megjelent *Hochmeister* Adolf: *Leben und Wirken des Martin Edlen von Hochmeister* (Nagyszében, 1873.) 40. l. is lenyomatva.

1787. [Szeben.]

[Rânduială împărătească cătră Uniții de legea grecească pentru înpuțtinarea sărbătorilor.] — Császári rendelet a görög-egyesültekhez az ünnepek kevesbítése végett.

Ívrétű (16·5 × 26 cm. szedéstükrű) 4 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzók 1804 őszén másodszor is kinyomatott és szétküldött a hatóságoknak 9040/1804 sz. a. Kolozsvárról, 1804 november 20-án.¹ [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: JOSIF AL DOILEA . . . Cinstiților și de bun Neam Iproci!
Kelte: Dat în Viena 30. Januarie 1787. (Számmal.)

E rendeletében József császár előrebocsátván, hogy miután a görög-nemegyesültek ünnepeit az erdélyi főkormányzók 1786 augusztus 7-én 8861. sz. a. kelt leiratával² határozta meg, most az egyesültekét is hasonló formában állapítja meg, hogy a két vallásuk egy és ugyanazon a napon tartsák ünnepeiket. E szerint (a vasárnapon kívül) egész éven át 26 ünnepnapot sorol fel s azokon kívül többet ünnepelni tilos.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ezt maga ez a hivatalos irat mondja, ezért közöljük e rendeletet itt, mivel 1787-iki első kiadását nem ismerjük.

² Ennek oláh példányát még nem láttuk.

1787. Szeben.

ARKAN SAU ÎNVĂȚĂTURĂ înpotriva călcăzii oilor. — Arcanum a juhok métellye ellen.

Ívrétű (13·5 × 22 cm. szedéstükrű) 4 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzók 3581/1787 sz. a.¹ küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: Să să ia . . . *Kelte és aláírása* nincsen.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hibásan 3587 van szedve.

1787. Szeben.

[Rânduiala Impăratului contra pribegirei sau fugirei afară din țară.] —
II. József császár rendelete a kivándorlás ellen.

Ívrétű (14×22 cm. szedéstükrű) 20 sztl. lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 5518/1787 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűível.]

Incipit: NOI... Dacă Konoștinta... *Kelte:* Datam în cetatea noastră a Beciului Aprile 2 zile, Anul 1787. (Számmal.)

A rendelet 47 pontban magyarázza meg a kivándorlás hátrányát az országra nézve, de kiterjeszkedik egyúttal az idegen verbuválás, elcsábítás és erőszakos elrablás körülményeire is, melyekre különböző büntetéseket szab.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1787. Szeben.

[Rânduiala Guberniumului către biraele sătești.] — A gubernium rendelete a falusi bírákhoz.

Pátens-alakú (34·5 cm. széles szedésű) 12 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 11817/1787 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűível.]

Incipit: NOI... Prea înălțatul... *Kelte:* In Sibiu 29. Octomvrie 1787. (Számmal.)

Hivatkozván ő Felsége szeptember 27-iki udvari decretumára elrendeli, hogy nagyobb biztóságnak okáért a falusi bírák a náluk heverő összegyűjtött adópénzeket négyheti terminusokban a királyi perceptoroknak bevigyék.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

BUKOAVNA. — Abécézkönyv.

8-rétű, 94 lapnyi, német címlappal és szembenlévő lapjain német szöveggel is; az erdélyi fejedelemségben lévő oláh gyermekek számára.

Bibliografia 519. száma, 324. l.

1788. Szeben.

KUPRINDEREA A celor Meșteșuguri, ... care doftorul... Budelko pentru curățirea... Bucatelor celor necurate... au aflat. — Summája azoknak az eszközöknek..., melyet... Budelko... a tisztátalan gabona... megtisztítására... fel-talált.

Ívrétű (14·5×25 cm. szedéstükrű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 3083/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűível.]

Budelko Győr vármegyei physicus módszerét tiz pontban ismerteti e leírás, mely a népet a rosnokos, konkolyos és üsüges tisztítására akarta kioktatni.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

[Pravila cerșitorilor dată de Impăratul Josif II.] — A koldusok regulái II. József császártól.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 13 sztl. lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 3262/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűível.]

Incipit: NOI . . . Pildele . . . *Kelte:* Sau dat din crăiască Cetatea Noastră a Beciuului, în 11¹ zile a lunei lui Făurarii. Anul 1788. (Számmal.)

E rendelet 27 pontban rendezi a koldus-ügyet s utolsó lapján az eltolonczozásra szükséges „el-küldésről szolló passus” mintáját nyújtja.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Sajtóhibával 14 (patruspázeáce) van írva, a mi onnan származhatott, hogy a magyar írott példány *tizenegy* szavát *tizennégy*nek olvasta oláh fordítója.

1788. Szeben.

INVĂȚĂTURA Pentru Kvietanțiile ceale tipărite . . . și . . . contra kvietanțiile. — Utasítás a termény-nyugták és ellen-nyugtáik kiállítására módjáról.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 14 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 3709/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűível.]

E keletnélküli rendelet 13 és a—s pontban oktatja aprólékosan a hatóságokat, miként állítsák ki a nyugtákat a katonaság részére szedett vagy vásárolt élelmiszerekről és takarmányról.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

Rânduiala pentru Potolire Focului celui, care sar | întâmpla în Țara Ardealului. — Erdély Országai Tűzoltás-béli rend-tartás a falukra nézve.¹

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 20 lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 6365/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűível.]

Incipit: NOI . . . Pentru ca să . . . *Kelte:* În Beciu, în 26. Iunie. Anul 1788. (Számmal.)

A fontos rendelet 56 pontban oktatja ki a népet: a tűz-eredésnek elejevétele, észrevétele, eloltása s a tűz után történhető következesek felől.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Magyar példányáról, mely címlappal s a német szöveggel együtt jelent meg.

1788. Szeben.

VESTIRE. — Híradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 12 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 9528/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: După ce . . . *Kelte:* În Sibii, 20. Noemvrie 1788. (Számmal.)

Híradás arról, hogy ő Felsege 1788 október 27-iki udvari decretumával megengedte a tyroli fa-pipák és egyéb fabrika-portékák behozatalát, de úgy, hogy utánuk 10% harminczad fizetessék.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

VESTIRE. — Híradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 2 sztl. lapnyi egyleveles nyomtatvány, az erdélyi főkormánysszék 9976/1788 és 10413/1788 sz. a. két körözvényével és személyleírásával.

Kelte: In Sibii, Decemvrie 1788. *Aláíráσαι* nincsenek.

Kovács (Herczeg) Péter és Weber János megszökött legények üldöztetése végett, után tiszt-gazdáiktól loptak is.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

INȘTIINȚARE PORUNCITOARE. — Parancsoló értesítés.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 10775/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: Intru urmarea... *Kelte:* In Sibii, 31 Decemvire 1788. (Számmal.) *Aláíráσαι* nyomtatva.

A temetésekről rendelkező ezévi augusztus 21-iki 7275. sz. a. útasítás¹ kiegészítéseképpen ő Felsege december 1-én kelt határozatával ezentúl az egyes családok bézárt templomokban és kápolnáknban kriptákat nem tarthatnak és újakat is — még falukon lévő jószágukban is — csak a közönséges czintermekben építhetnek.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ennek oláh nyelvű példányát nem ismerjük.

1789. Szeben.

VESTIRE. — Híradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 646/1789. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: Fiind că... *Kelte:* In Sibii Februarie 3. anul 1789. (Számmal.)

Körözőlevél egy Nikulae Masilie nevű tanú megkeresése ügyében.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

VESTIRE. — Híradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, az erdélyi főkormánysszék 700 és 873. sz. a. rendeleteivel.

Incipit: Drept Arătarea... *Kelte:* In Sibii 22. Februarie anul 1789. (Számmal.)

Tárgyalási nap-hirdetés Imling János és Konrad Rozina hagyatéki ügyében.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

[Orânduiala Pădurilor prințipatului Ardealului.] — Erdélyi erdőszabályrendelet.

Ívrétű (14×23 cm. szedéstükrű) 32 sztl. lapnyi nyomtatvány, (utolsó lapján két minta-erdő rajzával,) melyet az erdélyi főkormányshéz 4446/1787 sz. a. küldött szét, de oláh példányát — úgylátszik — 1789-ben újra kiadták.

Incipit: NOI IOSIF . . . Grijă cea Părintească . . . *Kelte*: Vienna în Austria în luna lui Mai în 30. de zile A. 1781.

Kolofonja: Sau tiperit în Tipografia alui Petru Bart; cu învoirea Preainaltă la A. 1789. (Számossal.)

A nyomda betűit II. József címeit felsoroló következő első bekezdése mutatja.

 ОЙ ІСОСІФЪ ЯЛЪ ДОНАЕ ДІИИ
МІАА ЛЪН ДЪМНЕЗЪЪ ЯЛЕСЬ АПЪРЯТЬ ЯЛЪ РО.
МАНІАОРЪ, ПЪРЪРЪ АПОСТОЛІІЕСК, КРАЮ АЛЪ ЦЕНІАОРЪ;
Немцещіи, Оунгвещіи, а Бохеміи, Далмаціи, Кроа-
ціи, шіи Шлавоніи, Ярхн Повзцвнторюль Австрій,
а Бургундїи, шіи а Лотарингїи, Марє Принцип ала
Ярдѣлвалїи, Повзцвнторюль Медіоланвалїи, а Ман-
твїи, а Пърміи нпрочїи Грофвал Хлешевргвалїи, а Флан-
дрїи, а Тиролвалїи нпрочїи, нпрочїи.

Ez 53 és 9 pontból álló fontos szabályzatot a gubernium csak 1787-ben küldötte szét, miután német (s talán magyar) példányát is 1783-ban adta ki nyomtatásban.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

SCRIERE DEPRIN PREJUR. — Körlevél.

Ívrétű (14. cm. széles szedésű) 4 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshéz 2506/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

A kelet- és aláírás nélküli írat felsorolja azokat az ingóságokat, melyeket 1789 februárius 13-án ismeretlen tolvajok Irimie János Földvár határában lévő házából elloptak.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

VESTIRE. — Híradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshéz 2964/1789. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹

Incipit: Prea înăltat... *Kelte:* În Sibii 14. Aprilie 1789. (Számmal.)

Ő Felsége márczius 5-iki 2590. sz. udvari decretuma a tótorság alatt levő pupillusok házasságbeli contractusa ügyében.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Német és magyar példánya hasábosan jelent meg.

1789. Szeben.

ÎNȘTIINȚARE. — Értesítés.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshéz 2965/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: Preainăltat... *Kelte:* În Sibii 14 Aprilie 1789.

A gubernium rendelete ő Felsége kegyes parancsolatja szerint az árvák pénzének a közönséges fundusba tétele és hűséges gondozása iránt.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

SCRIERE DEPRIN PREJUR. — Körlevél.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshéz 3307/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Kelte: În Beciu, 3. Aprilie 1789. (Számmal.) Aláírások nélkül.

Felsorolja azokat a holmikát, melyeket Roterhausen-ban Rodler Jakob kereskedő boltjából ismeretlen tolvajok márczius 26—27-ike közt elloptak.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

SCRIERE DEPRIN PREJUR. — Körlevél.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány; az erdélyi főkormányshéz 3706 és 3707. sz. rendeleteivel.

Keltük: Maroșporto 14 Aprilie 1789. — Sibii 29 Aprilie 1789.

A megszökött Jávorszki Venczel pozsonyi naszádos közkatona¹ és a kórházból megugrott 3 betegápoló katona kézrekerítése végett, kik egy-uttal ingóságokat is vittek magukkal.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Irva így: kătană prost Luntraș din Presburg.

1789. Szeben.

EXTRACTUL CEL HRONOLOGICESC A PORUN-|Cilor celor Împărătești din Anul 1786, 1787, 1788. — Az 1786—88-ik évi császári parancsok kivonata.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 64 sztl. lapnyi (1—16 ívjelzésű) nyomtatvány.

Kelte: În Sibii la al 7. Mai 1796. Csinos pecsétjelző L. P. (Locul Pecetii) fametszettel.

Kolofonja: Sau tiperit în Tipografia alui Petru Bart; Ku invoicea Preaînaltă, la A: 1789.

Tartalmazza (kivonatossal s részben teljes szövegükben) az 1786-ik év 2, az 1787-ik év 28 és az 1788-ik év 16 fontosabb rendeletét.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

[Regulamentul monetei de cinste.] — A hadi érdemrend (Tiszteség jele) szabályai.

Ívrétű (14×23 cm. szedéstükrű) 9 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány (felül az érdemrend rézmetszetű rajzával), melyet az erdélyi főkormányzók 6784/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: ADEVĂRAT IASTE... *Kelte* és aláírása nincs.

A husz pontból álló szabályzat bevezetése elmondja, hogy eddigelé a katonák jeles vitéz cselekedeteit pénzzel jutalmazták a hadvezérek, de ez a jutalom kevés ideig tartó multságokon kívül egyebet nem szerzett s ezért ő Felsége most hadi érdemrendet alapított, melyet az arra érdemek mindenkor *nyilván* hordozhatnak s azonkívül mindennapi zsoldjuk is valamivel megnagyobbíttatik, hogy a kitüntetés buzdítólag hasson.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

[Rânduiala Împaratului Josif II. pentru conscriptia arendei caselor.] — II. József császár rendelete a házbérek összeírása ügyében.

Ívrétű (14×23 cm. szedéstükrű) 36 lapnyi (1—9 ívjelzésű) kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzók 8519/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Rescriptumul... *Kelte:* În cetatea... a Beciuului, în luna lui Julie în 23 de zile 1789.

Tartalmazza 48 pontban az 1786 februárius 10-iki királyi parancs 16-ik pontjában ígért regulákat a házbérijövedelem összeírása végett, illő bevalási ívekkel.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

KATEHISIS | MIK. — Kis katekizmus.

8-rétű, 163 lapnyi, nyomtatott a karlóczai 1774-iki görög-nemegyesült zsinat által jóváhagyott s az érsek által megerősített példányról görög-nemegyesült gyermekek számára Szebenben Bart Péter, a nemegyesült oláh iskolai könyvek nyomdásza által 1789-ben. Ára kötetlen 11 krajczár. Egyik lapján oláhul, a szemben lévő másikon németül.¹

Bibliografia 523. száma, 327. l.

¹ Van egy állítólagos brassói 1807-iki kiadása is, de ez ismeretlen; *Bibliografia* 715. sz. a.

1789. Szeben.

PREOȚIA | sau | ÎNDREPTAREA PREOȚILOR. — A lelkestség vagy a papok vezetője.

Kis 8-rétű 16 sztl. és 79 lapnyi, újra nyomtatott József császár és gróf Bánfi György erdélyi gubernátor idejében, a mikor a görög nemegyesülteknek nem lévén püspökiük, vikáriusa hondoli Popovics János volt, a konzisztorium jóváhagyásával Szebenben, a nemegyesültek nyomdájában, Bart Péternél, 1789-ben; hátlapján a konzisztoriumnak Szebenben kelt 1789 márczins 9-iki jóváhagyásával.

Utána még egy címlap, majd Duma Radul brassói kántor előszava.
Bibliografia 529. száma, 330—331. l.

1790. [Kolozsvár.]

INVĂȚĂTURĂ, SAU ORÂNDUIALĂ! | Kum, și când, și în ce fel devream, și cui, și | după cătă plată să cuvine a da Kărăușia, adecă Forșpan? — A szekeresség és forspontozás szabályzata.

Ívrétű (13·5×22 cm. szedéstűkrű) 6 sztl. lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshé 9366/1790 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Kelte: In Kluj, în zioa al 6-le alui Dețemvrie 1790. (Számmal.)

Kolofonja: Tipărit cu Slovele lui Hohmaister.¹

Az 1759-iki militare regulamentum kiegészítéseül kiadott 8 pontból álló útasítás az ingyenes szekeresség megszüntetésére, melyet eddig nem igen vettek figyelembe.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hely nélkül, de ez is Kolozsvárt jelent meg, miként magyar-latin együttes, hasábos kiadása.

1790. Szeben.

CEASOSLOV. — Horologium.

Kis 8-rétű 4 sztl. és 663 lapnyi, nyomatta II. József császár engedélyével és az erdélyi görög-nemegyesültek püspöke, Adámovics Geraszim jóváhagyásával Szebenben, Bart Péter kiváltságos oláh nyomdász, 1790-ben. Ő írta alá előszavát is, míg a 660. lap alján a könyv szedőjeül és gondozójául szebeni Haines György diákon nevezi meg magát.

Bibliografia 534. száma, 334—335. l.

1790. Szeben.

DEZVOALTELE ȘI TĂLKUITELE | E V A N G E L I I. — Homiliák vagyis az evangélium magyarázata.

8-rétű, 7 sztl. és 178 lapnyi, erdélyi nemegyesült katecheták és tanítók számára készíté oláh nyelven Eustadievis Dimitrie, az oláh nemegyesült iskolák igazgatója és nyomtatott Adámovics Geraszim erdélyi nemegyesült püspök jóváhagyásával Szebenben, Bart Péter nyomdájában, 1790-ben. Ara kötetlen 14 kr.

A címlap hátán fametszetű pecsét, e körírral: K. K. Normalschule. Előszavának utolsó sorai szerint az erdélyi püspöki konzisztorium 1789-ben a gubernium rendeletére nézte át s hagyta jóvá.

Bibliografia 536. száma, 335—337. l.

1791. Balázsfalva.

AKATIST. — Imakönyv.

12-rétű, 3 sztl. és 467 lapnyi vörös-fekete (12 soros) nyomású, negyedizben nyomatott a felsőbbség jóváhagyásával a balázsfalvi szemnáríum nyomdájában, 1791-ben. Czímlapja keretes, vele szemben s a szöveg közt 11 fametszetű kép, melyeket metszett: Petru P. Tipograful.

Bibliografia 541. száma, 340. l.

1791. Szeben.

SYNOPSIS... a Bibliei. — A biblia rövid foglalatja.

Kis 8-rétű, 1 sztl. és 170 lapnyi. Az erdélyi nagyfejedelemség nem-egyesült iskolái számára oláh nyelvre tette Eustatievics Dimitrie, az erdélyi oláh nemzeti iskolák igazgatója és nyomatott Bart Péter kiváltságolt nyomdájában, Szebenben, 1791-ben. Ára kötetlen 11 kr.

Bibliografia 543. száma, 340. l.

1791. Szeben.

PSALTIRE. — Zsoltárkönyv.

4-rétű, 4 sztl. és 244 kéthasábos lapnyi, nyomatott II. Lipót császár idejében és Adámovics Geraszim erdélyi görög-nemegyesült püspök jóváhagyásával Bart Péter szebeni nyomdájában, 1791-ben. A címlappal szemben Dávid próféta arczképével, hátlapján meg a nyomdász előszavával. Kolofonja szerint: szedte és nyomatta szebeni Mihály és a rimniki püspökségből való Radul nyomdász-legény.

Bibliografia 546. száma, 342. l.

1791. Kolozsvár.

SVPPLEX LIBELLVS | VALACHORVM | TRANSSILVANIÆ. — Az erdélyi oláhok kérvénye.

4-rétű, 59 lapnyi, I. C. E. (vagyis Eder János Károly) történeti jegyzeteivel. Kolozsvár, Hochmeister Márton nyomdája, 1791. Hátlapján Eszterházi [János Nepomuk] imprimatuma: Claudiopoli, die 10. Augusti 1791. Előszavának kelte: Szeben, 1791 augusztus 3.

Bibliografia 548. száma, 343–344. l.

1792. Szeben.

AKATIST. — Imakönyv.

Kis 8-rétű, 2 sztl. és 622 lapnyi, vörös-fekete nyomású, minden lap keretezett, néhány fametszetű képpel; nyomatott Adámovics Geraszim erdélyi nem-egyesült püspök jóváhagyásával, Bart Péter szebeni nyomdájában, 1792.

Bibliografia 550. száma, 345. l.

1792. Kolozsvár.

[Trei rânduei ale voevodului Suțu relativ la oeritul vitelor.] — Suțu havasalföldi vajda három rendelete a legeltetés ügyében.

Ívrétű (16×24 cm. szedéstükrű) 5 sztl. lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshék 7917/1792 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Keltük: Bukurest, 29 August, 29 Septemvrie 1792. (Számmal.)

Aláírása: Ioan Mihail Konstandin Suțul Voevod Gospodin Zemli Vlașkoj.

Ezeket a rendeleteket a gubernium azért köröztette, mivel az erdélyiek ősidők óta Havasalföldében legeltették juhaikat és marhájukat s így őket közelről érdekelték.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1792. Kolozsvár.

[Pardon-general al Impăratului Leopold II. dat dezertorilor.] — II. Lipót császár generális-pardonja a szökevények részére.

Pátens-alakú (36·7 cm. széles szedésű) 32 sornyi szövegű, 2 kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshék 7948/1792 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: De în mila . . . Preaînălțat . . . *Kelte:* In Vienna, în zioa 1 a lui Noemvrie 1792. (Számmal.) Nyomatott aláírása: Grof Wallis Mihail.

A bűnbocsánat tíz hónapra szól s ha azalatt valamely katona-szökevény nem tér vissza, szigorú büntetést ígér.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1792. Szeben.

SCURT IZVOD. . . . pentru scrisori. — A levélírás rövid forrása.

8-rétű 1 sztl. és 124 lapnyi, ó-szlovén nyelvből fordította és adta ki a nemegyesült tanulók hasznára Eustatievics Dimitrie, az erdélyi nemegyesült iskolák igazgatója. Szeben, Bart Péter nyomdája. 1792. Ára füzve 9 kr. Czímlapján a már ismert pecsét: K. K. Normalschule.

Bibliografia 555. száma, 349. l.

1792. Balázsfalva.

OKTOIH. — Nyolcz hangú énekeskönyv.

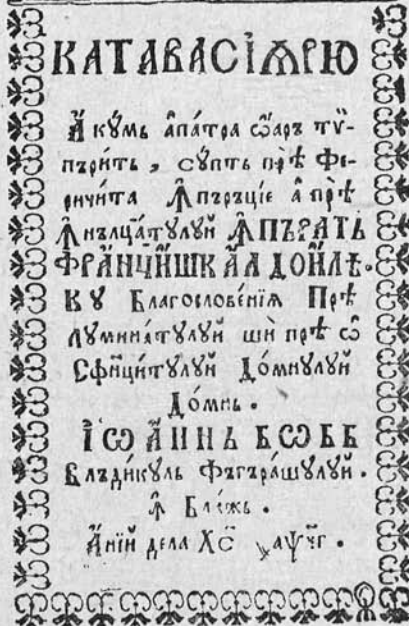
4-rétű 2 sztl. és 424+196 lapnyi vörös-fekete (25 soros) nyomású, címlapja hátlapján damaszkusi Szent János képe, metszette: Dimitrie Finta. Bővített IV. kiadás, nyomtatott Bob János fogarasi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, a szeminárium nyomdájában, 1792.

Bibliografia 556. száma, 349. l.

1793. Balázsfalva.

Catavasier. — Imakönyv. Negyedízben nyomtatott II. Ferencz császár

uralkodása idején, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, 1793.

KATAVASIARIU

Acum apatra oară tipărit, supt prea Fericită Împărăție a prea Innălțatului ÎNPĂRAT FRANCISK AL DOILEA. Ku Blagoslovenia Prea luminatului și prea o Sfințituluî Domnuluî Domn.

IOANN BOBB

Vlădicul Făgărașuluî.

În Blaj.

Aniî dela XS. 1793.

8-rétű 2 sztl. és 432 lapnyi (7×12 cm. szedéstükrű) vörös-fekete (20 soros) nyomású. Czimlapja hátán Jézus fametszetű képe, készíté Petru P. T. (Popovics Péter nyomdász.) A 276. lapon Szűz Mária képe, azután néhány ismétlődő fejléc; kezdőbetűi pirossal nyomtatva. A 391-ik laptól végig az egyházi naptár folytatódik, utolsó lapján virágos záródísz fejezi be a Numere (számok) sorozatát, mely az 1—1000 számokat jelző betűket tünteti fel, de a megfelelő arabszámok nélkül.

Ó-tordai gör. kath. egyházé. — A Bibliografia (559. sz. a.) csupán említi.

1793. Szeben.

MĀNA luĭ DAMASKIN. — Damaszkín keze.

Kis 8-rétű 4 sztl. és 74 lapnyi (hibásan számozott) könyv, először nyomtatva a görög-keletiek közönséges használatára. Szeben, 1793.

E könyvecske Kir Damaszkín rimniki püspök műve és célja, megtanítani olvasóját az ünnepek könnyű módon való kiszámítására. Bevezetését Halmágyi János vikárius írta Szebenben, 1793 februárius 21-én.

Bibliografia 565. száma, 354—355. l.

1793. Balázsfalva.

POLUSTAV. — Imakönyv.

Kis 8-rétű 2 sztl. és 723 lapnyi + 4 levélnyi vörös-fekete (19 soros) nyomású, fametszetű kerettel, készíté: Sandul; képeit: Petru (Tipograful.¹)

Bibliografia 567. száma, 356. l.

¹ Ebből az 1793-ik évből Popp egy balázsfalvi Horologiumot is idéz, de ez ismeretlen; *Bibliografia 562. száma.*

1793. Kolozsvár.

[Regulamentul Guberniumului despre datoria slugilor câtră domni și stăpâniilor lor.] — A gubernium szabályrendelete a szolgálóknak urukhoz és gazdájukhoz tartozó kötelességeiről.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 32 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzék 3466/1793 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: IN NUMELE (diszes kezdőbetűkkel.) După ce . . . *Kelte:* Sau dat în Kluj, în luna lui Iulii în 18. zile. Anul Domnului 1793. (Számmal.)

A cselédügyet ez 55 pontból álló szabályrendelet néhai II. József 1786 június 22-iki leirata értelmében rendezte, miután azt az erdélyi rendek 1792 kisasszony-havának 20-ik napján megnyílt országgyűlése jóváhagyta.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1794. Szeben.

KÄRINDARIU | Rumänesc. — Oláh naptár.

8-rétű, 24 levélnyi; az 1794-ik esztendőre. (Számmal.) Bart Péter szebeni nyomdája.

Bibliografia 571. száma, 358. l.

1794. Szeben.

ISTORIA | A ALEXANDRULUI | celui mare din Makedonia, | și alui Darie din Per- | sida Înpăraților. — Makedoniai Nagy Sándor és Dárius császárok története.

8-rétű, 9 sztl. és 277 + 4 lapnyi; Bart Péter szebeni nyomdája, 1794. Jóváhagyta galántai gróf Esterházy János Nepomuk, miután (maga oláhus nem tudván) Jerkovic Demeter, az erdélyi főkormányzék transzlatora ajánlotta elfogadásra. Maga a könyv szerzője (inkább fordítója) is Jerkovic, a ki előszavában elmondja, hogy az oláh nemzetség nem emelkedhetik fel tudatlanságából, mivel nincsenek történelmi munkái, melyekből okúlhatna. Néhai II. József császár ugyan sokat fáradozott azon, hogy valamelyes módon előmozdítsák nevelését s az ő akarata szellemében gróf Bánffy György gubernátor is sokat tett ez ügyben, úgy, hogy immár oláh iskola is elég

lenne Erdélyben, de hatásuk kevés, bár fejlesztésükért a guberniummal karöltve működik Adámovics Geraszim erdélyi püspök, Eustatievics Demeter és Sinkai György, meg dr. Molnár (János), a ki [1788-ban Bécsben megjelent] oláh nyelvtanával és egyéb könyveivel szolgálja az ügyet. Az oláh nép ugyan nem igen töri magát e könyvek után, mégis abban a hitben, hogy megjavúl s ez a helyzet változni fog, maga is világra bocsátja művét s nemsokára mást is ígér: a teremtés lényegéről s arról, miként kerülhetjük el a rosszat, hogy kegyes életet élhessünk.

A könyv utolsó sorai szerint: nyomtatott a szolcsvai Pántea Simon költségén.

Bibliografia 577. száma, 361—365. l.

1795. Szeben.

Bukoavna. — Ábécézkönyv.

8-rétű, 64 lapnyi; Bart Péter nyomdája. Ismeretlen, de tartalmát közölte a „Siebenbürgische Quartalschrift“ 1797-iki V. k. 385. l.

Bibliografia 584. száma, 374. l.

[1795. Szeben.]

INȘTIINȚARE. — Értesítés.

Kis 8-rétű, 5 sztl. levélnyi. A tervezett Erdélyi oláh nemzetség filozófiai társasága „Vestiri Filosofoști și Moralicești“ cz. könyvkiadó-vállalat felhívása, melyből hetenként 2—2 íves füzetnek kellett volna megjelennie.

Bibliografia 589. száma, 376. l.

1795. Szeben.

PILDE FILOSOFEȘȚI. — Bölcsészeti példák.

8-rétű, 1 sztl. és 112 lapnyi; nyomtatott II. Ferencz császár napjaiban Adámovics Geraszim erdélyi görög-nemegyesült püspök jóváhagyásával, Bart Péter nyomdájában, 1795. Utolsó sorai szerint új [paraszt] görögből fordították és szedték, nyomtatták: szebeni Dir Mihály, meg a rimniki püspökségből való Radul.

Bibliografia 590. száma, 376. l.

1795. Szeben.

Viața și Pildele preaînțeleptului Esop. — A bölcs Aesopus élete és meséi.

8-rétű, 7¹/₂ ívnyi; Bart Péter nyomdája; Aesopus 111 meséjével. Ismeretlen, de címét közli a „Siebenbürgische Quartalschrift“ 1797-iki V. k. 384. l.

Bibliografia 581. száma, 376. l.

1795. [Kolozsvár.]

[Porunca Împăratului Francisc II. contra militarilor neascultători din varmegia Hinidoriei.] — II. Ferencz császár parancsa a hunyadmegyei engedetlen limitaneus katonák ellen.

Ívrétű (16×27 cm. szedéstükrű) 7 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 2245/1795. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹ [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Din mai multe... *Kelte:* In Vienna Austriei, în 3 zile a Luniî lui August 1795.

A rendelet kemény büntetést ígér a szélybéli katonáknak, a kik immár Hátszeg városában is mindenféle ürügy alatt kivonják magukat a katonai szolgálat alól.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Érdekes, hogy e rendelet magyar példánya nem könyv-, hanem pátens-alakban jelent meg.

[1795. Kolozsvár.]

[Rânduiala Guberniumului contra tâlharilor.] — A gubernium rendelete a tolvajok ellen.

Pátens-alakú (33·5 cm. széles szedésű) 26 sornyi szövegű, díszes kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 5554/1795 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.] Az előbbi lapon kicsinyített hasonmásban is bemutatjuk, hogy egyúttal a nyomda betűit is megismerhessük.

Incipit: IN NUMELE PRE ÎN... Din mai multe... *Kelte:* In Kluj în luna lui Septemvrie în 28. de zile 1795. (Számmal.) *Aláírásai:* BANFI, Gubernator. — David Sikel, kan[ellariu.] — David Vaina, sekret[eriu.]

A rendelet az Erdély déli határ-vármegyéiben módfelett elszaporodott tolvajok kiirtására minden elfogott tolvaj után 100, agyonütött után 50 rénes forint jutalmat ígér s kijelenti, hogy azok, kik a tolvajoknak szállást adnak s hollétüket eltitkolják: keményen meg-büntettetni, sőt életükkel is adózni fognak.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1795. Balázsfalva.

BIBLIA. — Biblia.

Ívrétű, 10 sztl. és 894+246 kéthasábos lapnyi; nyomtatott II. Ferencz császár uralkodása idején Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában, 1795-ben, a szeminárium nyomdájában.

Előszavában Klain Sámuel balázsfalvi ieromonah elmondja, hogy a Biblia oláhul ugyan 1688-ban Bukarestben már megjelent, de nehézkes fordításban és sokszor érthetetlen nyelvezettel; a mellett nagyon ritka is. Ezért már Aaron Pál fogarasi vladika is hozzáfogott új fordításához, de művét nem fejezhette be s kéziratából sok el is hanyódot. Kiegészítése helyett célszerűségi szempontból az egésztest maga fordította le újból s miután

kéziratát Bob püspök — több tudós ember segítségével — betűről-betűre összehasonlíttatta eredeti görög szövegével és korábbi oláh fordításával s az egyes részek elé rövid tartalmát is kiírta, most teljesen jelenik meg (az ó- és újtestamentum együtt), bár érzi, hogy némely része most is homályos.

Külön levélben menti a nyomdász is hibáit s végső soraiból megtudjuk, hogy az 1793 november 1-én megkezdett nyomtatást 1795 november 15-én fejezte be Gherman ieromonah.

Bibliografia 595. száma, 380–382. l.

1795. [Kolozsvár.]

Consignatio | Specifica Omnium Plantarum, quae in magno houe Prin- | cipatu sponte sua crescunt. (Oláhul is.)

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 7 sztl. lapnyi hivatalos kiadvány, mely az erdélyi főkormánysszék „Opinio deputationis regnicolaris systematicae in cameralibus et commercialibus ordinate circa promotionem agriculturae, manufacturarum, commerciique Transylvanici deprompta“ cz. nagy műve mellékleteként jelent meg és (Neustädter Mihály erdélyi protomedikus összeírásában) latin, német, magyar és oláh nyelven hasábosan közli a növények neveit.

Nyelvtörténeti szempontból rendkívül becses, mert 222 növény régi nevét menti meg a tudomány számára, de jellemző, hogy azért tudós összeírójuk 8 növénynek magyar és 39-nek oláh nevét nem tudta megnevezni, vagy megcsinálni.

Nagyszebeni báró Brukenthal múzeum.

1796. Szeben.

ALEGERE | din toată | PSALTIREA. — Válogatott zsoltárok.

12-rétű 8 sztl. és 92 lapnyi, vörös-fekete nyomású; Kir Neofit Peloponisiós görög művéből oláhra fordítva, az erdélyi főkormánysszék engedélyével nyomtatott Bart Péter szebeni nyomdájában.

Bibliografia 597. száma, 384. l.

1796. Balázsfalva.

ALFAVIT—sau | BUKOAVNĂ. — Ábéczéskönyv.

8-rétű, 40 lapnyi; az oláh iskolák hasznára latin, német, magyar és oláh nyelven nyomtatva a balázsfalvi szeminárium nyomdájában.

Bibliografia 398. száma, 385. l.

1796. Balázsfalva.

TEOLOGIA MORALICEASCĂ. — Morális teologia.

4-rétű 2 kötet, 2 sztl. és 303 meg 1+370 lapnyi; a II. kötet címe: KARTEA A DOAO | A Teologiei Mora-|licești. Nyomatott II. Ferencz császár uralkodása idejében, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, 1796.

Előszavát maga a szerző: Klain Sámuel balázsfalvi ieromonah írta.

Bibliografia 600. száma, 385–386. l.

1797. Buda.

ABC | sáu | BUCAVNA. — Abéczéskönyv.

8-rétű 103 lapnyi latin-betűs, oláh-német címlappal; az egyetem betűivel. Ára fűzve 6 kr.

Elől a nyomda Mária Teréziától nyert privilégiumának latin szövege: Bécs, 1779 november 5. (Ellenjegyzték: gróf Eszterházy Ferencz és Csathó Ádám.) Végén oláh-magyar-német vocabularium.

Bibliografia 606. száma, 390—392. l.

1797. Szeben.

BUKOAVNA. — Abéczéskönyv.

8-rétű 69 lapnyi, II. kiadás; Bart Péter szebeni nyomdája. Ára kötve 10 kr.

Bibliografia 607. száma, 393. l.

1797. Szeben.

Kälindar. — Naptár. — Bart Péter nyomdája. Ismeretlen, de bő ismeretét közölte a „Siebenbürgische Quartalschrift“ 1797-iki V. k. 376—384. l.

Bibliografia 608. száma, 393. l.

[1797.] Szeben.

AHILEFS | LA SKIRO. — Kir Metastasio műve. (Utána: Istoria lui Sofronim.)

8-rétű 5 sztl. és 120 lapnyi, 4 rézmetszetű képpel, görögből fordította 1797-ben Bukarestben Jordake Slătinean vel-paharnik; nyomatta Hochmeister Márton szebeni nyomdája. — Ismertette a „Siebenbürgische Quartalschrift“ 1798-iki VI. k. 80—89. l.

Bibliografia 611. száma, 394. l.

1797. [Kolozsvár.]

PUNKTUMURĪ ÎNDREPTĂTOARE. — Útbaigazító pontok.

Ívrétű (14×26 cm. szedéstükrű) 22 sztl. lapnyi (1—6 ívjelzésű) nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzók 1800/1797 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹

Tartalmazza az erdélyi szász székek és districtumok joghatósága érdekében 1797 szeptember² 22-ikén kelt udvari rescriptum 11 pontból álló szövegét,³ melyet a gubernium Kolozsvárt, 1797 október 13-án adott ki; meg *Estraktuşul* külön cím alá fogva a szász városok közönségét illető 1795 június 22-iki és 1797 szept. 22-iki udvari leíratok 13 paragrafusát.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Jellemző, hogy e rendelet német példánya kivonatossan (csak három lapon) jelent meg.

² Sajtóhibával Dekemvrie van szedve.

³ Ezek a pontok német példányából hiányzanak.

1797. [Kolozsvár.]

[Pardon general împărătesc dat dezertorilor.] — A katonaszökevényeknek adott császári generális-pardon.

Pátens-alakú (38 cm. széles szedésű) 28 sornyi szövegű koronás kezdőbetűs egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányiszék 167/1797. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: PREA... Înălăgând... *Kelte:* Vienna, in 1 Dekemvrie 1796.

A visszatérni akaró szökevényeknek a császár 1797 januárius 1-étől október végéig terjedő időt enged, de azontúl szigorú büntetést ígér.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1797. Szeben.

GRAMMATIKĂ | ROMÂNEASCĂ. — Oláh nyelvtan.

8-rétű 218+1 lapnyi; nyomtatott a felsőbbség engedélyével Verzé Radu hosszúfalúsi pap költségén Bart Péter szebeni nyomdájában 1797-ben. (Számmal.)

A könyv szerzője *Tempé Radu*, az erdélyi nemzeti nem-egyesült iskolák igazgatója, a ki Szebenben kelt 1797 deczember 4-iki előszavában kijelenti, hogy szándéka megtisztítani az oláh nyelvet a belékeveredett idegen elemektől s példákat sorol fel, miként lehet az ily szavakat újakkal — általa alkotott szavakkal — pótolni; de törekvésében oly radikális, hogy nemcsak a magyar-német és szláv szavakat írta, hanem még a latin származásúakat is így írja: *sore*, *soare*-; *omeni*, *oameni*-; *duo*, *doă* helyett.

Bibliografia 612. száma, 394—397. l.

1798. [Kolozsvár.]

[Pardon general împărătesc dat dezertorilor.] — A katonaszökevényeknek adott császári generális-pardon.

Pátens-alakú (39 cm. széles szedésű) 25 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányiszék 37/1798 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: Ku numele... Din acea... *Kelte:* Vienna 18. Noemvrie 1797.

E rendelettel a bécsi haditanács az 1797 október 31-én lejárt jelentkezési határidőt további hat hónappal meghosszabbítja.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1798. Buda.

DUCEREA DE MÂNĂ | KÄTRÄ | CINSTÉ. | Anleitung | zur | Recht-schaffenheit. — A tisztesség kézikönyve.

8-rétű 261 lapnyi; a kis (vagyis triviális) iskolák oláh gyermekei számára rendelt olvasókönyv, baloldalán oláhul, jobboldalán németül; nyomtatott Budán az egyetemi nyomdában, 1798. (Számmal.) Kötetlen 18 kr. Első kiadása 1777-ben (s utána még más kettő) Bécsben jelent meg.

Bibliografia 614. száma, 403. l.

1798. Szeben.

SFÎNTA | și | DUMNEZEIASCĂ | LITURGIE. — Szent és istenes liturgia.

4-rétű 336 lapnyi vörös-fekete (24 és 35 soros) nyomású; II. Ferencz császár és gróf Bánfi György gubernátor idejében, a gubernium engedélyével nyomtatott Bart Péter szebeni nyomdájában. 1798. (Számmal.)

Bibliografia 615. száma, 403. l.

1798. Buda.

RETORIKĂ. — Retorika.

8-rétű 296 lapnyi; először adatott ki oláh nyelven s nyomtatott Budán, a pesti kir. egyetem keleti nyomdájában. 1798. (Számmal.)

Előszavának kelte: Szeben, 1797 július 13-ika s az egész munkát írta [Molnár János,] habár magát nem nevezi meg.

Bibliografia 616. száma, 403–404. l.

1799. Szeben.

VIATA | luî | BETTOLDO, | și | aluî | Bertoldino | fecioruluî | luî; | Dinpreună și aluî | KAKASINO | Nepotuluî | luî. — Bertoldo és fia Bertoldino, meg unokája Kakasino élete.

Kis 8-rétű 44 lapnyi; nyomtatott Bart Péter szebeni nyomdájában, 1799. (Számmal.)

Előszavában a névtelen fordító elmondja e mulattató olasz regény rövid történetét s megnevezi szerzőit is.

Bibliografia 618. száma, 410–411. l.

1799. Buda.

EVANGELIILE | la toate | DUMINECSELE | si | SZÉRBÉTÓRILE preszte tót anul. — Az esztendő minden vasárnapjára és ünnepére való evangelium.

8-rétű 127 lapnyi; másodszor nyomtatott Budán, az egyetem nyomdájában, 1799-ben. (Számmal.) Az 1773-ban elhunyt Biró Dávid 1769-ben megjelent fordításának új kiadása, ugyancsak latin betűkkel és magyar fonetikus átírással. — Ismertette és címlapját közli Dr. Siegescu József: A román helyesírás története (Budapest, 1906.) 122. l.

Bibliografia 620. száma, 413. l.

1799. [Kolozsvár.]

OTDATORINCIASCĂ (OFFIȚIALIS.) — Hivatalos jelentés.

Ívrétű (14×23 cm. szedéstükrű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányszék 4111/799 sz. alatt küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

A keltezetlen irat egy Londeckből való 1799 április 4-iki hivatalos tudósítás nyomán azokat a borzalmas vérengzéseket sorolja fel, melyeket azon a vidéken a francziák elkövettek.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1799. Buda.

OBSERVAȚIÎ | de | LIMBA RUMÂNESCĂ. — Megjegyzések az oláh nyelvről, Jorgovics Páltól.

8-rétű XVI és 93 lapnyi; a budai egyetemi nyomdában, 1799. (Számmal.)

A Joannovics József verseczi, karánsebesi, lugosi és orsova-mehádiai püspöknek ajánlott könyv előszavában szerző az oláh szavakat mint ama római nemzet nyelvmaradványait mutatja be, melyből egy Julius Caesar és Augustus származott, kiknek nevei maig is benne vannak minden oláh naptárban és egyházi műben. De mivel ettől a nyelvtől az oláh immár nagyon eltért, felvett sok idegen elemével, latinizálja és arra buzdítja véreit is. — Végén annak a három embernek a neve, kik e könyv nyomtatási költségét fedezték.

Bibliografia 621. száma, 413—416. l.

1799. Buda.

LOGIKA. — Logika.

8-rétű 205 lapnyi; nyomtatott Budán a pesti kir. egyetem keleti nyomdájában. 1799. (Számmal.)

Baumeister művének Klain Sámuel által 1781-ben végzett fordítása.

Bibliografia 622. száma, 416. l.

1799. Szeben.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

12-rétű 1 sztl. és 354 lapnyi; két képpel; nyomtatott II. Ferencz császár idejében Bart Péter szebeni nyomdájában.

Bibliografia 623. száma, 416. l.

1800. Szeben.

LEGILE FIREÎ, | ITIKA ŞI POLITIKA. — A természet törvényei. Etika és politika.

8-rétű 428 lapnyi, két részből álló, két címlappal, de folytatólagos lapszámozással; Bart Péter szebeni nyomdája 1800. (Számmal.)

Baumeister művéből fordította Klain Sámuel.

Bibliografia 625. száma, 417. l.

[1800. Kolozsvár.]

ARUNKARE. — Elő-adás. — Entwurf.¹

Ívrétű (15·5×23 cm. szedéstükrű) 2 lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshoz 2012/1800 sz. a. küldött meg (Kolozsvárt kelt 1800 márczius 13-iki külön kísérőlevéllel) a hatóságoknak.

A keltezetlen írat az 1800 februárius 6-iki udvari decretum alapján ismerteti azokat a szenvedéseket, melyeket Szélső Austriának, vagyis az u. n. Brisgovai kerületnek lakosai a mostani francia háború alatt kiálltak és a keresztyének könyörületességébe ajánlja őket.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ A német példány e czímet igyekszik a másik kettő visszaadni s bár oláh fordítása sem találó, még kevésbbé az a magyar.

1800. [Kolozsvár.]

[Pardon-general împărătesc dat dezertorilor.] — A szökevényeknek adott császári generális-pardon.

Pátens-alakú (35 cm. széles szedésű) 32 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 5904/1800 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: PREA . . . Din multe înștiințeri . . . *Kelte:* In Beci, în 25. Maiu 1800. (Számmal.)

Ez újabb rendeletével a bécsi katonai hadvezetőség július 1-től számított további 8 hónappal hosszabbítja meg a katonaszökevények jelentkezésére kitűzött határidőt.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1800. [Kolozsvár.]

[Dojeneala Guberniumului către locuitorii, ca să se dea la cătănie.] — A gubernium intelme a lakosokhoz, hogy menjenek katonának.

Pátens-alakú (36 cm. széles szedésű) 16 sornyi szövegű nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 6700/1800 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: IN NUMELE . . . Atât . . . *Kelte:* In Kluj în 9. Julie 1800. (Számmal.)

E felszólításra az a tapasztalat adott okot, hogy: a katonaságtól való félelem és a fegyverrel való katonai szolgálatról képzelt irtózás a köznépek elméjét teljesen elfogta.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1800. Buda.

ISTORIE | OUNIVERSALĂ. — Egyetemes történet. I. kötet.

8-rétű XXXII + 436 + XXII lapnyi; nyomtatott Budán, a pesti kir. egyetem keleti nyomdájában, 1800. (Számmal.)

Millot (Signor Milot) lyoni akadémiai tag világtörténelmének ez ó-kori első részét Millershaimi *Molnár* János kolozsvári akadémiai rendes tanár és erdélyi szemorvos fordította oláhra Szebenben 1800 július havában.

Bibliografia 626. száma, 417—418. l.

1800. Balászfalva.

TRIODION. — Böjti énekeskönyv.

Ívrétű 630 lapnyi vörös-fekete (kéthasábos) nyomású, fametszetű címlappal, mely Popovics Péter nyomdász műve; másodízben nyomtatott II. Ferencz császár uralkodása idején Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balászfalvi metropoliában.

Bibliografia 629. száma, 420. l.

1801. Szeben.

ISTORIE | despre | ARGIR | cel frumos, | și despre ELENA | cea frumoasă, și pustii | tă crăiasă. — A szép Árgirus és az elpusztított szép Ilona királyné története.

12-rétű 104 lapnyi, nyomtatott Bart Péter nyomdájában, 1801. (Számmal.)

A felsőbbség engedélyével megjelent verses elbeszélés címlapjának további szavai szerint a benne rejlő mese tulajdonképpen annak történetét mondja el, miként foglalta el Erdélyországot Traján a románság császára. Előszavában aztán Barac János Popovics (a szebenmegyei) feleki nem-egyesült tanító bővebben is kifejti, hogy a kik az Árgirus királyfi magyarul írt történetét¹ olvassák s azt hiszik, hogy az tiszta mese, csalódnak, mert Árgirus maga Traján, az elpusztított aranyhajú leány pedig az aranyban gazdag Erdély.²

Bibliografia 631. száma, 421—422. l.

¹ Árgirus királyfi és Tündér Ilona históriájának 1801 előtt három Budán megjelent (1763, 1770 és 1789-iki) kiadása ismeretes; míg 1711 előtti első kiadását Erdélyi Pál találta meg és ismertetette.

² Ujra megjelent Brassóban, 1809-ben.

1801. Szeben.

ACATHIST. — Imakönyv.

12-rétű XVII + 5 sztl. és 197 lapnyi; nyomtatott végig latin betűvel Hochmeister Márton szebeni nyomdájában.

Ezt a könyvet — a címlapon is kitett — szádi Klain Sámuel lelkész, balázsfalvi jeromonach írta s előszavában részletesen kifejti az oláh nyelvnek latin betűkkel való írásának elveit. Az lévén felfogása, hogy akként kell újra írni, miként az ősök, a rómaiak mindent latinizál, a miért aztán ekként ír: qvare, qvat, fiesteqvarui, cine, chiar, ginere, muere, este; az idegen hangzójú szavakat pedig: shi, shátra.

Bibliografia 633. száma, 425—429. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE | DOGMATIKĂ, ȘI MORALICEASCĂ | despre Taine Preste tot.¹ — Dogmatikus és morális teologia. A szentségekről általában.

4-rétű 10 + 102 és 3 sztl. lapnyi, kétmásos, keretes címlappal; nyomtatott II. Ferencz császár és király idejében, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szeminárium nyomdájában, 1801. (Számmal.) Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 634. száma, 429. l.

¹ Utána még 15 sornyi szöveg.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE ... despre Taina Botezului etc. — Teologia ... a keresztség szentségéről.

4-rétű 6 és 109 lapnyi. (Mint a 634. sz. a. könyv címlapján.) Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 635. száma, 429—430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE . . . despre Taina Mirului etc. — Teologia . . . a konfirmálás szentségéről.

4-rétű 11 és 30 lapnyi. (Mint a 634—645. sz. a. könyvek címlapján.)
Klajn Sámuel munkája.

Bibliografia 636. száma, 430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIA despre Taina Pocăaniei etc. — Teologia a bűnbánat szentségéről.

4-rétű 39 és 287 lapnyi. (Mint a 634—636. sz. a. könyvek címlapján.)
Klajn Sámuel munkája.

Bibliografia 637. száma, 430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE despre Taina Maslului etc. — Teologia az utolsó kenet szentségéről.

4-rétű 6 és 41 lapnyi. (Mint a 634—637. sz. a. könyvek címlapján.)
Klajn Sámuel munkája.

Bibliografia 638. száma, 430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE despre Taina Preoției etc. — Teologia a papság szentségéről.

4-rétű 13 és 104 lapnyi. (Mint a 644—638. sz. a. könyvek címlapján.)
Klajn Sámuel munkája.

Bibliografia 639. száma, 430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE despre Taina căsătoriei etc. — Teologia . . . a házasság szentségéről.

4-rétű 14 és 266 lapnyi. (Mint a 634—639. sz. a. könyvek címlapján.)
Klajn Sámuel munkája.

Bibliografia 640. száma, 430. l.

1801. Szeben.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

12-rétű 1 sztl. és 382 lapnyi ; Bart Péter nyomdájában. 1801. (Számmal.)

Bibliografia 641. száma, 431. l.

1801. [Kolozsvár.]

[Pardon-generalimpărătesc dat dezertorilor.] — A katonaszökevényeknek adott generális-pardon.

Pátens-alakú (37 cm. széles szedésű) 35 sornyi szövegű nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshoz 9343/1801 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: IN NUMELE (csupa kezdőbetűkkel.) Prea înălțatul . . . *Kelte:* In Beciū, în 12. Oktomvrie 1801. (Számmal.)

A hadvezetőség a háborús idők miatti közlekedési nehézségek következtében további négy hónappal, 1802 februárius végéig terjeszti ki a katona-állításra és igazolásra való jelentkezés határidejét.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1802. Szeben.

AKATISTUL ȘI PARAKLISUL | sfinte | KRUCI. — A szent kereszt imádása.

4-rétű 40+1 sztl. lapnyi; görögből oláhra fordította brassói Nikolau György s nyomtatott Kir Hagi Konstantin Popp költségén Bart János szebeni oláh nyomdájában. 1802. (Számmal.)¹

Ajánlja a fordító Poppnak Brassóban, 1801 július 15-én, utána meg Tempé Radul ajánlja nyomtatásra (szintén hozzáintézett levélben) Szebenben, 1802 márczius 11-én.

Bibliografia 643. száma, 432—433. l.

¹ Szebeni 1797-iki kiadását Jorga idézi; *Bibliografia 605. száma.*

1802. Balázsfalva.

APOSTOL. — Apostolok cselekedete.

Ívrétű 1 sztl. és 258 lapnyi vörös-fekete (42 soros) nyomással, fametszetű címlappal, mely *Sandul Tipograf* műve; másodízben nyomtatott II. Ferencz császár idejében Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában.

Bibliografia 644. száma, 433. l.

1802. Szeben.

KALENDAR | ROMĂNESC. — Oláh naptár.

4-rétű 14 levélnyi; Bart János cs. kir. priv. szebeni nyomdájában. A Julian-féle ó-naptár után tartalmazza a Gergely-féle új (német) naptárt is, meg egy fabulát.¹

Bibliografia 646. száma, 434. l.

¹ Boritéka az utolsó lapján: a Bart János könyvkereskedésében található oláh könyvek jegyzéke.

1802. Balázsfalva.

THEOLOGIE . . . despre Taina Euharistiei etc. — Teologia . . . az UrvacSORA szentségéről.

4-rétű 24 és 448 lapnyi, csonka. (Mint a 634—640. sz. a. könyvek czimlapján.) Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 648. száma, 434. l.

1802. Szeben.

ISTORIA | SINDIPII | FILOSOFULUI. — Sindipa bölcSész története.

Kis 8-rétű 2 szil. és 140 lapnyi; nyomtatott Pantea Simon költségen Bart János szebeni nyomdájában. 1802. (Számmal.)

A Bibliografia 649. száma, 435. l.

1802. [Kolozsvár.]

[Patens împărătesc monetar.] — Császári pátens új váltópénz ügyében.

Pátens-alakú (36·5 cm. széles szedésű) 19 sornyi szövegű, 2 kezdő-betűs egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánySzek 3178/1802 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: NOI FRANCIȘK . . . *Incă prin . . . Kelte:* Vienna, 15. Martie 1802.

Miután a 24 és 6 krajczáros pénz „járása“ az elmúlt esztendő utolsó napjával megszűnt 7 krajczáros váltani való ezüst pénzt bocsát ki a császár, melynek márkja 28 forint érő finomságú s ezenkívül 8¹/₂ krajczáros fél Márjásos pénzt is bocsát forgalomba, melynek egész birodalmában 8¹/₂ krajczár, 15 soldi legyen értéke, csupán Tyrolban 9 tyroli krajczár.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1802. Buda.

SFATURILE | A | ÎNȚELEAGERII | CEI | SĂNĂTOASE. — Az egészséges értelem tanácsa.

8-rétű XVI+154 lapnyi; írta Obradovics Dositei, szerb nyelvből fordította dáko-román nyelvre Țichindeal Demeter nemzeti tanító és nyomtatott Budán, a pesti egyetem keleti nyomdájában, 1802. (Számmal.)

Előszavát a fordító Kis Becskereken, 1802 június 2-áról keltezi s benne Martinovics Mihály temesvári püspöki theologia-fordító két 1784-ben megjelent oláh művét említi, melyek mindmáig ismeretlenek.

Bibliografia 651. száma, 435—438. l.

1802. [Kolozsvár.]

KUPRINDEREA PE SCURT | A Invățătorei . . . a celor ce dau porții . . . — Extractussa azon oktatásnak, mely szerint az adót be kell adni.

Ívrétű (14·5×24·5 cm. szedéstükrű) 6 szil. lapnyi (s egy táblázat-mintával kiegészített) nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánySzek 6192/1802 sz. a. küldött meg 1802 július 1-én kelt (hasonló számú) útasításával a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1802. [Kolozsvár.]

TARIFFA . . . la Krăiasca Hărminție dela Turnu roșu. — A Veres-Toronynál lévő Királyi Harminczadi tariffa.

Pátens-alakú (29 cm. széles szedésű) rovatos egyleveles nyomtatvány, mely az 1801 november 2-iki felséges rendelést tartalmazza, de az erdélyi főkormánysszék úgylájszik késedelmesen foganatosította, mivel a példányunkon olvasható hivatalos följegyzés szerint 1802 augusztus 4-én készült el belőle minden nyelvből 200 példány és csak 11133/1802 sz. a. küldetett szét a hatóságoknak. [Bart Péter betűível.]

A határon áthajtott emberek és állatok vámja $1/2$ —12 kr. közt váltakozik benne.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1802. [Kolozsvár.]

[Patens împărătesc monetar.] — Császári monetális pátens.

Ívrétű (14·5×23·5 cm. szedéstükrű) 5 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 8426/1802. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹ [Bart Péter betűível.]

Incipit: NOI FRANȚIȘK (diszes kezdőbetűkkel. Fiind . . . *Kelte:* Vienna în 15 August 1802. (Számmal.)

E rendelet szerint habár a 12 krajczáros pénz beváltási értéke augusztus 31-én megszűnik 1803 márczius 31-ikéig 7 krajczárban elfogadható az egész monarchiában, azután pedig csakis ezüstértékében, belső valora szerint.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hivatalos rájegyzés szerint minden nyelvből 2000 példányt szállított a nyomda 1802 szeptember 2-án.

1802. [Kolozsvár.]

PATENS [monetar al Guberniumulu.] — A gubernium monetális pátense.

Pátens-alakú (35 cm. széles szedésű) 19 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 9332/1802 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹

Incipit: Din mai multe. . . *Kelte:* In Kluj 23 Septemvrie în Anul 1802. (Számmal.)

E rendelet összefügg az előbbivel s az a lényege, hogy mivel kitünt, hogy az emberek nem akarták a 12 krajczáros pénzt 7 krajczárért odaadni, valóságos pénzsziúke támadt s így a kormány kénytelen volt kihirdetni, hogy a 12 krajczáros darabot október 20-ikéig 10 krajczárral, azon túl pedig november 15-ikéig 9 krajczárral váltsák be bankóczedulával.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hivatalos rájegyzés szerint minden nyelvből 2000 példányt szállított a nyomda 1802 szeptember 26-án.

1802. [Kolozsvár.]

[Patens împărătesc monetar.] — Császári monetális patens.

Ívrétű (15×24 cm. szedéstükrű) 5 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 10396/1802. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI FRANȚISK (díszes kezdőbetűkkel) Măcar că . . . *Kelte:* Vienna în 12 Octomvrie 1802.

E rendelet 4 pontban szabályozza az aprópénz forgalmát és megtiltja kivitelét s a vele való üzérkedést, mert noha ez esztendőben már sok milliónyi új peták és u. n. 15 soldí 7¹/₂ krajczáros pénzt bocsátott ki a kormány, alig maradt meg valami belőle, mert felülfizetés (agiotage) és nyereségre törekedő speculatio tárgyává vált s nagyrészt külföldre vitték.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1803. [Kolozsvár.]

SKRIEREA A MIȘELUI STAT | A NORODULUI DIN EMS. — Ems népének szomorú állapotáról.

Ívrétű (15×24 cm. szedéstükrű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 344/1803. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹ [Bart Péter betűivel.]

Incipit: Intâmplirile . . . *Kelte:* Dat în Beciu Dekemvrie 14. 1802. (Számmal.) Aláírások nélkül.

Ismerteti azt a sok égést, mely Ems városát e háborús időkben 1777-től kezdve s főleg 1800 április 24-én — a huszárok istállójának kigyúlása következtében — érte és általános támogatásra buzdít, mivel a város azóta nem épülhetett még fel.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hivatalos rájegyzés szerint 2300 példányt szállított belőle a nyomdász 1803 februárius 12-én.

1803. Szeben.

Întru . . . ALFAVITA | SUFLETESC. — Lelki Ábéczé.

4-rétű 267 lapnyi; nyomtatott II. Ferencz császár és gróf Bánfi György gubernátor idejében a nem-egyesültek konzisztoriuma jóváhagyásával, honoldi Popovics János vikárius alatt, Bart János nyomdájában. 1803. (Számmal.)

Bibliografia 656. száma, 443. l.

1803. Szeben.

KALENDARȚI | Romănesc. — Oláh naptár az 1803. esztendőre.

Kis 4-rétű 18 lapnyi, 14 fehér lappal; Bart János priv. nyomdája.

Bibliografia 658. száma, 444–445. l.

1803. Szeben.

KATAVASIERÏ | Grecesc | ŝi | Romănesc. — Görög és oláh imakönnv.

8-rétű 3 sztl. és 232 lapnyi vörös-fekete (27 soros) nyomású, a 44-ik lapon túl csak oláhu; nyomtatott II. Ferencz császár idejében a nem-egyesültek konzisztoriuma jóváhagyásával, Bart János szebeni nyomdájában. 1803. (Számmal.)¹

Bibliografia 659. száma, 445. l.

¹ Egy balázsfalvi 1802-iki kiadását idézi Popp, de ismeretlen; *Bibliografia 647. száma.*

1803. [Kolozsvár.]

[Patensz împărătesc monetar.] — Császári monetális pátens.

Pátens-alakú (34 cm. széles szedésű) 13 sornyi szövegű, egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányszék 2956—2957/1803. sz. a küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI FRANȚIȘK AL DOILEA (díszes kezdőbetűkkel) De lipsă . . . *Kelte:* Vienna 28. Martie 1803. (Számmal.)

Arról szól, hogy a Bécs-városi banko-czédulák közül az 50 forintosokat a kormány beszedei és csupán június végéig fogadja el.

1803. Szeben.

ÎNVĂȚĂTURĂ | . . . pentru | Facerea Răvașelor. — Tanítás . . . szerződések . . . írására.

Kis 8-rétű 1 sztl. és 124 lapnyi; Bart János nyomdája. 1803. (Számmal.)

Bibliografia 661. száma, 445. l.

1803. [Kolozsvár.]

ORĂNDUIALĂ. — Rendtartás. — Vorschrift.

Ívrétű (14 × 24 cm. szedéstükrű) 4 sztl. lapnyi kezdőbetős nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányszék 8729/1803 sz. a küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: După care . . . *Kelte* és aláírása nincsen.

E tenelet a—g pontban szabályozza a katonaságnál és a szélybeli katonai jurisdictioknál a távollévő házas társnak halála meghatározása és a másodszori házasságra való engedelem-kérés iránti teendőket.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1804. Balázsfalva.

ÎNVĂȚĂTURĂ KREȘTINEASKĂ | sau | KATEKISMUL CEL MARE. — Keresztyéni tanítás vagy a nagy káté.

8-rétű 2 sztl. és 150 lapnyi; harmadízben adta ki bővítve Vasilie Nemes, a normális iskolák igazgatója, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával, a balázsfalvi szemináriumi nyomdában 1804.

Bibliografia 667. száma, 449. l.

1804. Szeben.

[Kuvânt pescurt despre uluirea vărsatului de vacă.] — A tehénhimlő oltásáról.

8-rétű 63 lapnyi, írta Neustädter Mihály erdélyi protomedikus; Bart János szebeni nyomdájában, 1804. (Számmal.) Az erdélyi főkormánysszék német és magyar nyelvű kiadásban is megküldte 6318/1804 sz. a. a hatóságoknak.

Trausch: Schriftsteller-Lexikon III. k. 19. l. — A Bibliografia (669. sz. a. 450. l.) csupán említi.

1804. Szeben.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

Kis 8-rétű 286 lapnyi; nyomtatott II. Ferencz császár idejében Bart János szebeni nyomdájában, 1804. (Számmal.)

Bibliografia 672. száma, 541. l.

[1804. Kolozsvár.]

INSTRUKȚIE ADEKĂ : INDREPTARE. | ACEA CE TREBUE SĂ FAKĂ KU FURĂTORII | DE SARE. — A' SÓ-Praevavicatorokkal való Bánás módgya iránt, ki-adott Útosítás.

Ívrétű (14 × 25 cm. szedéstükrű) 40 sztl. lapnyi (1—10 ívjelzésű) nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 4454/1804 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹

Incipit: Cea în multe kipurî... Kelte: Vienna în 16 Martie Anul 1786. Aláírása nincsen.

A rendelet hat részből és 94 pontból áll, s keltéből ítélve II. József intézkedéséből keletkezett, de életbeléptetésével — úgylátszik — a gubernium nem igen sietett.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Magyar példányára 6651 szám van nyomtatva.

1804. Buda.

EPISTOLA ... ad ... Joannem de Lipszky. — Sinkai György levele Lipszky Jánoshoz. (Latinul.)

Kis 8-rétű VI + 9 lapnyi, egy tabellával; Budae. Typis Regiae Universitatis Pestanae. 1804.

Sinkai e levelében Lipszkyt sajtó alá adott magyarországi térképe (Mappae Geographicae) nyomtatása alkalmából inti az oláh helységnevek helyes írására, mivel azokat sokan hibásan írják latin betűkkel.

Aláírása szerint Sinkai „actualis corrector Typi Valachici penes R. Typographiam Universitatis Pestanae“, előszavából pedig megtudjuk, hogy immár 1774 óta adott ki munkákat és szolgálja az oláh irodalmat.

Bibliografia 673. száma, 451—452. l.

1804. Balázsfalva.

STRASTNIK. — Krisztus kínszenvedésének könyve.

Ívrétű 1 sztl. és 218 lapnyi vörös-fekete (42-soros, kéthasábos) nyomású, fametszetű címlappal; harmadízben nyomtatott II. Ferencz császár idejében, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi metropoliaiban, 1804.

Bibliografia 647. száma, 452. l.

1804. Balázsfalva.

THEOLOGIE | DOGMATIKA. — Dogmátikus teológia.

Kis 8-rétű 3 kötet, 471, 402 és 478 lapnyi; a fiatal oláh klerus tanulására nyomtatott Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szeminárium nyomdájában.

Fordította ifj. Kaiian Demeter teológiai tanár, több társával.

Bibliografia 675. száma, 452—455. l.

1805. Brassó.

PATIMILE, | și MOARTEA a Domnului... Is. Hs. — Krisztus urunk szenvedései és halála.

Kis 8-rétű 2 sztl. és 432 lapnyi, versekbe foglalta Aaron Vasilie ügyvéd; nyomtatott Kir Bogics Kostandin költségén Schobel György brassói nyomdájában. 1805. (Számmal.)

Előszavának kelte: Szeben, 1804 október 29.

Bibliografia 676. száma, 454. l.

1805. Balázsfalva.

KARTE | DE ÎNVĂȚĂTURII KREȘTINĂȘTI. — Keresztyéni tanítások könyve.

4-rétű 3 kötet; 4+458, 4+418 és 4+451 lapnyi; a világ hiábavalóságairól s az ember kötelességeiről a Szentírásból kiszedve s oláh nyelvre fordítva kiadta Bobb János fogarasi vladika; nyomtatott a balázsfalvi szeminárium nyomdájában. A II. kötet címlapján 1806 látható és úgylátszik a III. kötet után nyomtatott.

Bibliografia 677. száma, 454—455. l.

1805. [Brassó.]

Bukoavnă. — Ábéczéskönyv.

8-rétű 5 ívnyi; nyomtatott Kir Bogics Kostandin költségén Schobel György nyomdájában.

Gross: Kronstädter Drucke 933. sz. nyomán a Bibliografia 678. száma, 455. l.

1805. Szeben.

CEASOSLOV. — Horologium.

Kis 8-rétű 2 sztl. és 365 lapnyi; nyomtatott (kétféle betűvel) II. Ferencz császár idejében Bart János szebeni nyomdájában; 1805. (Számmal.)

Bibliografia 679. száma, 455. l.

1805. [Kolozsvár.]

[Poruncă împărătească contra călcăreii orânduialelor celor pentru betuşugurii alipitoare.] — Császári parancs a ragadó-betegségek iránt kiadott rendszabások általhágása esetére.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 6 sztl. kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányszék 5385/1805 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: NOI... Fiind că... *Kelte:* Vienna, în 21. Maiu 1805. (Számmal.)

A fontos rendelet 13 pontban szabályozza a ragadós betegségektől való védekezés ügyét és oly szigorú, hogy pl. 10—20 esztendőig tartó rabsággal bünteti azokat, a kik a határon felállított tisztuló (Contumázt) házat elkerülik vagy belőle megszöknek.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1805. Buda.

DATORINȚELE | A | SUBDAȚILOR ADECĂ SUPTPUȘILOR, |
cătră | MONARHUL | LOR. — Az alattvalók kötelességei uralkodójuk iránt.

Kis 8-rétű 3 sztl. és 53 lapnyi, az oláh nemzeti iskolák használatára németből fordítva s bővítve kiadta Obrádovics Gergely, a bánáti katonai nemzeti iskolák igazgatója és nyomtatott Budán, a királyi magyar egyetem nyomdájában, 1805. (Számmal.)

Bibliografia 680. száma, 455—456. l.

1805. Buda.

MINEUL. — Minia. Egyházi szertartáskönyv az esztendő napjaira.

Ívrétű 12 kötet vörös-fekete (41—48 soros kéthasábos) nyomású, minden hónap anyaga külön kötetben, melyeknek száma nem címlapjaikon, hanem az egyes íveken van jelezve, kezdve januáriuson, nem szeptemberen, mint az eddigi egyházi év. A kötetek terjedelme a következő: Januárus 4 + 221; Februárius 6 + 140; Márczius 4 + 126; Április 4 + 120; Május 4 + 127 + 3; Június 3 + 105 + 1; Július 3 + 150; Augusztus 4 + 147 + 4; Szeptember 6 + 205 + 4; Október 3 + 175; November 3 + 191 és Deczember 3 + 193 levél.

Ez a munka kétféle címlapú kiadásban került ki a pesti egyetem budai nyomdájából, hol 1804-ben kezdték nyomni. A Magyar- és Erdélyország számára szánt példányok címlapján az olvasható, hogy II. Ferencz római császár és apostoli király idejében Stratimirovics István karlóczai érsek és metropolita jóváhagyásával készült; míg az Oláhországnak szánt példányokon ez a rész így hangzik: Készült Kir Dositei, Ungrovlahia mitropolitája jóváhagyásával és János Konstandin Aleksandru Ipsilant oláhországi vajda napjaiban Kir Josif argesi püspök buzgólkodásával.

Egyebekben a kétféle példányok teljesen egyeznek, csupán címlapjaik negyedik sorukban van az a kis változás, hogy az október—februáriusi köteteken *Filaret*, a márczius—szeptemberiekén pedig *Kesarie* rimniki püspökök nevét találjuk, mint a kiknek 1780-ban megjelent hasonló munkájuk után nyomult ez a bővített s javított díszesebb budai kiadás. Elő-

szavából megtudjuk egyébként, hogy ezt a kiadását Molnár János kolozsvári akadémiai tanár, szemorvos kezdte nyomtatni s el is készült négy hónapi kötetével, a mikor könyörgésére József argesi püspök vállalta el véghezvitelét, külön függelékben tüntetvén fel sajtóhibáit.

Bibliografia 668 és 681. száma, 450 és 456–461. l. — *Hiányosan: A m. kir. egyetemi nyomda címjegyzéke* 253. l.

1805. Buda.

Povățuirea | kătră | Invățătura Sokoatei | saș | ARITMETIKA. — Tanácsadó a számvetés megtanulására.

Kis 8-rétű 90 lapnyi; az oláh iskolák használatára készíté Obradovics Gergely igazgató, Budán a pesti egyetem nyomdájában. 1805. (Számmal.)

Előszavából megtudjuk, hogy nyomtatási költségét Ruja Pál valaholgy határozredí „Unterleitenant“ fedezte.

Bibliografia 682. száma, 461–462. l. — *Hiányosan: A m. kir. egyetemi nyomda címjegyzéke* 253. l.

1805. [Brassó.]

Oktoih mic. — Nyolczhangú, kis énekeskönyv.

8-rétű 200 lapnyi; nyomtatott Kir Bogics Katalin költségén Schobel György nyomdájában.

Gross id. m. nyomán Bibliografia 683. száma, 462. l.

1805. Kolozsvár.

ORTOGRAPHIA | LATINO | VALACHICA. — A latin-oláh helyesírás.

8-rétű 10+38 lapnyi; nyomtatott a kolozsvári református collegium betűivel. Nyelvtani szabályait külön lapszámozással egy Gesnerből fordított elbeszélés követi S. Ch. jelzéssel, a miből következtetve szerzőjéül Samuel (vagy Stephanus) Kőrösi-t gondolják.¹ Előszavának kelte: Kolozsvár, 1805 május 26.

Bibliografia 684. száma, 462–463. l.

¹ Írásmódját ismertette Siegescu id. m. 199. l.

1805. Szeben.

PENTIKOSTARION. — A husvét és pünkösd közti 50 nap énekeskönyve.

Ívrétű 1 sztl. és 362 lapnyi vörös-fekete nyomású (41 és 50 soros, kéthasábos) nyomású; számos képpel, melyek közül a címlapot metszette: G. F. Nyomatott II. Ferencz császár idejében Bart János szebeni nyomdájában, 1805.

Bibliografia 685. száma, 463. l.

1805. Szeben.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

4-rétű 230 lapnyi; nyomtatott másodízben II. Ferencz császár idejében Bart János szebeni nyomdájában; a nyomdász előszava szerint rimniki (1779-iki) kiadása nyomán.

Bibliografia 686. száma, 463. l.

1805. Buda.

ELEMENTA | LINGVÆ | DACO-ROMANÆ | SIVE | VALACHI-
CÆ. — A dáko-román vagyis oláh nyelv elemei; latinul.

8-rétű 110 lapnyi, Sinkay György műve; Budae. Typis Regiae Uni-
versitatis Pestanae. 1805.

Előszavából megtudjuk Sinkaitól, hogy művét azért adta ki újra,
mivel szádi Klain Sámuel, Tertina Mihály, perecseni Nagy László közre-
működésével 1780-ban [Bécsben] megjelent első kiadása immár nagyon
ritka, habár utána 1788-ban müllersheimi Molnár János is adott ki [Bécs-
ben] egy oláh nyelvtant, Budai (Deleán) János consiliarius pedig egy
oláh-latin szótáron dolgozik.¹

Bibliografia 687. száma, 464–466. l. — Czimlapja hasonmását ld. *Siegescu*
id. m. 163. l.

¹ Ez azonban soha sem jelent meg.

[1806.] Szeben.

Aaron Vasilie: Verşurî veselitoare. — Tréfás versek, Aaron Vazultól.

VERSURÎ
VESELITOARE
LA
Zioa Numelui
EXTELLENȚIEI SALE DOMNULUI
DOMN
IOANN BOBB
VLĂDIKUL FĂGĂRAȘULUI
ȘI
A Prea Înaltei Kesaro-Kraesti Marimi
dinlontru Sfeatnik al Statului.

SIBII,

În Tipografia lui Ioann Bart.

Értelme, magyarul: Tréfás [üdvözlő] versek Bobb János fogarasi
vladika és ő cs. kir. Felsege belső államtanácsosa ő Excellentiája nevenap-
jára. Szeben. Bart János nyomdája.

8-rétű 16 (számokkal számozott) lapnyi (9×15 cm. szedéstükrű) mellé-
kelt kiállítású keretes címlappal. Hátlapján négy sornyi latin üdvözlővers,
aláírva: Michael Tertina, In Regiae Magno-Varadinensis Academiae Archi-
Gymnasio Humaniorum Litterarum Professor Publicus Ordinarius. — Azután,
a 3-ik laptól végig (csinos fejlécz alatt) verses oláh üdvözlét, aláírva:

Sibiŷ, 7. zile Januarie 1806. Vasilie Aaron, Jurat în Marele Prinŷipat al Ardealului Prokurator.

Kezdetre: Lucru foarte minunat | În vis mie arătat | Astă noapte, cum durmeam, | A fi răpit mă vedeam | cătră culmea *Pindului* | Pe zidul Parnasului | Şedeam pre piatră cumplită | În patru cornuri cioplită.

Tartalma szerint egy álmát mondja el benne a költő, mely szerint a Parnassusra vitetvén ott találta Apollót arany koszorút tartván kezében, melyről azt mondá neki, hogy az Bobb János püspökre vár stb.

Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára.

1806. [Kolozsvár.]

ÎNŞTIINCEARE. — Értesítés.

4-rétű 4 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzék 1158/1806 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

E keletnélküli nyomtatvány tulajdonképpen Hochmeister Márton kolozsvári könyvkereskedő előfizetési felhívása következő című kiadványáról:

„А Ѹ М И Н А Т Ъ, А Б Ѹ Ц Ѹ Т Ѹ Р Ѹ Д Е С П Р Е Ч Е Л М А И Л Е С Н Е, Т А Р Е Ш И Ш И С Т Ъ Т Ъ Т О Р И А П О Т Р И Ц
Б А Ф О К С О В И М ещешег ал зидирин, каре нуман дин пзречн де пзмжнт, ши дин ко-
перншврн де пае стз спре ажвторюа ши фолосва шещин дин презнз кз 22 де нисоаме

Értelme, magyarul: Világosított tanítás a legolcsóbb, legerősebb és legtartósabb tűzálló építés-mesterségről, mely csupán föld-falakból és szalma-fedélből áll. A közönség segítségére és hasznára, 22 ábrával.

A 3 részből álló könyv fejezeteiből megtudjuk, hogy a vályogtéglából készült falakra rakott fedél neve Havaner s valóban tűzálló. — Ára 2 magyar forint, de megjelent-e ismeretlen.

A könyv — miként hasonmásunk mutatja — apró, új fajta, csinos, gömbölyű betűvel van nyomva, mely most először tűnik fel e nyomtatványokon.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1806. [Kolozsvár.]

[Proclamaŷia Împăraŷtului Francisc II. după pacea cu Napoleon.]

— II. Ferencz kiáltványa a Napoleonnal kötött béke után.

Ívrétű (15×25 cm. szedéstükrű) 2 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányzék 1503/1806. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton előbbi betűivel.]

Incipit: NOI . . . Pace am căştigat . . . *Kelte:* (német példánya szerint) Bécs, 1806 februárius 1.

A császár azt a gondolatot fejezi ki e népeihez intézett kiadványában, hogy nem talál nagyobb boldogságot és dicsőséget a pihenés óráiban, mint hogy atyja lehessen derék népeinek.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1806. [Kolozsvár.]

DESPRE GENERAL PARDON. — Generális-pardon.

Pátens-alakú (34·5 cm. széles szedésű) 35 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 2613/1806. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹ [Bart Péter betűivel.]

Incipit: PREA... Kesaro... *Kelte*: In Vienna in a 2 zi Martie 1806.

E rendelettel II. Ferencz császár a katonaszökevények lejárt jelentkezési idejét hosszabbítja meg május 1-től december utolsó napjáig.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hivatalos rájegyzés szerint a nyomdász 4700 példányt szállított belőle 1806 május 12-én.

1806. Buda.

Adplausus | ... Samueli Vulkán | Graeco-catholico Epicopo | Magno-Varadineusi etc. etc.

4-rétű 8 lapnyi, háromnyelvű üdvözlő irat; Buda. Tipis Regiae Universitatis Hungaricae. 1806.

Benne 2 oláh vers (G. S. de S.) Sinkaitól, 1 magyar vers, írója: a' Pesti magyar Universitasban tanuló Ifjuság' nevében Marsinai Pap István, Földmérő és 1 latin vers Farkas Konstantin jur. auditor emeritustól.

Bibliografia 689. száma, 471. l.

1806. Buda.

KALENDARIU. — Naptár az 1806. esztendőre.

8-rétű, csonka; mellékletül Klain Sámuel „Istoria Romănilor“ cz. művének 1—34. lapja; Budán, a pesti egyetem nyomdájában.

Bibliografia 691. száma, 475—476. l.

1806. Brassó.

OROLOGION | adecă, | CEASOSLOV BOGAT. — Horologium.

4-rétű, 4 sztl. és 616 lapnyi vörös-fekete (29 soros) nyomású, több képpel; nyomtatott I. Ferencz ausztriai császár idejében Bogics Konstantin és János költségén a brassói kiváltságolt nyomdában 1806. (Számmal.)

Előszavát írta Stefanovics János brassói (bolgárszegi) lelkész.

¹ Egy 1808-iki balászfalvi kiadását Popp idézi; *Bibliografia 737. száma.*

1806. Buda.

ISTORIA | LUKRURILE, și ÎNTÂMPLĂRILE | ROMĂNILOR. — Az oláhok története.

8-rétű, 3 sztl. és 72 lapnyi, írta szádi Klain Sámuel lelkész, a pesti egyetemi nyomda oláh cenzora és revizora; Budán, a pesti kir. egyetem nyomdájában. 1806. (Számmal.)

Az 1806—1807-iki oláh naptárak mellékleteként jelent meg, de mivel szerzője 1806 május 13-ikán meghalt, a 35-ik laptól kezdve Sinkai folytatta.

Bibliografia 695. száma, 479—481. l.

1806. Buda.

Inştiinţare. — Értesítés.

Ívrétű 2 ívnyi, oláhul és németül hasábosan nyomtatva Budán, a pesti egyetem nyomdájában; Klain Sámuel „Dictionarium latino-valachico-germanico-hungaricum“ cz. művének előfizetési felhívása, melyben május végére kérte az előfizetési díjak beküldését.

Bibliografia 696. száma, 481—482. l.

1806. Buda.

DATORINŢELE | SUPUŞILOR. — Az alattvalók kötelességei.

Kis 8-rétű 59 lapnyi, az oláh iskolák használatára nyomtatta saját költségén Budán, a kir. magyar egyetemi nyomda, 1806. (Számmal.) Kötetlen 10 krajczár.

1805-iki kiadásának bővített nyomata, címlapján a magyar címerrel.

Bibliografia 698. száma, 485. l.

1806. Szeben.

Evangelie. — Evangelium.

Ívrétű 178 lapnyi, Bart János szebeni nyomdájában; egyetlen példánya sem ismeretes.

Bibliografia 699. száma, 485. l.

1806. Buda.

ÎNVĂŢĂTURĂ KREŞTINEASCĂ. — Keresztyéni tanítás.

Kis 8-rétű 4 sztl. és 176 lapnyi; az oláh iskolák használatára nyomtatta saját költségén Budán a kir. magyar egyetemi nyomda, 1806. (Számmal.)

Bibliografia 700. száma, 485—486. l.

1806. Buda.

POVĂŢUIRE | cătră | ARITMETIKĂ. — Számvetéstan.

Kis 8-rétű 102 lapnyi; az oláh iskolák használatára nyomtatta saját költségén Budán a kir. magyar egyetemi nyomda, 1806. (Számmal.) Kötetlen 12 krajczár.

Bibliografia 701. száma, 486. l.

1806. Buda.

POVĂŢUIRE | cătră | EKONOMIA de KÂMP. — Tanácsadó a mezei gazdaságra.

Kis 8-rétű 223 + 15 lapnyi; az oláh iskolák használatára nyomtatta saját költségén Budán a kir. magyar egyetemi nyomda, 1806. (Számmal.) Kötetlen 30 krajczár.

Bibliografia 702. száma, 486. l.

1806. Szeben.

Psaltire. — Zsoltárkönyv.

PSALTIREA | Prorokuluî | şi | Împăratuluî | DAVID. | Tipărită | în zilele prea luminatuluî, şi | prea înălţatuluî | împărat | FRANCISKUS | AL | DOILEA. | SIBIL, | în Tipografia lui Joann Bart. | 1806. (Számmal.)

8-rétű (8×14 cm. szedéstükrű) 286 lapnyi, keretes címlappal, hátán Dávid király, 270 lapján meg Szűz Mária fametszetű képe, utolsó két lapja nagyobb betűvel; egy fejlécczcel és néhány kis kezdőbetűvel; nyomtatott Bart János szebeni nyomdájában.

A hűküllővári görög-katholikus egyházé. A Bibliografia (704. száma, 486. l) csupán eml.ti.

1806 Buda.

REGULELE | ŞKOLASTICESTŰ. — Iskolai szabályok.

8-rétű 32 lapnyi; a magyarországi s vele egyesült részek oláh iskolái használatára nyomatta saját költségén Budán a kir. magyar egyetemi nyomda. 1806. (Számmal.) Kötetlen 5 krajczár.

Bibliografia 705. szám, 486—487. l.

1806. Szeben.

SLUJBA, | LA | pomenirea celuî întru sfinţi Părinteluî nostru | NIFON | Patriarchul Țarigraduluî. — Szent Nifon konstantinápolyi patriarcha emlékezetének szertartása.

4-rétű 2 sztl. 56+4 lapnyi; görögből oláh nyelvre fordítva saját költségén nyomatta Kir Josif argesi püspök Bart János szebeni nyomdájában. 1806. (Számmal.)

Szent Nifon fejét és félkezét az argesi kolostor őrizvén, mivel ő nincs felvéve a Minologion-ban nemrég kieszközölt ünnepeltetése emlékére adta ki a püspök a szertartás menete leírását oláhu is.

Bibliografia 706. száma, 487—488. l.

1807. [Kolozsvár.]

ȚIRKULARIU | Despre Baniî de aramă câte de 30 şi de 15 Krăiţari. Karîi săvor rân- | duî să umble. | — Kerülő-levél a 30 és 15 krajczáros réz-pénznek közönséges folyásban léjendő bocsátásáról.

Ívrétű (17.5 cm. széles szedésű) egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányszék 2688/1807 sz. a. április 16-án küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: Înălţatul Împărat . . . Kelte: In Beciû. Aláírása nincsen.

E váltópénz forgalomba bocsátásával a rendelet szigoruan hangsulyozza a vele való üzérkedés tilalmát, hivatkozván az 1802 október 12-iki erre vonatkozó királyi pátensre is.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1807. Szeben.

Perirea a doi Iubiți | adecă : | Jalnica întâmplare | alui | PIRAM și TISBE. — Két szerelmes pusztulása, vagy Píram és Tisbe siralmas esete.

8-rétű 52 lapnyi (csonka) a nagyváradi püspöki könyvtárban; írta Vasilie Aaron erdélyi ügyvéd és maga költségén nyomatta ki Bart János szebeni nyomdájában, 1807. (Számmal.)

Bibliografia 709. száma, 492. l.

1807. Szeben.

AKATIST. — Imakönyv.

12-rétű 3 sztl. és 469+3 lapnyi vörös-fekete (20 soros) nyomású, néhány képpel; először nyomtatott Budán, a kir. egyetemi nyomdában. 1807.

Bibliografia 710. száma, 492. l.

1807. Szeben.

AKATIST. — Imakönyv.

12-rétű 2 sztl. és 499 lapnyi vörös-fekete (20 soros) nyomású, szent Miklós arczképével; Bart János szebeni nyomdájában. 1807. (Számmal.)

Bibliografia 711. szám, 493. l.

1807. Buda.

KALENDARIU. — Naptár az 1807-dik esztendőre.

8-rétű, Moldován J. M. balázsfalvi kanonok könyvtárában; Budán, a pesti kir. egyetem nyomdájában. Mellékletéül Klain Sámuel Istoria-jának második része.

Bibliografia 712. száma, 493. l. (Hiányosan ismertetve.)

1807. Buda.

KARTE DE MĂNĂ | pentru | Bine Orânduita | EKONOMIE. — A jó gazdaság kézikönyve.

Kis 8-rétű 12 sztl. és 168 lapnyi az oláh szántóvetők hasznára szerb nyelvből oláhra fordította 1805-ben Obradovics Gergely iskola-igazgató és nyomtatott Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában. 1807. (Számmal.)

Ajánlja a fordító Fogarasi Tamás lippai királyi kamaraispánnak (Oberchinez) Karánsebesen, 1806 januárius 1-én.

Bibliografia 713. száma, 493–497. l. — Hiányosan : A m. kir. egyetemi nyomda címjegyzéke 293. l.

1807. Nagyvárad.

CARMEN | . . . Domino | SAMUELI VULKÁN. —

4-rétű 8 lapnyi, a nagyváradi püspöki könyvtárban; nyomtatott (sungtibus F. B.) Nagyváradon máramarosi Gottlieb Antal nyomdájában. Irta Kováts Demeter gör. kath. másodéves theologiai tanuló abból az alkalomból, hogy Vulkán nagyváradi gör. kath. püspök felszentelése után szék-helyére visszatért.

Bibliografia 717. száma, 498. l.

1807. Brassó.

FLOAREA | DARURILOR. — Adományok virága.

Kis 8-rétű 4 sztl. 173+2 lapnyi, másodizben nyomtatott oláhul¹ II. Ferencz császár és gróf Bánfi György gubernátor idejében a nem-egyesült konzistorium jóváhagyásával Bogics Konstantin és János költségén Brassóban, Henning János priv. nyomdájában, 1807. (Számmal.)

Előszavát írta Stefanovics János Jereĭ brassói (bolgárszegi) lelkész. *Bibliografia* 718. száma, 498—499. l.

¹ Első oláh kiadása ugyanis (görögből fordítva) 1700-ban a snagovi kolostorban jelent meg; *Bibliografia* 119. száma.

1807. Buda.

OGLINDĂ | arătată | Omului înțelept. — Az okos ember elé tartott tükör.

8-rétű 9 sztl. és 158 lapnyi; nemzete haladására írta 1801-ben Horga (Popovics) Miklós, aradmegyei szőlősi görög-nemegyesült lelkész és nyomtatott Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában, 1807. (Számmal.)

Ajánlja szerző Avakumovics Pál aradi, nagyváradi, jenei¹ és halmágyi görög-keleti püspöknek, valamint gyoroki Edlspacher Zsigmond cs. kir. apostoli tanácsos, aransarkantus vitéz-, aradmegyei alispánnak. Az erkölcsi irányú rajzokat itt-ott történeti elbeszélések vagy versek szakítják meg, így pl. Világosvár történetéről, Pánkota, Borosjenő, Arad multjáról; Alexandra Pavlovna magyar nádornét sírató 1801-iki versek, stb.

Bibliografia 720. száma, 500—502. l.

¹ Írva így: Jenopoli.

1807. Balázsfalva.

DUMNEZEEȘTILE | LITURGIĂ. — Istenes liturgiák.

4-rétű 2 sztl. és 204 lapnyi vörös-fekete nyomású, Krisztus képével, a balázsfalvi érseki könyvtárban; nyomtatott harmadizben II. Ferencz császár uralkodása idejében, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szemináriumi nyomdában, 1807.

Bibliografia 721. száma, 502—503. l.

1807. Buda.

POLUSTAV. — Imakönyv.

8-rétű 2 sztl. és 683+4 lapnyi, vörös-fekete (kétféle betűs) nyomású, 2 képpel, a nagyváradi gör. keleti templom és a nagyszebeni érseki könyvtárban; nyomtatott Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában 1807. (Számmal.)

Bibliografia 724. száma, 503. l.

[1807.] Nagyvárad.

PROPEMICON | Honoribus . . . SAMUELIS VULKÁN. (Latinul.)

4-rétű 8 lapnyi verses, a nagyváradi püspöki könyvtárban; dicatum a T. P. V. C. abból az alkalomból, hogy Vulkán nagyváradi gör. kath. püspököt 1807 június 7-én Bobb¹ János fogarasi püspök felszentelte; máramarosi Gottlieb Antal nagyváradi nyomdájában.²

Bibliografia 725. száma, 504. l.

¹ Irva magyarosan így: Babb.

² Popp följegyzése szerint hasonló jelent meg oláh nyelven is Balázsfalván; *Bibliografia* 730. l. De egyetlen példány sem ismeretes,

1807. Brassó.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

4-rétű 4 sztl. és 320 lapnyi, Dávid király képével; bővített első kiadása¹ megjelent I. Ferencz ausztriai császár uralkodása idejében Kir Bogics Konstantin és János testvérek költségén Henning János brassói priv. nyomdájában. 1807. (Számmal.)

Utolsó lapján: Stefanovics János brassói lelkész és Barac János normális tanító fáradozásával.

Bibliografia 726. száma, 504. l.

¹ Úgy értendő, hogy ez bővebb az eddigi szokásos zsoltárkönyveknél.

1807. Nagyvárad.

SALUTATIO . . . SAMUELEM VULKÁN. (Latinul.)

4-rétű 8 lapnyi verses, a nagyváradai püspöki könyvtárban; a gör. kath. szeminárium részéről Vulkán püspök inauguratiója napján, 1807 június 29-én ó-naptár szerint; máramarosi Gottlieb Antal nagyváradai nyomdájában.

Bibliografia 728. száma, 504–505. l.

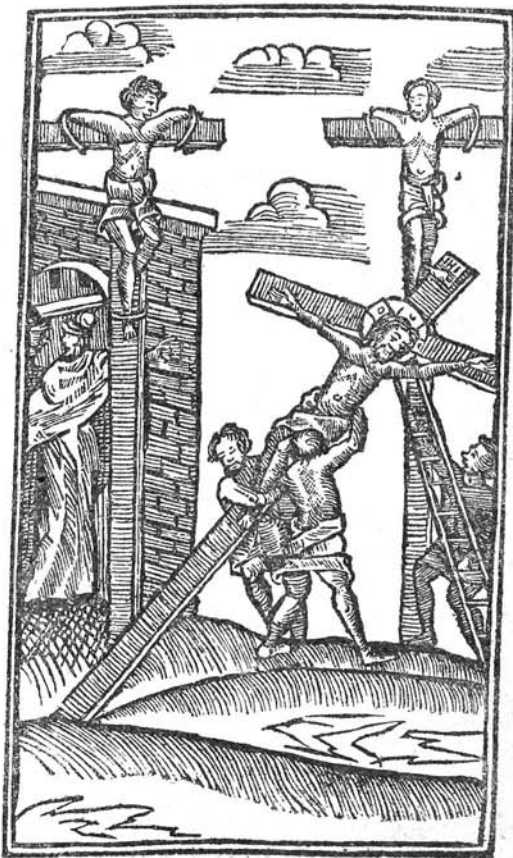
1808. Szeben.

PATIMA | și | MOARTEA |
Domnului și Mântuitorului |
nostru | ISUS HRISTOS. —
Jézus Krisztus urunk szen-
vedései és halála.

8-rétű VIII + 360 lapnyi, fametszetű képekkel, melyek közül egyet bemutatunk; Vasilie Aaron erdélyi ügyvéd verses műve, melyet itt-ott javítva, másodízben sokak költségével nyomtatott Bart János szebeni nyomdájában, 1808. (Számmal.)

Szebenben, 1808 márczius 25-én írt előszavában szerzője elmondja, hogy művének első (1805-iki) kiadása teljesen elfogyott s mivel főleg Oláhországban és Moldovában kelt el sok példánya, most újra kiadja barátai könyörgésére, mivel verseit a templomokban is nagy áhitattal hallgatják.

Bibliografia 732. száma, 520–522. l.

[1808.] Balázsfalva.

ÎNȘTIINȚARE | despre râdikarea | kapitulumului în Blaj. — Jelentés a balázsfalvi káptalani ülés lefolyásáról.

8-rétű 1 sztl. és 80 lapnyl, nyomtatott a balázsfalvi szeminárium nyomdájában; Bobb János fogarasi vladika jelentése klérusához¹ a káptalan 1808 július 1-én tartott ülésén, Koszta István guberniumi tanácsos,² id. Kaian Demeter és Efram Sirul beszédei kíséretében.

Bibliografia 733. száma, 522–524. l.

¹ Benne: Méhesi Ábraham archidiakonus és Vajda Demeter kancellárius.

² Ez a beiktatásra Vajna Dávid guberniális secretarius kíséretében jött el.

1808. Szeben.

BUKOAVNĂ. — Ábécéskönyv.

8-rétű 64 + 2 lapnyi, némely része görögül is; Bart János szebeni nyomdájában. 1808. (Számmal.)

Bibliografia 734. száma, 525. l.

[1808.] Buda.

KALENDARIU. — Naptár az 1808-ik esztendőre.

8-rétű 20 levél, mellékletül Sinkai oláh krónikájának 1–40 lapja; nyomtatott Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában.

Bibliografia 735. száma, 525. l.

1808. Buda.

EPITOMUL | sau | SKURTE | ARĂTĂRI | Pentru | Sânta Besearică. — A szentegyház rövid foglalata.

8-rétű 8 sztl. és 80 lapnyi, papok és diákonosok számára fordította Ţichindeal Demeter kisbecskereki lelkész; nyomtatott Duka Kristóf grabácsi kereskedő költségén Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában. 1808. (Számmal.)

Ajánlja a fordító Avakumovics István temesvári, lippai és becskereki püspököknek.

Bibliografia 738. száma, 526–530. l. — *Hiányosan: A m. kir. egyetemi nyomda címjegyzéke* 254. l.

1808. Brassó.

FLOAREA | DARURILOR. — Adományok virága.

8-rétű 4 sztl. és 172 + 1 lapnyi, előbbi (1807-iki) kiadásának majdnem betűszerinti új lenyomata; másodízben nyomtatott Herfurt Frigyes brassói priv. nyomdájában. 1808. (Számmal.)

Bibliografia, 740. száma, 531. l.

1808. Buda.

FUNDAMENTALNICE | LEGÏ | PENTRU | GRANIȚA | MILÏ-TĂREASCĂ | al | Karlstaduluï, Varasdinuluï, Banatuluï | Slavonieï, și a Bănatuluï. — Károlyváros, Varasd, Szlavonia és a Bánát katonai határ-őrvidékének alaptörvényei.

Ívrétű 60 + 1 lapnyi, Budán, a magyar egyetemi nyomdában. 1808. (Számmal.)

A 155 pontból álló szabályzatot I. Ferencz ausztriai császár 1807 augusztus 7-én kelt decretuma előzi meg.

Bibliografia 743. száma, 532. l.

1808. Buda.

ADUNARE | DE | LUKRURÏ | MORALICEȘȚÏ. — Erkölcös dolgok gyűjteménye.

8-rétű 12 sztl. és 104 lapnyi, összeszedte Obrádovics Dositeï és dáko-román nyelvre fordította Țichindeal Demeter kisbecskereki lelkész. I. rész. Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában. 1808. (Számmal.)

Ajánlja a fordító Obradovics Gergelynek, a temesvári iskolák tiszteletbeli igazgatójának.

Bibliografia 744. száma, 532–534. l.

1808. Szeben.

Oktoih mic. — Kis énekeskönyv.

Csonka címlapja alsó felén: Tipăritusau cu keltuiala luï Simeon | Pántea din Sălciu. | SIBIÏ, | În Tipografia luï Joann Bart. | 1808. (Számmal.)

8-rétű (8 × 14 cm. szedéstükrű) 350 — arabszámmal számozott — lapnyi csonka; keretes címlapja szegletében a Barthék kiváltságát alkotó koronával, benn néhány művészi fejlécczel és záródisszsel, meg a Bartnyomda ismert csunya kis kezdőbetűivel; nyomtatott a szolcsvai Pántea Simon költségén és (a 3. lapon olvasható külön cím szerint) sajtó alá rendezte Kukuzel János.

Nagybudasi gör. keleti egyházé. — A Bibliografia (745. száma, 534 l.) csupán említi.

1808. Balázsfalva.

PENTIKOSTARION. — A husvét és pünkösd közti 50 nap énekeskönyve.

Ívrétű 1 sztl. és 212 lapnyi vörös-fekete (40 soros, kéthasábos) nyomású, címlapszövege fametszetű rajzban; nyomtatott másodízben [szebeni 1805-iki kiadása után] a balázsfalvi szemináriumi nyomdában. 1808.

Bibliografia 746. száma, 534–535. l.

1808. Balázsfalva.

POLUSTAV. — Imakönyv.

Kis 8-rétű 2 sztl. és 683+4+12 lapnyi vörös-fekete (19 és 23 soros) nyomású; a nagyváradi püspöki könyvtárban; nyomtatott Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, 1808.

Keretes czimlapja és képei 1793-iki balázsfalvi kiadása szerint.

Bibliografia 747. száma, 535. l.

1808. Buda.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

8-rétű 8 sztl. és 224 lapnyi, rézmetszetű képpel (Binder sc.) Nyomatott Budán, a magyar egyetemi nyomda költségén, 1808. (Számmal.) Kötetlen 1 frt 30 kr.

Bibliografia 749. száma, 535. l.

1808. Buda.

HRONIKA | ROMĂNILOR | și | A MAI MULTOR NEAMURÎ. — Az oláhok és más népek története.

8-rétű 80 lapnyi, sok ezer szerzőből 34 év alatt merített adatokból írta dr. Sinkai György, a pesti kir. magyar egyetemi nyomda könyvrevizora; a megnevezett nyomda költségén nyomatni kezdetett 1808-ban. (Számmal; 41—80. lapja az 1809-re szóló naptár mellékleteként jutott forgalomba.)

Az oláhok történetének e legelső összefoglaló kézikönyve (vagy helyesebben krónikája) a Kr. u. 84. esztendővel kezdődik s itt még csak 264-ig terjed; de szerzője később befejezte és három kötetben egész 1739-ig felvitte.

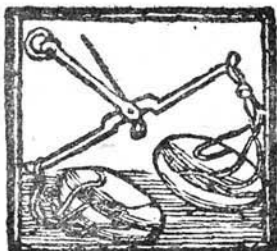
Bibliografia 751. száma, 536—537. l.

1808. Szeben.

SYNOPSIS | adecă | KUPRINDERE ÎN SCURT | acei vekî și acei noăo Scripturî | adecă a | BIBLIEÎ. — A régi és az új írás, vagyis a biblia rövid foglalatja.

Kis 8-rétű 1 sztl. és 167 lapnyi (csonka) új nyomata 1791-iki szebeni kiadásának; Bart János szebeni nyomdájában, 1808. (Számmal.)

Bibliografia 752. száma, 537. l.

Az ekképpen egyenkint ismertetett újabb hazai oláh művek tanúsága szintén nagyon érdekes. Ám ennek méltatásában el kell választanunk a könyvet az egyleveles, illetve *hivatalos nyomtatványtól*.

Könyvészetünk első három darabja: egy káté, naptár és ábéczés-könyv — 18 esztendei időközben — s Magyarország három különböző, egymástól távoleső vidékén látott napvilágot; de bár közszükséget pótol, mindenik helyen hatás nélkül maradt. Eimaradottságából az oláhságot az unió által a görög-katholikus egyház emelte ki, hiszen papjaikon kívül a nép írni-olvasni nem tudott s hazánk minden oláhlakta vidékére illet az, a mit saját híveiről *Joánnovics* Vidák Vincze temesvári görög-keleti püspök mondott 1765-ben, hogy „olyan 80 esztendős öregek is vannak köztük, kik esketésen kívül soha templomba nem járnak és erkölceikben hasonlók a vadállatokhoz“. E vadságról csakis az *egyház és iskola* szoktathatta le a népet, meg az, a mi e kettőnek eszköze volt: a *nyomda*. Ennek tudatára *Aaron* Péter Pál erdélyi görög-katholikus érsek (vladika) ébredt, midőn 1750 elején oláh nyomdát állít fel a balázsfalvi érseki udvarban, a szentháromsági monostor falai közt s megkezdí az oláh egyházi könyvek nyomtatását, a mire másfél évtized múlva egy második nyomdát is alapítanak. Munkájához minden mesterembert szívesen látott, a milyet éppen talált. Így dolgozik havasalföldi oláh és szebeni szász szedő mellett a magyarországi Becskereki Mihály és Endrédi János, a ki az illusztrációkat metszi. *Aaron* püspök nyomában haladnak utódai is: *Maer*, *Bobb* és a többiek. De kedvez nekik a felvilágosodás kora s főleg II. József iskolaügyi rendelete is, melynek következtében Balázsfalván 1782-ben felállították az első állami oláhnyelvű normális iskolát. Állami volt, mert az erdélyi főkormányshék fenhatósága alá tartozott és tanítóit is az nevezte ki. Így lett ez iskola első igazgatójává a Rómában tanult *Sinkai* György Gábor, a ki paptársa, szádi *Klain* Sámuel támogatásával rendkívüli irodalmi tevékenységet fejtett ki műveltségben elmaradt faja érdekében s ketten valósággal megteremtőivé váltak az oláh irodalomnak.

Hatásuk alatt a görög-keleti oláh egyház is társává szegődött ennek a kulturális mozgalomnak, székhelyén, Szebenben, noha ott eddig (1783.) mindössze egy ábéczés-könyv jelent meg. Helyzete előnyösebb is volt, mert nem kellett nyomdát állítania, mivel kettő is ajánlkozott s berendezkedett cyrill-betűkre. Eleinte *Hochmeister* Mártonnál nyomtatnak, de már 1789-ben *Barth* Péter kap az egyháztól könyvei nyomtatására kiváltságot, mely később fiára, Jánosra is átszállott. Ez időtől kezdve *Adámovics* Geraszim erdélyi görög-nemegyesült püspök fejt ki nagy buzgóságot az oláhság érdekében s mellette különösen *Eustatievics* Demeter, iskoláik igazgatója. Működésükkel aztán annyira felkeltették az olvasási kedvet, hogy nemcsak egyházi és iskolai könyveket nyomtatnak,

hanem világi, mulattató művek kiadásával is megpróbálkoznak. Kezdték (1794-ben) Nagy Sándor históriájával, a mit bölcsészeti példák gyűjteménye, meg Aesopus meséi követtek, majd az olasz népies könyvek egyik legkedveltebbje: Bertoldo és Bertoldino élete, hogy általa eljussanak (1801-ben) a magyar népies irodalom legkedvesebb művéhez, Árgirus királyfi történetéhez, melyet *Barac* János magyarból már versben fordított le. Példája hatott, mert a verses művet, mint az oláhoknál szokatlan műfajt megkedvelték és *Aaron* Vazul erdélyi verses könyveinek olyan keletje támad, hogy azokat még Oláhországban is keresik és árulják.

Az oláhság harmadik művelődési góczpontja Budán keletkezik, hol szintén állami intézmény: az egyetemi nyomda vállalja a világosság és tudás terjesztését. Keletkezésének már negyedik esztendejében kinyomatja (1780-ban) oláhu a kátét háromféle kiadásban magyar fonetikával; de ennek épp úgy nem volt hatása, mint az előzőleg (1769-ben) Kalo csán (szintén magyar helyesírással) nyomtatott oláh evangéliumnak; a miket a nép nem szeretett meg s nem is tudott olvasni, hiába kapott tanulására (1797-ben) abéczés-könyvet is. Ennek a hagyományos cyrilbetűvel nyomtatott könyv kellett s így jelennek meg ezidőtől kezdve mind sűrűbben e nyomda oláh termékei. Íróik délmagyarországi s főleg erdélyi emberek, kivált millersheimi Molnár János kolozsvári akadémiai tanár és szemorvos, a ki 1800-ban már világtörténetet adott ki. Mikor aztán az oláh tankönyvek és egyéb munkák gondozását a nyomda már nehezen győzte, felhívták 1804-ben Balázsfalváról Sinkait oláh korrektornak. Tudása, ízlése és kezenyoma meg is látszik az ezentűli kiadványokon. Így jelenik meg az egyház szolgálatára egy ívrétű 12 kötetes nagy Rituale, mely alig egy esztendő alatt készült el kétféle címlappal: külön a hazai s külön az oláhországi oláhság számára. Sinkai mellé 1806-ban Klain is bekerül az egyetemi nyomdába „oláh cenzor és revizor“ címmel s működését „Az oláhok története“ megindításával kezdte meg, melyet azonban — halálával — legelejétől (a 35-ik laptól) Sinkai folytatott, nem kényszerűségből, hanem saját vallomása szerint: 34 esztendei kutatása alapján.

Ekként a budai kir. egyetemi nyomda 1808 végéig 36 oláh nyelvű művet adott ki 47 kötetben s nagyobbára saját költségén,¹ a mivel rendkívüli módon terjesztette a műveltséget és vált az oláhság művelődésének fejlesztőjévé, mint egykor az erdélyi fejedelmek.

A budai egyetemi nyomdában jelentek meg egy más művelődési körnek, a bánáti oláhságnak szellemi termékei is, mivel annak sem száma,

¹ Hogy a m. kir. egyetemi nyomda termékeinek *Baloghy*-féle 1882-iki id. *Czimjegyzéke* mily hézagos és felületes, megítélhetjük abból is, hogy e 36 mű közül csupán ötöt ismer és sorol fel — hiányosan!

sem ereje nem volt akkora, hogy külön nyomdát állíthatott volna, a temesvári nyomda pedig (az 1765-iki könyv nyomatása után) úgylászik megszűnt s az 1771-ben keletkezett új nyomda meg ügyüket nem karolta fel.¹ Itt is az egyház áll a szellemi mozgalom élén, legalább erre vall az, hogy Jorgovics Pál (1799-ben) oláh nyelvészeti művét Joánnovics József karánsebesi püspöknek ajánlja. Mellette buzgólkodott faja érdekében: Ţichindeal Demeter kisbecskereki tanító, Obradovics Gergely, a bánáti katonai határőrvidéki iskolák igazgatója és Horga (Popovics) Miklós aradmegyei gör. kath. lelkész, néhány közhivatalnok és áldozatkész kereskedő támogatásával, kik a megjelent művek ajánlását készséggel elfogadták s nyomdaköltségüket is szívesen fizették.

E tevékenységével az oláhság hamar túlszárnyalta a többi hazai nemzetiségeket, mert míg pl. a budai egyetemi nyomdában az első oláh könyv 1780-ban jelenik meg, addig olasz nyelvű 1794-ben, szerb 1803-ban, görög csak 1825-ben, horvát 1827-ben, tót és rutén 1830-ban követte.²

A fentiekén kívül — egy pár váradi alkalmi nyomtatványt nem tekintve — 1805-ben egy új fókuszban: Brassóban is jelenik meg oláh könyv. Ez valamikor fontos helye, sőt bölcsője volt az oláh nyomtatásnak, de aztán lehanyaglott s most a szellemi mozgalmat megint két oláh kereskedő: a Bogics-testvérek indítják meg, a kik négy esztendő alatt a 7 brassói nyomtatvány közül hatot maguk pénzén adtak ki.

Nagy mértékben fejlesztették az erdélyi oláhság nyelvét azok a *hivatalos (normális) rendeletek* is, melyeket az erdélyi főkormányzók már 1744-től kezdve oláhhul is rendszeresen kinyomatott és szétküldött az országban. Ezeket t. i. a hatóságok kifüggesztették vagy felolvastatták a népnek s így nyelvük még azokra is ráragadt, a kik ritkán vagy éppen soha könyvet nem olvastak. Hatásuk pedig abban nyilvánult, hogy ez ezernyi példányban elterjedt hivatalos nyomtatványokat a gubernium külön oláh tanult tisztviselői fordították le, sokszor ugyanazok, kik a világi irodalmat is művelték. Hiszen láttuk, hogy olyan kiváló, tudós ember, mint Sinkai és Klain betűjavítók, csakhogy munkájukkal fajuknak használhassanak; Nagy Sándor históriáját pedig épp egy főkormányzói hivatalos fordító (translator) Jerkovics Demeter írja és adja ki.

Az erdélyi főkormányzók négy nyelvű rendeleteinek oláh szövegét eleinte Kolozsvárt és Balázsfalván nyomatta s csak 1784-től kezdve rendszeresen székhelyén: Szebenben, a mikor az ottani két szász nyomdász cyrill-betűre is berendezkedett. Ez így tartott 1790 végéig, midőn a guber-

¹ Legalább oláh kiadványát ezidőből nem ismerjük.

² A m. kir. egyetemi nyomda id. Címjegyzékének adatai nyomán.

nium székét Kolozsvárra tevén át, dikaszteriális nyomtatója, Hochmeister Márton is áthurczolkodott műhelye egyrészével.¹ Ezentul most már Kolozsvártt nyomatták ezeket a hivatalos rendeleteket, egész 1794-ig, a mikor — a rendkívüli módon megszorodott hivatalos akták kiadását egy nyomda már nem győzvé — Barth Péter is kiváltságot kapott nyomtatásukra.²

Tartalmilag e rendeletek magyar szempontból is végtelenül érdekesek és külön tanulmányt érdemelnek, kivált II. József útasításai, melyek korát megelőző szabadelvűségét és páratlan nemes gondolkozásmódról tanuskodó szivjóságát hirdetik, mivel velök is a népet fölemelni és boldogítani igyekezett. Ámde méltatásuk feladatunk keretén kívül esik. Meg kell azonban állapodnunk egy másik tárgynál: a dáko-romanizmus eszméjénél, mely II. József alatt az oláhság minden góczpontjában feltűnik, a merre csak nyomdatermékük jelenik meg, erősen duzzasztván vele a faji önérzetet, melyet írók keltettek fel az oláh népben is. Sinkai adja ki 1780-ban, Bécsben és latinul — hogy minél többen értsék — az oláh, szerinte: a daco-román nyelv elemeiről szóló művét s ugyan-csak ő írja ki nyíltan 1783-ban megjelent kátéja címlapjára, hogy azt „az oláh nemzeti iskolák“ számára alkotta, a mit ezentul megtalálunk a budai egyetemi nyomdában *állami költségen* kiadott oláh könyveken is.³ Ez irány hatása alatt a kolozsvári *Molnár* János 1788-ban kiadja (Bécsben) az első oláh nyelvtant; egy másik erdélyi tanító *Tempé Radu* (1797-ben) pedig az oláh nyelvet tisztítja meg idegen elemeitől és olyan írásmódot ajánl, mely a latin-gyökű szavakat is latinosan írja. Példáját követte két évre reá az Erdélylyel határos Bánát írója: Jorgovics és 1804-ben Sinkai az oláh helynevek helyesírásáról írt kis művével, a mit aztán 1808-ban megindult nagy történeti munkájával, „Az oláhok krónikájá“-val széles körben vitt át a köztudatba, azzal is, hogy az oláhok római kontinuitását hirdetve, történelmüket a Kr. u. 84-ik esztendeig viszi vissza!

Ez rövid foglalatja munkánk adatainak, feltüntetni igyekeztünk benne — lehetőleg a címlapok és bevezetések saját szavaival — mily hatások alatt fejlődött az oláh irodalom és nyomdászat 1808-ig. Jól érezzük vállalkozásunk hézagosságát, de *munkánk így is teljesebb* a Román

¹ Hochmeister naplóföljegyzése szerint a gubernium 1790 november 24-én hurczolkodott át Szebenből Kolozsvárra s vele ő maga is nyomda- és könyvkötő-felszerelésével és 6000 frt. értékű könyvraktárával 8 szekéren, iszonyú drága fuvarral, amennyiben egy-egy szekérnek 100 forintot fizetett; Hochmeister id. m. 53. l.

² Barth első ily kolozsvári nyomtatványa 1795-ből való, de kiváltságát 1794-ben kapta; Ferenczi Zoltán: A kolozsvári nyomdászat története (Kolozsvár, 1896) 104. l.

³ Egyébként a hazai német nyelvű iskolát is „Nationalschule“-nak nevezik; a m. kir. egyetemi nyomda id. Czimjegyzéke 171. l.

Akadémia Bibliografia-jánál. Ezért nemcsak annak, hanem hazai könyvészeti műveinknek is kiegészítőjévé válik; hézagaikat pótolja¹ és hibáikat javíthatja,² a bibliografus pepecselő és sokszor nehéz munkálkodása közben³ s hazánk egyik népfaja szellemi termékének leltárát nyújtva, egyúttal az egész hazai irodalmat szolgálja és bővíti új könyvekkel s adatokkal!

Dr. Veress Endre.

¹ Itt első sorban Szabó Károly és Petrik bibliografiájára, meg Szinnyei „Magyar írók élete és munkái“ cz. kézikönyvünkre gondolunk, melyekben igen kevés író szerepel azok közül, kiknek műveit részletesen méltattuk.

² Ilyen hiba — és sajnos helyrehozhatatlan — az, mely „Az Iparművészet könyve“ I. k. (Budapest, 1902.) 481/2. lapján található. E szerint 1552-ben Gyulafejérvárt nyomtatott oláh evangellumos könyv jelent volna meg s ebből mutatványokat is ad: 273. sz. rajzában (484. lapján) egyik kezdőbetűjét, 74. mellékletén pedig két vignettáját is; holott — ez a munka „melynek egyetlen példányát sikerült újabban a Nemzeti Múzeumnak megszerezni“ *nem is oláh*, hanem ó-szláv nyelvű és *nem is gyulafejérvári*, hanem a *szerbiai* Belgrad (nem az oláhul Belgradnak nevezett Gyulafejérvár) városában nyomtatott; a hol — miként ismertetésünkben kiténik — az oláh nyelvű Evangélium csak 1641-ben jelent meg.

³ Nehézséget okozott pl. az ó-szláv és görög terminológiájú egyházi művek czímeinek (pl. Akatist, Katavasier, Pentikostarion, Polustav, Strasznik) helyes fordítása, a mit aztán röviden vagy néha körülírva adtunk vissza!

APRÓ KÖZLEMÉNYEK

Erdélyi középkori adatok Bártfa levéltárában.

Szerencsésen befejezván a bártfai városi levéltár rendezését és regesztáinak elkészítését, középkori anyagát felölelő I. kötete a minap került ki a sajtó alól. De mivel az még alig jutott forgalomba, talán nem érdektelen megemlíteni, hogy az Erdélytől meglehetősen távol eső Bártfa városi levéltárnak már középkori része is rejt magában Erdély történetére vonatkozó adatokat. Eltekintve ilyen apróságoktól, hogy pl.: egy 1382. évi oklevélben János kükkülei főesperes szerepel,¹ vagy hogy 1402-ben Perényi Péternek, a székelyek ispánjának familiárisa Balázs Eperjesen vámszedő, vannak a levéltárban számbajövő adatok is. Így a többi közt Drakulya és Dán havasalföldi vajdák 1460-iki viszálykodásáról és a velejárt borzalmas kegyetlenkedésekről is találunk adatot.²

Az 1467. évi erdélyi lázadásra vonatkozólag a levéltárban szintén több adat van. Így pl.: egyik oklevélből tudjuk, hogy Mátyás király már 1467 szeptember 14-ike előtt Zilahon volt.³ „Dominus noster rex est constitutus sub monte Mezes, in possessione Zilah“, a mint azt Kovács István nagybányai kamara ispán írja a bártfaiaknak szeptember 14-én Nagybányán kelt levelében.⁴ Igaz lesz tehát Fesslernek az az állítása, a mit Teleki azután kétségbe von, hogy a lázadók egy sereget küldtek a meszesi átjáró megszállására, de úgy látszik, hogy a király előbb ért oda, mint a pártütők serege.⁵ 1467 szeptember 23-án a király azonban még nem volt biztos a maga dolgában, mert ekkor Kolozsvárt kelt⁶ oklevelében meghagyja Abauj vármegye közönségének, hogy a lázadó erdélyi vajda, Szentgyörgyi és bazini gróf János ellen, Rozgonyi Rajnáld és Perényi Péter vezérlete alatt szálljanak hadba.⁷ Ez a hadbaszállás csakugyan meg is történt, a mint azt Kassa városának 1467 október 20-án kelt és Bártfához

¹ Bártfa szabad kir. város levéltára, I. kötet. 1319—1501. A M. Tud. Akadémia megbízásából összeállította: dr. Iványi Béla. 5. l.

² Id. m. 187. l. Ezt az oklevelet egyébként kiadta Wagner: Dipl. Sáros. 120. l.

³ Ráth: A magyar királyok utazásaiban nem tud róla.

⁴ Id. munkám 258. l.

⁵ Fessler: Gesichte der Ungern V. k. 158. és Teleki: III. 535. jegyzete.

⁶ Ráth szerint id. m. 223. l. csak szeptember 28-án érkezett a király Kolozsvárra.

⁷ Id. munkám 259. l.

intézett leveléből tudjuk, azonban a seregre aligha volt már a lázadók ellen szükség (legfeljebb a moldvai vajda ellen használta fel a király), mert már szeptember 30-án Kassa várossa azt jelenti a bártfaiaknak, hogy „dem konig wol geet und *seyn sach in gutem standen ist*“.¹ Tudjuk továbbá azt is, hogy a királyljal együtt voltak a kalocsai érsek, meg Magyar Balázs is, valószínűleg seregeikkel együtt. A vajda, János gróf, aztán kegyelemre adván magát a királynak, ez a békét vele vagy Váradon, vagy Debreczenben kötötte meg.²

1472-ben Csupor Miklós erdélyi vajda seregével részt vesz a lengyelek által elfoglalva tartott Nagy-Mihály vára ostromában.³

1494-ben Bárta városa a római curia előtt valami pert folytatott, melyben bizonyos János nevű egri káplánt fogadta fel ügyvédnek, a ki el is indult Rómába. Rettentő nehézségek közt jutott el oda és visszafelé jövet 1494 december 28-án Villachból leírja utazásának küzdelmes részeit, továbbá a pápa és a francia király közt dúló harczokat, stb. Ebből a levélből megtudjuk azt is, hogy ebben az esztendőben nagy zarándok-csapatok keltek útnak Magyarországból Róma felé. Többek közt Erdélyből is indult egy 72 tagú, egyháziakból és világiakból álló csapat. Ezek azonban Ancona és Loretó között mindenükből kifosztattak és kénytelenek voltak visszatérni.

Mint tudjuk, 1496-ban ismét bajok, egyenetlenségek voltak Erdélyben, de hogy mi volt ez az egyenetlenkedés, az homályban van ma is. A lőcsei városi jegyző hozza a bártfaiaknak ezen év októberében Budáról a hirt, hogy „iczund swere zwitrecht und uneynicket in Sibenwurgen“ támadt a vajda és a „lantschaft“ között. De közelebbit a „zwitrecht“-ről ez sem mond. Újat mégis annyit tudtunk meg, hogy a király az egyenetlenség eligazítására a váradi püspököt, meg Dorogházi Lászlót küldte ki. Többet az erdélyi zavarokról azonban a lőcsei jegyző sem árul el.⁴

Végül 1500-ban II. Ulászló király arra hivatkozva kér Bárta város közönségétől 1200 forintnyi hadisegélyt, hogy az erdélyi részek lakói is adtak nagyobb összeget.⁵

Dr. Iványi Béla.

XVIII. századi orvosi tanácsok.

A folyóiratunk múlt füzetében (a 291—292. lapon) fenti czímen megjelent higienikus versek ismeretéhez azzal a felvilágosítással szolgálhatok, hogy azok tulajdonképpen az ú. n. *Salerno*i iskolából valók és *Felvinczi* György ismert kolozsvári író fordításában jelentek meg Lőcsén 1694-ben nyomtatott alábbi cz. művében: „De conservanda bona valetudine liber

¹ U. o. 259. l. — ² U. o. 260—261. l. — ³ U. o. 279. l. — ⁴ U. o. 485—6. l. — ⁵ U. o. 517. l.

Scholae Salernitanae. Az Anglia-országban lévő Salernitana Scholának jó egészségről való megtartásnak módgyáról írott könyve, mely most magyarra fordítottat és rythmusokban alkalmaztatott“. — Hogy ez a könyv Salernót Angliába helyezi, ennek a vaskos tévedésnek az lehet tán magyarázata, hogy a *Schola Salernitana* így kezdődik: Anglorum regi scribit Schola tota Salerni.

Ez a fordítás később, 1770-ben *névtelenül*, Kolozsvárt újra megjelent s ugyanott 1776-ban háromszor is. Az *Erdélyi Múzeumban* Roska Márton által közölt verse nyilván az első kiadás után másolvák, de valószínűleg nem az eredetiből, hanem valamely kézről-kézre járó írásból. Így az apróbb eltérések figyelmetlen, helytelen olvasásból vagy leírásból származhattak.

A *Körtvélyről* cz. versben az eredetiben ez van: Amely körtvél terem mert (nem most!) nálunk itt a fán. A 4. sorban *néked* és *lészen* van, *neked* és *leszen* helyett; az 5. sorban pedig *körtvély méreg*, *körtvély-méreg* helyett.

A *Fügerül* czíműben ez a sor: *S iras* ruha gyanánt ragasztod ezekre — az eredetiben *s'iras* (zsiros) ruha; a 4. sorban eredetileg *eloszolanak* van *eloszlanak* helyett.

A *Ruta* czíműben a 3. sor: *Nyárban* éve szemet homálytól megtisztít — az eredetiben: *nyersen* éve. (Latin szövegében is: *cruda comesta*.) A 4. sor: Férfival szemérmét üz, de asszonyt [tüze-]sít, az eredetiben: Férfitül szerelmet üz, de asszonyban szít. (Latinban: *Ruta viris minuit Uenerem, mulieribus addit*.) A 7. sor az eredetiben csak azt az apró hangtani különbséget tünteti fel, hogy *jovitja* és *lészen* van, *javitja* és *leszen* helyett.

A *Turbolya* 3. sora: Az oldalafáját kend meg ezzel nem meg, így érthetetlen. Az eredetiben egészen világos: Az oldalafáját kend meg ezzel, s nem nyeg.

A *Torma* 1. sora: Hulló haját megtart tormának levele — az eredetiben: Hulló haját megtart tormának a leve. (A latinban is: *Illius succus crines retinere fluentes*.) A 4. sorban eredetileg *véle* van *vele* helyett, valamint a *Fűzfa* 1. sorában *levét levit* helyett.

A későbbi, majdnem száz esztendő után való, kolozsvári kiadás már mindenütt kijavítja a — *tül-t*, — *tül-t*, — *tól-tól-re*, a *penig-et*, *peniglen-t pedig-re*, *pediglen-re*.

Az *E. M.* közleménye érdekes adat a Felvinczi-féle fordítás elterjedt voltára; de jellemző, hogy a *Schola Saternitana teljes* magyar fordítása a Felvinczién kívül nem ismeretes. Ezt közölte legújabban, 1901-ben (az 1770-iki névtelen kolozsvári kiadás után) dr. *Vámosy István* is *Adatok a gyógyászat történetéhez Pozsonyban* cz. könyvében, a Düntzer-féle latin szövegkiadás szemközti magyar fordításául. *Részleteket* fordított belőle az eredeti (nagyobbára) leoninus verssorokban Losonczy István,

a *Hármas kis tükör* hírneves szerzője, *Artis poëticae subsidium* cz. munkájában. (Pozsony, 1769.) De *teljesen* senki más. Haán Lajos említi ugyan Bél Mátyásról írott tanulmányában, hogy Bél is lefordította, de ennek még nem bírtam nyomára találni. S nagyon érdekes és értékes volna, ha az *Erdélyi Múzeum* egyik-másik olvasója ráakadna ezekre vagy más eddig nem ismert fordítások nyomára vezetne.

Versényi György.

Thuránszky Tamás hirlapgyűjteménye.

A Liptómezei Okolicsnón 1909 februárius 11-én egy köztisztületben álló magyar birtokos, Turiki és Komjátnei *Thuránszky* Tamás halt meg. Régi ember volt; 1828-ban született. Végigküzdötte a szabadságharcot is. Rendületlen, kemény jellemnek ismerték. Mindenki tudta róla Liptóban, hogy minden választáson föllép a függetlenségi eszmék képviselőjére s igazán csak eszmét képviselt, mert beérte az erkölcsi sikerrel. Egész életében, minden más téren is eszméket képviselt, eszményeket keresett és igazságot szolgált s a mit meggyőződésében jónak ismert meg, ahhoz holtig tartó hűséggel ragaszkodott. Igazi magyar úr volt. Élete sok szép vonását már örökölte. Atyja Thuránszky Péter, okolicsnói földbirtokos, a régi rendi országgyűléseken megyéjének kétszer volt követe. Széles látókört szerzett és a feleségével, Luby Teréziával együtt gondosan nevelte fiát s Késmárkon, Teschenben és Pozsonyban taníttatta. Az ifjúnak tanulói pályáját a szabadságharc szakította félbe. Honvéd lett, főhadnagysáig vitte, majd Világos után büntetésből az osztrák gyalogság közlegényi sorába került s onnan csak nagy költségek árán szabadult. Előbb gazdálkodott, majd 1865-ben ügyvédi oklevelet szerzett s meg is házasodott, de aztán nejétől, Pongrácz Évától elvált. Magára maradv a közügyeknek élt. Elnöke volt a Liptómezei Honvédegyletnek, a megyei függetlenségi pártnak s dolgos részese minden vármegyei magyar mozgalomnak.

Szerette gyűjteni mind azt, a miben kedvenc eszméit tükröződni látta s így lett a heti-, napi és képes lap maradt utána. Megőrizte 132 kötetben az *Egyetértés* 1875-től 1908-ig terjedő évfolyamait, a *Magyar Ujság* (1867—1875 közötti) 6 kötetét, a *Népszázlója* 11 kötetét 1868. és 1908. közötti évekből, a régi *Népszava* (1869—72.) a *Honvéd* (1867—71.) évfolyamait, több liptómezei hirlapot s néhány képeslapot és szaklapot. Gyűjteménye az Erdélyi Nemzeti Múzeum hirlap-könyvtárába került. Utódai ugyanis a gyűjteményt rokonának, dr. *Szádeczky* Béla könyvtári segédörnek juttatták s ő az egészet a könyvtárnak ajándékozta, azzal a kikötéssel, hogy az egyes köteteken Thuránszky Tamás nevét bélyegző jelezze. Dr. Erdélyi Pál könyvtárigazgató aztán e kívánságnak eleget téve, a gyűjtő és adományozó nevével külön könyvjelzőt (exlibris) készíttetett s a messzi Liptóban gyűlt adományok ma az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárában vegyülnek sok ezer társuk közzé és őrzik a buzgó gyűjtő emlékét.

A „Századok“ név- és tárgymutatója.

IV.

A magyar heraldikai és genealogiai társaság közlönye, a *Turul* 1883-ban indult meg. Az ezt megelőző időben írt heraldikai czikkek tudvalevőleg nagyjából a „Századok“-ban láttak napvilágot, tehát épp azon évfolyamaiban, melyeknek Névmutatója nemrégiben jelent meg. Ki nem fejezhető örömmel fogadtam tehát a *Névmutatót*, a melyben fáradságos kutatásaim derék segítő társát vártam és reméltem. Sajnos, a felkeltett remények nem váltak valóra. Folyóiratunk eddig már három közleményben foglalkozott a *Névmutató* hibáival s e közlemények anyaga valósággal lesújtó. A felhozott adatok világosan meggyőznek arról, hogy a *Névmutatót* csak kellő ellenőrzés mellett használhatjuk. Szomorú eredmény ez a Magyar Történelmi Társulat évtizedes óhajának s a közönség várakozásának kielégítéséül.

A munka hiányaiért kit terhel a felelősség? A szerkesztőt nem, mert ez elhárítja magáról, mondván: „Arról nem felelhetünk, vajjon ez a gyűjtemény a Századok első tíz kötetének anyagát *minden tekintetben* kimeríti, avagy némi hiányosságokat hagyott. Nem felelhetünk erről, mert a munkát *nem mi* teljesítettük, épen ezért a felelősséget *sem vállalhatjuk* érte, valamint arról sem, hogy a kiténtetett adatok nevekben, címszavakban, év- és lapszámokban tartalmaznak e itt-ott tévedést vagy mindenben a hitelességet tárják fel.“ Az adatgyűjtőt szintén nem terheli felelősség, mert ő már azok közé tartozik, a kiktől csak jót szokás mondani. Egyedül tehát a Magyar Történelmi Társulat index-bizottsága állítható a kritika ítélőszéke elé. Nem csak azért, mert kötelessége volt a készülő munkát ellenőrizni, de azért is, mert a szerkesztő egyik mondatával világosan arra mutat: „*Változtatást* az index-bizottság előleges jóváhagyásával és útasításával csak ott *tettünk*, hol ez minden tekintetben célszerűnek mutatkozott.“

Magam azonban nem vagyok barátja a felelősség ilyenszerű áthárításának. Épp ezért alábbi soraimban megkísérlem az index-bizottságot a reá tukmált felelősség alól felmenteni. A szerkesztővel szemben azonban ezt a jóakaratot már nem gyakorolhatom; ha nem is vállalja — én terhelem a felelősséggel. *Köteles viselni a felelősséget*, mert hiszen meg-

győződött róla, sőt véleményét is nyilvánítja, hogy: „Naményi igen lelkiismeretesen állította össze a Századok első tiz kötetének anyagát.“ Most tehát, ha a kötetben lelkiismeretlenséggel találkozunk, azt nem írhatjuk a lelkiismeretes Naményi terhére. Ha dr. *Bányai Elemér* úr úgy találta, hogy az anyag *lelkiismeretesen* van összeállítva, mi ebben őt meg nem czáfolhatjuk, hanem a kötetben talált hibákat az anyag lelkiismeretlen felhasználásából magyarázzuk.

Állításomat példával is igazolom. A Századok 1875. évf. 54. lapján találjuk *Drugeth János* 1332-iki pecsétjét. Ezt az adatot azonban hasz-talanul keressük a Névmutatóban, mert a szerkesztő Drugeth János nevét elferdítette Drugeth *Istvánra*. Másik példa. A Névmutatóban megütközve látom, hogy a hatalmas *Thurzó János*, a ki már a XVI. század elején Szepes, Bajmócz, Vöröskő stb. várak ura, érthetetlen mellőzés folytán csak halála után 73 évvel jut armálishoz. Ha azonban felütjük a Századok hivatkozott lapját (1871. évf. 66. I) megnyugtathatjuk magunkat, hogy ezt az 1631-iki ominózus armálist nem a hatalmas Thurzó János, hanem valami *Thuszó János* nevű szegény bocskoros nemes kapta. Annyira szegény és igénytelen volt ez az armális-szerző, hogy még a Névmutatóban sem jutott számára hely! Ha *Bányai* jobban szemügyre veszi a lelkiismeretes Naményi kéziratát, nem esik meg vele ez a felületesség. De kérdem, ha Naményi tényleg elírta volna a kérdéses nevet, a szerkesztőnek nem kötelessége-e azt helyreigazítani? A ki csak valaha lapozott Magyarország történetében, jól tudhatja, hogy ez az országos szereplésű Thurzó-család 1631-ben már csak azért sem szorúlhatott armálisra, mert ez időben egyetlen férfi tagja sem volt életben! Már magában véve ez az egyetlen adat is fényesen bizonyítja a szerkesztés lelkiismeretlen voltát, mert egyazon személy czímszója alatt, a kiről 1493., 1505., 1523., 1535. és 1557-ben történik említés, sem helytakarítás, sem más ürügy alatt nem lehet 1631-iki adatokat beiktatni. A ki pedig ily példátlan felületességgel jár el, annak nincs joga a felelősséget másra hárítani!

Heraldikai szempontból szeretném a *Névmutatót* bírálat alá venni. Látva azonban a munka felületes voltát, kínos töprengésben vagyok a miatt, hogy vajjon általában szabad-e kritikát gyakorolni oly munka felett, mely szándékosan mellőzi Horváth Mihály és Henszlimann Imre tanulmányát a *magyar államczímerről* (1872. évf. 96. 317. I.). Azt a tanulmányt, mely éppen fontosságánál fogva ma is gyakorlati jelentőséggel bír. Hiszen a képviselőház által az államczímer hibátlan alakjának meghatározására kiküldött országos bizottság jelentéséről van szó. Azért írom, hogy szándékosan mellőzi a magyar államczímer, mert az 1870. évf. 61. lapján a *magyar nemzet* czímeréről szóló közleménnyel is hasonlóan bánt el a szerkesztő. Lehet-e ezek után heraldikai szempontból szólni a munkáról? Tegyük hozzá, hogy Gyárfás Istvánnak az 1869.

évf. 387—493. I. találtam egy érdekes közleményét: „*Adatok a magyar pecséttanhoz*“, a mit a Névmutatóban semmiféle vezérszó alatt fel nem találhattam.

A Századok első köteteinek lapjain oly gyakran közölt községi pecséteknek az 1873. évf. 720. l. van egyik statisztikája. Ugyanezen statisztikához az 1874. évf. 61. l. pótlást találunk. És mit tesz a Névmutató szerkesztője? Beiktatja a pótközleményt és mellőzi az eredeti statisztikát! Az 1872. évf. 352. l. búzdító közleményt találunk *Törvényhatósági pecsétgyűjtemény* létesítésére. A búzdító szózat azonban sajnos, még a Névmutató szerkesztőségéig sem jutott el. Az 1873. évf. 578. l. gróf Draskovich Miklós és Gáspár *éremgyűjtőkről* van szó. Az idézett neveket föltalálhatjuk ugyan a Névmutatóban, de éremgyűjteményeiről sehol semmi emlékezet. Ime így van képviselve a munkában a történelem három legfontosabb segédtudománya: czímertan, pecséttan, éremtan.

Bosszúságunkat, kedvetlenségünket csak növeli a pongyola szerkesztés. Súlyos szavak ezek, de a teljes meggyőződés mondatja velünk. Példaként legyen elég felemlíteni, hogy *Czímeres-levél* czímszó alatt a *Nm.* szerkesztője következő betűrendet követ: Béres, Berey, Borsy, Bezegh, Bihari, Biró, Bodó stb. Ilyen és ehhez hasonló rendszertelenséggel gyakran találkozunk a kötetben. Folyóíratunk hasonczélú előbbi közleményei bőven mutattak fel eseteket s a nélkül, hogy ismétlésbe esnénk, minden keresgélés nélkül magunk is rámutathatunk még egy párra: Budak, Budakeszi, Budai; — Bustelek, Bussi, Butka, Bústelek; — Guytry, Gvadányi, Günczel; — Lak, Lakodalmi, Lakatari stb.

Rövid bírálatom keretében lehetetlen valamennyi hibára és hiányosságra rámutatni. Ez majdnem akkora feladat volna, mint a kötet újra szerkesztése. Ám azoknak, a kik rá vannak utalva a *Nm.* használatára, némi szolgálatot kívánok tenni és az alábbi sorozatban a szembeötölőbb hiányokat feltüntettem. Ezek vagy *merőben hiányoznak* a kötetből s ezeket * jelöljük meg, vagy pedig *hibásan* vannak felvéve s így csak félrevezetik használójukat.¹

Antalóczi László nemesi bizonyosságlevele: 1871. 604. A *Nm.*-ban *czímeres* levélnek van írva. Az Antalóczi cs. igen helytelenül a *Czímeres-levelek* czímszó alatt is előfordúl.

* *Ányos Albert, Fülöp, Miklós és Péter* részére II. Lajos király által adományozott nemesítő levél: 1869. 187.

Apa község (Szatmár vm.) pecsétje (1705.) 1868. 508. A *Nm.*-ban az 588. lapra történik hivatkozás, a hol erről a pecsétről semmitem található.

Apostag község (Pest vm.) pecsétje (1693.) 1869. 271. 574. A *Nm.*

¹ Mellőzöm persze azokat a hibákat, melyekre az E. M. előző közleményeiben már rámutatótt.

e pecsétet 1697-re keltezi s tényleg az első közleményben 1697. szerepel; de a következő közlemény *helyesbíti* e téves adatot, mit a szerkesztő nem vesz figyelembe.

Bagamér-Boda Márton nemesi bizonyság levele. 1871. 604. Ugyanazon eset, mint az Antalóczi családnál, csak itt tetézve azzal, hogy ez a Tekintetes B. Boda Márton egy kalap alá van véve *Bagamér* lovaggal, a **Rákócziak őseivel.**

Bakonyszentlászló község (Veszprém vm.) pecsétje (1695.) 1874. 221. A Nm. hibásan utal a 212. lapra.

* *Baling György* címerlevele (1720.) 1871. 604. Czímereslevél cím-szó alatt a név tévesen *Balnignak* írva.

Balogh (Tegeny) *István* címerlevele (1624.) 1871. 604. A név alatt helyesen, de Czímeres-level cím-szó alatt az armális kelte 1642.

Balogh Mihály nemesi ügyében átirat Zemplén vármegyétől (1742.) A Nm. ezt az egyszerű átiratot 1652-ben kelt armálisnak nevezi.

* *Bereg* mezőváros pecsétje (1567.) 1869. 64.

Beregszász régi pecsétjei (XIII., XIV., XV. század) 1868. 337. 720—725. 1869. 55. A Nm. a pecsétnyomók keletkezésének korát nem jelöli, pedig ez egyike legrégebb községi pecsétjeinknek.

Bethlen-Toroczkai címeres serleg (1685.) 1876. 499. A Nm.-ban ez mint a Bethlen család 1612. évbéli bortartója szerepel, pedig a két címer kétségbevonhatatlanul elárulja, hogy itt *Bethlen Gergelyről* van szó, a ki 1665. szeptember 22-én vette nőül Toroczkai Máriát, tehát a kettős címert csak azután vésethette serlegére. Önként érthető, hogy Bethlen Gergely neve egyáltalán nem szerepel a Nm.-ban.

* *Bobest Jakab* és fiai részére I. Ferdinánd király által 1563. decz. 4. adományozott nemesítő levél: 1869. 187.

* *Brigant Lajos* (Brasszóci) címeres levele (1516.) 1871. 604.

* *Bujáki Máté* pecsétmetsző 1870. 204. A XVII. századból nagyon kevés címervéső nevét ismerjük; nagy kár volt tehát ezt a nevet teljesen mellőzni.

Csanád község (Tolna vm.) pecsétje (1723.) 1872. 718. Ugyan-ezen cím-szó alatt a Pestmegyei Csanád községről is lévén szó, a Nm. ezt a pecsétet is annak tulajdonítja. A pecsét keltét pedig mellőzi.

Csuka cs. címeres levele 1871. 604. A családnév alatt ugyan helyesen, de Czímeres-levelek cím-szó alatt *Csula* cs.-nak beiktatva.

* *Czege* község pecsétje (1696.) 1867. 424.

* *Dejtár* község (Nógrád vm.) pecsétje 1874. 57. A Nm.-ban sajtóhibából *Deptárnak* írva.

* *Domokos* fehérvári prépost címere. 1869. 201—203.

* *Dorincz* (Német) Gáspár címeres-levele (1654.) 1871. 604. A névsorból teljesen kimaradt. Czímeres-levél cím-szó alatt pedig az armális kelte hiányzik.

* *Draskovich* Miklós és Gáspár gr. éremgyűjteménye. 1873. 578.

* *Drugeth János* 1332-iki pecsétje: 1875. 54.

Dunavecse mezőváros pecsétje (1693., 1704., 1735., 1761.) 1868. 734., 735. 1869. 271.

Gerjén község (Tolna vm.) pecsétje (1520., 1540.) 1868. 204., 210., 664. A harmadik közlemény, melynek lapszámát vastagon nyomva adom, helyesbíti a két előzőnek címer leírását. Különös fontossággal bír tehát, de a Nm.-ban épp ez hiányzik.

Gyarmat község (Szatmár vm.) pecsétje. (1511.) 1867. 424.

Halas község pecsétje (1634.) 1869. 572., 1870. 311., (1693.), 1868. 735., 1870. 311. (1736.), 1868. 489. (1755.), 1870. 311.

Hasznos község (Hevesm.) pecsétje (1695.) 1873. 720. A Nm. tévesen az 1872-iki évfolyamra utal.

Hatala cs. címeres-levele (1666.) 1871. 604.

* *Hernád-Mestery* cs. részére II. Ulászló király által 1500 febr. 12. adományozott címeres levél. 1869. 187.

* *Hosszúaszó* község (Máramaros vm.) pecsétje (1701.) 1873. 362.

* *Huszt* város pecsétje (1701.) 1873. 362.

Jászberényi deák czéh pecsétnyomója. (XVI. sz.) 1867. 314., 425., 1869. 741. Ez esetben is épp a helyesbítő közlemény lapszámára nem történt utalás. Pedig az első közlemény merőben hibásan adja a pecsét köriratát. Ez a pecsétnyomó egyébként a Nm.-ban mint a jászberényi *irodalmi kör pecsétje* is szerepel évszám nélkül. Így pedig a kutató határozott megtevésztésére vezet.

* *K. F.* (meg nem határozott község) pecsétje. (1673.) 1871. 435.

Kaba község (**Hajdu vm.**) pecsétje (1705.) 1873. 142., 650. A Nm. ezt a községet két külön címszó alá veszi s olybá tünteti fel, mintha itt nem a hajdumegyei Kaba község pecsétjéről volna szó.

Kádas cs. címeres levele. 1871. 605. A névsorban helyesen, de *Czímer-levél* címszó alatt merőben hiányzik.

Karczag község pecsétje (1693.) 1871. 63—65. Ennek a pecsétnek keletkezését a Nm. szerkesztője indokolatlanul 1684-re helyezi, pedig a cikkkíró csak annyit mond, hogy az évszámoknak csak nyomai látszanak. Ellenben a Századok szerkesztője a pecsétet alaposabb vizsgálat alá véve, az 1693. évszámot tartja valószínűnek.

Kemenczei János és *Miklós* címeres levele I. Lipót királytól. (1687.) 1875. 705. Ezt az adatot Bányai ur akként kezeli, mintha K. János misilis levelet kapott volna I. Lipóttól; K. Miklós pedig armalist.

* *Kőrös-Marosközi* ref. egyházmegye pecsétje (1701.) 1872. 422. Csak *Pecsét* címszó alatt, de itt is, mint Békés-banádi ref. egyházmegye (közösmaros-közi) szerepel.

Községi pecsétek statisztikája 1871. 513., 1873. 720., 1874. 61., 136.

Ezt az adatot három czímszó alatt kezeli a szerkesztő (községi pecsétek, magyar községi pecsétek és pecsétek), de közlése egyik helyen sem teljes.

Kunszentmiklós község (Pest vm.) pecsétje (1662.) 1874. 722. Ez a pecsét a Nm.-ban 1669. évszámmal szerepel, valószínűleg azért, mert egy 1669-iki iraton is előfordul, épp úgy, mint a közleményben említett 1668. kelt iraton is.

Madocsa község (Tolna vm.) pecsétje. 1869. 66. 1872. 719. (XVI. sz.) 1868. 735.

Magyar államczímer 1872. 96., 187., 317. és *Magyar* nemzet czímere 1870. 61. Ezen nem kevésbé fontos adat helyett a Nm. a következő csodabogárral ajándékoz meg: „Magyar nemzet katonai czímere.” Ezt olvasva önkéntelenül a nemszeretem kétfejű sasra kell gondolnunk, pedig ha felütjük a kérdéses lapoldalát, örömmel tapasztalhatjuk, hogy itt (1867. 338.) az ősmagyarok jó turulmadaráról, mint *hadí jelvényéről* van szó: „haec quidem insignia per ... Hungaros usque ad tempora ducis Geysae ... gestata fuere.”

* *Magyarország* egyházi hatóságainak pecsétjei. 1873. 148., 151. Ez a Nm.-ban csak mint „Magyarorsz. hatóságainak pecsétjei” szerepel, pedig a hivatkozott közleményben, illetve az ismertetett könyvben világi és *egyházi* hatóságok pecsétjeiről van szó. A Nm. szófukarsága a kiutatót megteveszti.

Marina cs. címeres levele 1871. 605. A névsorban benne van ugyan, de már a Címeres-levél czímszó alatt kimaradt.

* *Mármarosziget* pecsétje (1701.) 1873. 362.

Mélykút község (*Bács vm.*) pecsétje (1661.) 1872. 205.

Monor község (Pest vm.) pecsétje (1652.) 1870. 204., 353. E pecsét első ismertetője rosszul betűzte ki a köriratot s ebből következőleg a Vas-, vagy Zalamegyei *Molnári* községnek tulajdonította azt. A második közleményben azonban fölvilágosítást találunk, hogy itt voltaképpen Monor község pecsétjéről van szó. A Nm. *Molnári* czímszó alatt föltüntetni a hibás közleményt és *Monori* czímszó alatt a helyesbítő közleményt. Már most a ki a Nm. alapján Molnári község pecsétjét keresi, az talál egy hibás közleményt, a melynek helyesbítéséről tudomása nem lehet és a monori pecsétet bátran használhatja a molnári helyett.

Munkács város pecsétje (1376.) 1868. 724. (1650., 1844.), 1873. 137.

Nagykőrös város pecsétje (1691.) 1868. 508. A Nm. az 588-ik lapra írtal, a hol természetesen e tárgyra mit sem találunk.

* *Nötecz* község pecsétje (1615.) 1867. 424. (Minthogy ily nevű községet nem ismerek, alkalmasint a nógrádvmi *Nötincz* községre vonatkozik.)

Pálffy István gr. címeres serlege. 1876. 498., 668.

* *Pályi* község (Bihar vm.) pecsétje (1701.) 1872. 278.

Pátyi község (Pest vm.) pecsétje (XVII. sz.) 1871. 526. Ezt a pecsétet a Nm. 1713-ra keltezi azért, mert akkor kelt az írat, a melyen alkalmazva van.

Pecséttan történetéhez adatok. 1868. 133., 487—493. A Nm. csak a 133-ik lapot idézi, pedig ott csak a Történelmi Társulatban tartott felolvasásról van szó, ellenben magáról, a magvas értekezésről nem kíván tudomást szerezni.

* *Sághi* cs. 1867. 121.

Sarkad város pecsétje (1677.) 1869. 575. Ezt a pecsétet a Nm. a Torda vármegyei Sarkad községnek tulajdonítja.

Sároskispatak község pecsétje (1616.) 1872. 54. A Nm. Itt meg nem magyarázható okból az 1871. évf. 53. lapjára utal.

* *Serédi Benedek* címeres tányéra (1696.) 1876. 499.

* *Sugó Péter* címeres serlege (1681.) 1876. 498.

Szabadszállás község (Pest vm.) pecsétje (1622.) 1874. 722. A Nm. itt hibásan megint az írat keltét (1669.) idézi, a melyen a kérdéses pecsét előfordúl.

Szalkszentmárton község (Pest vm.) pecsétje (1624.) 1867. 424., 1869. 271.

* *Székely székek zászlószínei* 1869. 125.

Szerencs község pecsétje (1608.) 1867. 424.

Técső város pecsétje (1608.) 1867. 422., 424., (1701.) 1873. 362.

* *Telegdi* község pecsétje (1694.) 1870. 70.

Teleki-Weér címeres serleg (1670.) 1876. 499.

* *Tét* község (Szabolcs vm.) pecsétje (1697.) 1867. 424. Ezt a pecsétet a Nm. a Pestvmi Tétény községnek tulajdonítja, mi okon?

Tibay cs. címeres levele. 1871. 605. Címeres-levél címszó alatt tévesen *Tobay* cs.

Tokaj község (Zemplén vm.) pecsétje (1549., 1616., 1687.) 1867. 424., 425.

* *Törvényhatósági* pecsétgyűjtemény 1872. 352.

* *Tuszó János* címeres levele. (1631.) 1871. 606.

* *Ujlaky Borbála* címeres tányéra (1696.) 1876. 499.

Ürményi egyházvidék pecsétje (1712.) 1868. 492. A Nm. hibásan utal a 482. lapszámra.

Vámos község pecsétje (1487.) 1867. 423.

* *Vincze* cs. (vadkerti és szentgyörgyi) részére Zsigmond kir. által 1415. febr. 2. adományozott címeres levél. 1869. 187.

Visk város pecsétje (1620.) 1867. 424. (1701.), 1873. 362.

Zsid község (Zala vm.) pecsétje (1630., 1736.) 1874. 584. Nem érdektelen eset ez sem, mert a közlő 1630. vagy 1650-nek olvasta a pecsét évszámát; a szerkesztő azonban alaposabb vizsgálat alá vette a lenyo-

matot és megállapította, hogy évszáma 1630. A Nm. ennek daczára a hibás évszámot közli.

Zsiday cs. (kozmafalvi) címeres levele (1577.) 1871. 606. Két különböző czímszó alatt is feltalálhatjuk ugyan a Nm.-ban, de az egyik helyen a család előneve, a másik helyen pedig a címeres levél kelte hiányzik.

Már folyóiratunk ez évi folyamának 110. lapján kifejezve találjuk *Békési* közleményében azt az óhajt, hogy a repertorium-készítő az ábrák betűrendes lajstromával is szolgáljon olvasóinak. Ez a kívánság valóban indokolt, mert a hasonmások és rajzok jegyzéke nemcsak bővíti ismereteinket és emeli a Névmutató értékét, de a vonatkozó irodalmi anyag fontosságát is kiemeli.

Megoldható lett volna ez a vezérszavak keretében, de külön czímszó alatt (Hasonmások) összesítve is. Az ezzel járó fáradság valóban csekély, hiszen a *Századok*nak csak első évfolyamaiban találunk rajzokat. Ez a kevés rajz is többnyire pecsétet tüntet fel. Azt pedig bárki is könnyen beláthatja, hogy a pecsétannal foglalkozónak mily óriási különbség, hogy a Nm. útálása nyomán fölkeresett pecsétről csak rövid megemlítést talál-e avagy hasonmásban találkozik a keresett pecséttel? Következésképpen mennyivel használhatóbb az olyan Nm., mely ez irányban is világosan tájékoztatja a kutatót.

Minthogy dr. Bányai ezt a szempontot teljesen mellőzte, megkíséreljük az alábbiakban felsorolni mindazon hasonmásokat és rajzokat, melyek a *Századok* első tíz kötetében találhatók.

Bereg mezőváros pecsétje (1567.) 1869. 64.

Beregszász régi pecsétjei. (XIV., XV. sz.) 1868. 720.

Csobáncz város pecsétje. (XVI. sz.) 1869. 66.

Drugeth János 1332-iki pecsétje. 1875. 54.

Dürer Albert címere. 1873. 71.

Erdőbénye község pecsétje. (XVI. sz. és 1702.) 1869. 64.

Fülöpszállás község pecsétje. (1688.) 1868. 489.

Istvánffi cs. címere. 1875. 323.

Karczag város pecsétje. (1704.) 1868. 489.

K. F. község pecsétje (1673.) 1871. 435.

Kolbász-szék pecsétje (1660.) 1870. 309.

Körös-marosközi ref. egyházmegye pecsétje. (1701.) 1872. 422.

Lábatlan cs. síremléke (1400.) 1869. 492.

Laczháza község pecsétje. (1651.) 1868. 487.

Leleszi convent vasajtaja. 1872. 55.

Léva város pecsétje. (1604.) 1868. 507.

Madocsa község pecsétje. (XVI. sz.) 1869. 66.

Mármaros öt korona város pecsétje. (1701.) 1873. 362.

Sátoraljaújhely mezőváros pecsétje. (1702.) 1869. 65.

Szabadszállás község pecsétje. (1622.) 1868. 507.

Técső város pecsétje (1608.) 1867. 423.

Visegrád város pecsétje. (1381.) 1868. 405.

Ennyi az egész és nem több; de vajjon ez a pár sor tényleg nem érdemelte-e meg, hogy helyet találjon a *Nm*-ban? Én úgy vélem, hogy e jegyzék fölvétele nem lett volna haszontalan. Hiszen a szerkesztő sokkal jelentéktelenebb dolgoknak is juttatott helyet. Teszem azt, a mikor a Századok hasábjain valamely rézmetszetről van szó, bárha maga a rézmetszet az idézett helyen nem található, e körülményt a címszó után mindig fölemlíti. Így:

Fabricius (Rézmetszet) 1874. 191.

Gizella, első magyar kir.-né feszülete (rézmetszet, 1777.) 1874. 27.

Gyöngyössy István arcképe (rézmetszet, 1796.) 1874. 27.

Kálmán m. kir. arcképe (rézmetszet, 1815.) 1874. 89.

Károly (Nagy) frank császár zsinaton (rézmetszet). 1874. 191.

Latium (rézmetszet, 1800.) 1874. 89. stb. stb.

Pedig, a mint azt már fentebb is jeleztem, az idézett lapokon hiába keresnők a külön kipéczézett rézmetszeteket. Ebből a szempontból megítélve nemcsak felesleges munkának tűnik ez fel, de egyenesen megtévesztő hatású. Felesleges, mert hiszen olyan dologról számol be, mely a Századokban fel nem található. Megtévesztő pedig azért, mert a ki a *Nm.* lapjait forgatva e kijelentéseket látja, joggal következtetheti, hogy a megfelelő lapoldalon az őt érdeklő rézmetszetet fel fogja találni.

De ne folytassuk!

Magam is csak azzal a felhangzott jogos kívánsággal zárhatom le megjegyzéseimet, — ha ugyan nem hangzik a pusztába — hogy a munka folytatását a Magyar Történelmi Társulat bizza *másra, szakemberre*. Ezt kívánja a magyar történelem-tudomány érdeke, de ezt kívánja a Magyar Történelmi Társulat tekintélye is. Teljes és *minden tekintetben megfelelő repertorium* ma már nem lehet pusztá vágy, jámbor óhajlás, azt *meglehet*, de meg is *kell* csinálni!

Szentmihályi.

Zenetörténet zeneiskolák, magántanítás s a művelt közönség használatára. I. kötet, Az ó- és középkor. 264 l. — II. kötet, Az újkor. 402 l. Irta *Drumár János*, a debreczeni zenede tanára. Debreczen, 1904. és 1097. Csáthy Ferencz bizománya. Ára: I. 4 K. II. 6 K.

Igazában *Drumár János* két kötetes műve az első magyar nyelven írt általános zenetörténet.

A maga idejében jó munka volt a *Bartalusé* is, de csonkán maradt. Az id. *Ábrányi Kornél*-féle teljes ugyan, de újabb átdolgozásával egyetemben, alig emelkedik felül az iskolai compendiumok színvonalán.

Eddig, a ki egy kissé mélyebben akart belenézni a zeneművészet három ezer éves történetébe s szerette volna e művészet valóban csodálatos fejlődését teljes egészében maga előtt elvonulva látni: hiába fürkészett a magyar zeneirodalom termékei között. Ha anya-nyelvén kívül más nyelvet nem ismert, lelkének ez irányú vágyódását, műveltségének e részben való szükségletét ki nem elégíthette.

Ferde és nemzetietlen irányt vett ötven éves zenei életünknek ez is egyik égető bélyege.

Drumár Jánosnak feltétlenül nagy érdeme, hogy ezen a bántó hiányon segíteni igyekezett s bár *Előszavának* két utolsó sora az előre való önvédekezésnek igen éles hangsúlyozása, egyszersmint tudományos zeneirodalmunk jellemzésére oly találó, hogy ide iktatjuk: „... szolgáljon e könyv megjelenése szemrehányásul azoknak, kik jobb műnek megírására hivatottabbak lennének“.

Felette kár, hogy az eddig mondottakban már szinte végeztünk is az első magyar nyelvű általános zenetörténet kiválóságaival s így mindjárt rá kell térnünk a fogyatkozásaira.

Nemcsak a bírálónak, de minden komoly olvasónak feltűnhetik, hogy Drumár ugyan hálás köszönetet mond azoknak, a kik munkája anyagának összehordásáka kezére jártak, de sem a forrás-művekkel, sem a segéd-művekkel be nem számol sehol; legfennebb elvétve említ zárójelben egy zeneirót, a kivel aztán rendesen vetélkedik is.

Mi, szegyen ide szegyen oda, de becsületesen megvalljuk, hogy ily mély hallgatás, szinte titkolózás mellett, e két kötetes mű eredetiségét és önállóságát megmérni nem tudjuk s legfeljebb csak némi sejdítésekre vagyunk utalva. Drumár János három ezer év történetén szágúld keresztül; néhol aprólékosan részletez (a görögök zenéjénél), másutt század-lépő csizmákkal halad (a keresztyénség első ezer esztendeje). Így aztán ugyan ki merne vállalkozni e több mint fél ezer lapra sokszor túlságosan is összegyömöszölt adatnak, véleménynek, ellenvetésnek és kijelentésnek az ellenőrzésére? Pedig kötelessége az ellenőrzés nemcsak a bírálónak, de minden öntudatos olvasónak. A ki nem pusztá mulatságból olvas, nagyon is szeretné tudni a forrásokat, hogy abból összevetéseket tehessen. És ha pl. tudja, hogy szerző a *kinai ősz-zene* sajátosságairól a *Weber Turandójába* ékelte melodiából (I. 115 l.), az *arab zenéről* pedig a francia *David A sivatag* című zeneképéből (I. 124. l.) szerzett magának fogalmat, azonnal tisztában van e fogalom-szerzés értéktelenségével. De szeretné azt is tudni a bíráló szemmel olvasó, hogy annyi mindenről lévén szó, mikor beszél szerző a maga szájával s mikor a máséval. És szeretné ismerni e *mást*, tudni óhajtaná korát, iskoláját, hogy tekintélyéből szavainak súlyára és értékére következtessen. Ez — úgy vélem — jogos követelése az olvasónak s a szerző köteles ebben őt útba igazítani. Elvégre még a bírálótól sem

lehet kívánni, hogy fináncz-feladatra vállalkozzék, mikor a források és segítő művek megnevezése s a nevezetesebb helyek jelzése magában véve még se nem szégyen, se nem hivalkodás.

Több helyen határozottan kiérezzük az önállóságot, a mely néha még igen is élesen kiválik az eddig megszokott szürke alapból; de ezzel szemben találunk tekintélyes idézeteket, melyeket, mint pl. a Liszt-féléket is, minden kritika nélkül, lírikus rajongással fogad el; sőt találkozzunk egy pár egészen gazdátlan idézettel is, a melyeknek szerzőivel egyszerűen adós marad Drumár.

Hogy miért van ez így s hogy miért kell ennek így lennie, igazán nem tudjuk. Nem igen hisszük, hogy a gondatlanság volna e hiány magyarázata. Tán inkább az az ellenszenv, melylyel Drumár, könyvéből kivehetőleg, a német zeneírók iránt viseltetik. Lehet, hogy irtózik a német írók sokszor rőfnyire szaporodó s bizony akárhányszor hivalkodó forrás-jelzéseitől s inkább a francia és angol írókat vette irányadóul, a kik általában is, de a nagyközönségnek szánt műveikben éppen takarékosan járnak el az effélével.

Ez a feltevés, a nélkül, hogy a már fejelemített hiányosságot bármily csekély mértékben enyhítené, egy újabb fogyatékosághoz vezet el, a melyből aztán szépen következnek a többiek.

Nagyon szép és nemes feladatot jelez a címlap, mert azt mondja, hogy ez a mű egyaránt készült a szakemberek és a művelt közönség használatára. Sajnos, ilyen műveink nekünk nem igen vannak, pedig valójában ezek az emberi műveltség igazi előbbre szállítói. A francziák és angolok értik csak igazán ezt a mesterséget; a szorgalmas németeknek sincs valami jó érzékük ehhez, a mi csak azt mutatja, hogy az a címbe foglalt feladat szép, de nehéz feladat.

Igen sajnálatos, hogy Drumár e két irányú feladatnak megfelelni nem tudott, mert ezen nyílalik művének hatása, a mi meg a magyar zeneirodalomban való jelentőségét írja körül. Nagyon félős, hogy e műben sem a szakember, sem a művelt közönség nem találja meg a magáét.

A zenei szakismeretekkel csak gyéren rendelkező művelt közönséget vissza fogja e könyv olvasásától riasztani az a rengeteg adat-halmaz, mely sokszor csupán nevekből és jelentőség nélkül oda vetett családi körülményekből áll. A ki ezeken magát átverné valahogyan, az okvetlenül belevész a sok ismétlésbe, visszaugrásba s belekábúl a homályos és laikus előtt teljesen érthetetlen meghatározásokba. Antonio Lottiról (I. 243 l.) egyebek közt ezt mondja: „Családi élete igen boldogtalan volt; nejét Santa Stellanak hívták.“ És míg a középkori tánczfajtákból egész csokrot pusztán nevek szerint sorol fel, az angol *suite*-ről (I. 250. l.) azt olvassuk, hogy az „szélesebb volt (mint t. i. a francia suite) és nem annyira szigorú szerkezettel“. Ha el is tekintünk ez utóbbi mondat magyartalanságától, még min-

dig kérdéses marad, hogy vajjon lesz-e a művelt közönségnek az ilyen és ehhez hasonló meghatározásokból és jellemzésekből akár valamelyes öröme, akár csak haszna is? Én erősen kételkedem. S bár néhol a stílus eleven-ségében néhol felismerszik a nemes szándék, alig hiszem, hogy e kötetek meg tudnák hódítani a zeneművészet számára azt a nagy közönséget, a melynek meghódítása pedig művelődési és nemzeti feladat.

Természetes dolog, hogy a mi bántja a laikust, az a szakembert sem mindig gyönyörködteti. E mellett azonban a szakember számára egyéb fajta kellemetlenségek is vannak. Ezek egyik csomója a mű elhibázott szerkezetéből fakad. Az összehordott anyag bőségének, különösen ha az ellen-örzés feltételei megvolnának, csak örvendene a szakember, még ha annyira szárazak is azok. De a szerkezetből folyó ismétlések, visszatérések, ellenmondások határozottan fárasztók, néha éppen bosszantók.

Elhibázottnak tartjuk, hogy Drumár a zenetörténet ó-korát a Krisztus utáni X. századig lehozza s közép-kornak a XI—XVII. századok közti időt veszi. Ezt a felosztást semmi sem igazolja. Maga Drumár is egész sereg ellenmondásba keveredik e felosztás miatt. A bevezető részekben szépen fejtegeti, hogy az emberi lélek különböző megnyilvánulásai közt kapocs van, ám azért olyan időpontokat vesz fel, a melyek semmiféle külső és belső mozgalmával az emberiségnek össze nem esnek. A Kr. utáni tíz századot azért veszi az ó-korhoz, mert az, akár csak a történelmi ó-kor, egyszerű és harmonia nélküli volt; a XVIII. századdal azért kezdi az új-kort, mert a két első kor teljesen nélkülözi a harmoniát. Úgyde, később a részletes tárgyalásnál maga a szerző egyenként szépen bemutatja a példákat és eseteket, a melyek e felosztás helyességének ellentmondanak. Az új-kort is pl. csak a XVIII. századtól számítja, de azért kezdi a renaissance frissítő áramlatával és szépen mutogatja a reformáczióknak minden irányban újító, elevenítő hatását.

De a szerkezet e legnagyobb keretének helytelensége közel sem okoz annyi kellemetlenséget, mint az ennek határain belől előálló apróbbak. Ezek közül egynemelyiknek értelmét sem lehet venni. Ilyen, hogy az ókor tárgyalásánál rákmódjára hátrafelé halad. Kezdi a görögökkel s onnan halad az egyiptomiakon keresztül Kína és India felé. E közben meglepetésszerűleg egy kalap alá veszi a *római*, *egyiptusi* és *ázsiai* népek zenéjét. Azt tán el is hallgatom, hogy e kalap karimáján a *római* zene után közvetlenül a *héber* következik, a mely pedig a főcímben benne sincs, tehát igazi meglepetés.

Már inkább értjük, de azért azt sem helyeseljük, hogy a Bachhal kezdődő új-kor tárgyalását műfaji alapokra rakja s *epikai*, *lirai* és *drámai* időszakokat vesz fel. Hogy a leltározó időrend helyett valami nemesebb osztályozási alapot igyekezett találni, a törekvést helyeseljük, de a felvett műfaji alapot zavarónak tartjuk, a mely a mellett ezer ismétlést, oknélküli

megelőzéseket és ellenmondást szül. Erre nézve sem kell egyebet tennünk, mint szerzőt saját magával czáfoltatni meg.

Drumár sok erőltetett és homályos magyarázat után megállapítja, hogy Bach és Händel az epikai zene képviselői; ez azonban nem akadályozza őt, hogy később többször is Bachot a legnagyobb *lirikus*nak nevezze. Egy helyen (II. 32. l.) éppen ilyeneket mond róla: „De ha működésének delelőpontjai gyanánt a János- és Máté-passiót tekintjük is, ezekben *az epikai jelleg csupán az elv kedvéért van jelen*. Bach túlnyomóan lírai, sőt mondhatni, hogy a legnagyobb lírikus.“ Továbbá, mivel ragaszkodik a műfaji alaphoz, időben távoliakat összehoz, közeliakat szétszór s a XIX. században élő elejébe kerül a XVIII. században élőknek. De legbosszantóbb a sok ismétlés, mikor egy zeneköltőről háromfelé is olvasunk, egységes képet pedig sehol sem nyerünk róla. E tekintetben annyira nem kényes Drumár, hogy sokszor maga így nyilatkozik: De most térjünk vissza ehhez meg ehhez; vagy éppen így: Itt most ismétljük, a mit ekkor meg ekkor mondtunk. És mind ez a műfaji alapért történik, a melyet a végén mégis csak fel kell függesztenie, mikor a nemzeti zenére kerül a sor.

Hát bizony, mindez csak rémíti a laikust és bosszantja a szakértőt. Annál inkább bosszantja, mert úgy a legnagyobb keretnek, mint az azon belüli fekvő kisebbeknek meg vannak a maguk természetadta határai, a melyeknek Drumár szerinti eltolását semmivel sem látjuk megokoltnak.

Az ó-kor legyen csak a zenetörténetben is ó-kor s végződjék el a keresztyénség fellépésével. A keresztyénség a mi művelt világunkra, — a melynek egyelőre a zenéjéről van szó — olyan egyetemes bélyeget nyomott, a mely csak úgy könnyedén el nem törölhető. Maga Drumár is a Krisztus utáni ezerévet kénytelen külön tartani a tulajdonképpeni ó-kortól. Legyen tehát ez ismét középkor s tartson a XVI. századig, a mikor minden téren s így a zenében is az egyház uralkodik. Hogy e korszak a görögség zenéjéhez képest nem fejlődik eléggé, az még egyáltalában nem elég ok arra, hogy ezt a kettőt egy fedél alá vegyük. Mert ez időben, a középkorban, más művészetek sem fejlődtek s általában minden lelki fejlődés visszamaradt. A keresztyén szellem pedig oly erős színezetet ad e kornak, a mit még mesterséggel sem lehet a chinai vagy indiai, akár a görög világgal is összekeverni.

Még legtöbb igazság látszik abban, hogy az újkor Bach és Händel művészetével kezdődik. De ebből is csak annyi a valódi igazság, hogy az újkornak ők voltak első nagy művészei. Maga az újkor megkezdődik a XVI. században, mikor egyebekkel együtt a zene is kiszabadul az egyház békóiból s szabadabb lendületet és világi színezetet nyer. Ez ismét, akár csak a keresztyénség, olyan főtös mozzanat, a melyen csakugy könnyedén átsiklani nem lehet. És a mit erre nézve Drumár könyvében találunk, **nemhogy erősíténé a szerző felfogását, de tán az egész műben a legbán-**

több ellenmondás. Drumár itt is maga-magát czáfolja meg, de nagyon durván. Műve 2-ik kötetének első lapjain *Dr. Bulthaupt*-tal szemben azt bizongatja, hogy a modern zene (tehát Bach és Händel zenéje) teljesen független a középkori műzenétől vagyis, szerinte a XV—XVII. századok zenéjétől is. Ha ez igaz volna, akkor természetesen eselnék a lehetőség, hogy az újkort a XVI. századdal kezdhessük. Úgyde, mindjárt három levéllel odább maga a szerző így biztat: „És most lássuk, mily átalakító tényezőkn keresztül szivárgott át a középkori zene használható része az újkorba.“ És valóban ő maga itt is, de később Bach és Händel tárgyalásánál még inkább, szépen kimutogatja, hogy a XVI. és XVII. század nem egyéb, mint előkészület, alapozás e két óriás építkezéséhez.

Szintugy helyesebbnek tartjuk, ha az újkort nem műfaji alapon tárgyalja vala a szerző, hanem lehetőleg megtartja az időrendet s annak határai közt a zeneművészet kifejező erejének fejlődési menetét tünteti fel. Mert köztudomásu, hogy az egy görög irodalmon kívül, a műfaji fejlődés sehoh az idői egymásutánnal úgy össze nem esett, hogy azt történeti osztályozás alapjául használni lehetne. A jelen esetben is olyan összevisszaságot szült, a mely éppen a művelt közönség használatára teszi alkalmatlanná a könyvet. Az összevisszaság jellemzéseül ide tesszük a II. kötet 287. lapjáról: „Pusztán zenei szempontból tekintve jogunk van a homophon egész ókort *epikai* jellegűnek tekinteni, melyre a polyphon középkor, az egyházi *lira* következett, míg az újkor gazdag harmoniája a *drámai* elem kifejllesztésére nyújt eszközt.“ Ez tehát ismét egy más, csak úgy odavetett osztályozás, a mely világosság helyett sötétséget termel.

Ezek mind szerkesztésből folyó hibák. Bántók és zavarók, de adandó alkalommal könnyen javíthatók. Sokkal érzékenyebbek, sőt szinte lehangolók azok a jelenségek, a melyek Drumár történetírói képességére vetnek nem nagyon kedvező világot.

Az ókor tárgyalásánál még csupán némi elavultságot veszünk észre. Száz évvel ezelőtt nézték az emberek az u. n. vadnépeket olyan szemmel, hogy bennük „semmit sem találunk, a mi *emberi* volna, vagy a mi a remélhető haladásnak előjeléül lenne tekinthető.“ A száz év óta történt tudományos utazások és a rajtuk kifejlődő néprajzi tudományok ma már lehetetlenné teszik ezt a felfogást. Drumár szemére veti Lisztnek, hogy nem volt folklorista; de bizony az ő művében sem látjuk e tudománynak semmi nyomát. Hosszan és erősen könyvszagú szárazsággal tárgyalja a görögök zenéjét; de sem ennek, sem a többi ókori népnek zenei lelkébe bele nem látunk. A hátramaradt csigahéjak szorgalmasan össze vannak gyűjtve. Hogy milyen lehetett a benne élő csiga, arra nézve útmutatást a néprajzi ismeretek adnának; e helyett bölcselkedő elmélkedéseket s képzeletbeli találgatásokat kapunk.

Igaz, hogy Drumárnak ez a gyengesége csak addig érezhető nagyon,

a míg a keresztyénség zenéjével biztosabb talajra jut; de némi nyoma e felfogásnak mindvégig megmarad, ha egyébben nem, a népi zene elhanyagolásában.

Az újkor tárgyalásánál az avultság helyébe elfogultság lép.

Mi a szubjektív kritikának nem vagyunk elvi ellenségei; sőt úgy sejtjük, hogy a művészetek körében s éppen a zeneművészetben tán soha se is lesz lehetséges tőle megszabadulni. Mi tehát elfogadjuk, ha valaki ítéletét a „*tetszik vagy nem tetszik*“-re alapítja, de a megokolást el nem engedjük, mert abból ítéljük meg, vajjon csupán egyéni izü-e vagy pedig általános érvényű az az érzés, melyből az ítélet kiindult.

Drumár erősen érzése szerint ítél s a megokolásban nem nagyon aggodalmas. Neki elég „*nehány*“ szó, hogy bebizonyítsa Naumannnak, a szerinte is jeles tudósnek „sajnálatos tévedését“. Az pedig, a mit a jó öreg Haydn-ra rámond, annyira példátlan, hogy még a ma divatos hirlapi kritikák közül is kiválik durvaságával. Először is felháborodik azon, hogy mit keres e „*törpe*“ a klasszikusok között; aztán elnevezi egyhuzamban *korlátoltnak, műveletlennek, kapzsinak, falánkknak (!), kislelkűnek és önteltnek*. Hogy történetírónk Haydnra nagyon haragszik, ezekből a pogány jelzőkből látjuk; de hogy miért, azt az ígért tények és Haydn-tól vett idézetek nem igazolják. Tulzását, úgy látszik, maga Drumár is észrevette, mert mindjárt utána teszi: „Igy, egy lélegzetre elmondva szinte ellenségeskedésnek látszik.“ Hát bizony nem csak látszik, de az is és igaztalanság, a minőtől a történetírónak tartozkódnia kell.

Ez különben Drumár egyéni kritikájának még csak a nemleges oldala; kevéssel ér többet a tevőleges, a mikor épp ily buzgalommal felhőkig, égig, csillagokig emeli hőseit. Ezt a fokozatot látjuk pl. Bachnál, a ki „*százszorosán, ezerszeresen, kifogyhatatlanul*“ tagozza a témát. Hogy kit tart Drumár a legnagyobb zeneszerzőnek, azt egyszerűen azért nem tudjuk megállapítani, mert díszítő jelzőinek puskaporát már Mozarthra úgy kilövdözi, hogy később Wagner és Liszt méltatásánál kénytelen beleveszni a képtelenségekbe s szorultságában olyanokat mond, a minek semmi józan értelme nincs.

Beethovent a műfaji felosztás miatt jóval Mozart előtt tárgyalja s azért a IX. szimfoniáról még csak annyit hallunk, hogy az „az emberi elmének csodákkal érintkezőleg nagy alkotása, melyen túl a tiszta öntudat megszűnik.“ „A borongós, nagyszabású első tétel viharrá duzzadó hangtömege, miként az Orkus izzó forgotaga a belézuhan bűnöst, elementáris erővel ragadja meg kedélyünket.“ Az egész „a sphaerák megörjítően édes muzsikája.“

Mozart már „nem *név*, hanem *fogalom*, mely egyértelmű az általa megtalált és legmagasabb piedestáljára emelt zenei Széppel.“ „A zenei genius soha nagyobb alakban nem jelent meg a földön, mint ő benne.“

„És ha Beethoven titáni lelke felszaggatja megdöbbsent tekintetünk előtt a Természet, a Kozmos háborgó életét takaró leplet — Mozart az, a ki az aesthezis büvös szemüvegét tartja elénk, hogy azon át a Szörnyü, a Rettegetes, a Lesújtó mindannyiszor a Szépnek enyhítő, szelid megvilágításban jelenjék meg.“

Ilyen előzmények után, aggodalommal várjuk Wagner és Liszt fellépését, a kiket Drumár valóban olyan szertelenségekkel méltat, a mi néha az értelmetlenség, máskor az izléstelenség határait érinti.

Wagnerről a Tristán és Izolde kapcsolatában így ír: „Mintha küzdelmekkel teli, verejtékes utjában egy nymphomanikus oreaddal találkozott volna, kinek első ölelése hangra támasztja az eltitkolt ifjúi vágyakat és most emésztő mohósággal sietne magát kárpótolni az üdvök elpazarolt pillanataiért!...Az első felvonás még csak a sejtést, a szív tudatlan ébredését rajzolja. Színei még egymásba folynak, mint a gyöngyház fénylése; mozgása még lankadt, mint a párájától elkülönített nőstény-párducz kéjes vonaglása. De a II. felvonásban a vágyakozás buja hangjait az erotika érzéki pompája, az egymásba rohant planéták csodás tűzijátéka váltja fel.“

Mégis Drumár szerint Liszt az, a ki „a tökély végső betetőzését“ elérte. Az ő „superioritása a zongoraművészet terén örökre biztosítottan marad, de amellett Liszt a *legnagyobb instrumentalis* szerző is, a ki csak valaha létezett s ezt kétségbe vonni egyértelmű lenne tájékozatlanságunk elárulásával.“ Ha pedig mégis akadna valaki, a kit e roppant erős fenyegető argumentum nem hat meg, annak számára idézi Rubinstein véleményét: „Köztiünk és Liszt között nem szabad párhuzamot vonnunk; ő mint zongoraművész, mint zeneszerző, mint ember — nem halandó lény többé, hanem *fogalom*.“

Érdekes volna tudni, hogy a kritikának e selejtes módját kitől tanulta Drumár? Nem lehetetlen, hogy éppen Liszttől, a kinek kritikai írásai csakugyan tele vannak ilyen és ehhez hasonló dagályos mondásokkal. Erre nézve némi bizonyíték, hogy szerzőnk el van ragadtatva Liszt ez irányu működésétől is és azt mondja, hogy „kritikai műveit költeményeknek nevezhetjük prózában.“ Arra persze távolról sem gondol Drumár, hogy e jó akarató dicséretével éppen a Liszt kritikáinak értéktelenségére mutat rá.

Hogy ha a kritikának e fellengős módja esetleg a közönség egy kisebb hányadát elbájolná, azon sem csudálkoznánk. Hiszen Balzac szokott volt panaszkodni, hogy egy-egy értelmetlenséget benne felejt regényeiben s szörnyülködve veszi észre, hogy a közönség tetszését éppen azok a helyek ragadják meg s azok kerülnek emlékkönyvekbe is. Közönség, úgy látszik, mindenre akad. De mi azért mégis csak értéktelennek tartjuk az ítélkezésnek ezt a fajtáját.

Nagyon sajnáljuk, hogy ezt Drumárral szemben is kell hangsúlyoznunk, a ki pedig némely más esetben éles látásáról s pártatlanságáról tesz

tanubizonytságot. Az idézett helyektől eltekintve, szépen rajzolja s kellőleg kiemeli Mozart jelentőségét. A német zeneírókkal szemben, ha tán hírlapírói heveséssel is, de egészében helyesen védelmezi Meyerbeert. Különös figyelmünkre érdemes az a bátorság, melylyel a nemesebb czélzatu operetekről szól. Dicsérnünk kell jóindulatát, melylyel a magyar zenét tárgyalja s meglepő elfogulatlansága a Liszt-féle véleménynyel szemben, a melyet érdekesen czáfol.

Okunk van a magyar zenei részszel egy kissé bővebben foglalkozni. A hírlapok ugyanis és a zenei szaklapok annak idején nagyobbára ezzel a részszel foglalkoztak s véleményünk szerint hibás szempontból ítélték meg. A legtöbben azt panaszolták, hogy Drumár általános zenetörténetében *csak* 34 lapot szentel a magyar zenének. Ránk ugyan senki sem mondhatja, hogy e tekintetben valamikor fősvényeknek mutatkoztunk volna; de mi ebben a részben még igen is jóakaratonak s túlságosan bőkezűnek tartjuk a legújabb zenetörténet íróját.

Drumár az újkor tárgyalása menetén, az egyes műfajok külföldi jeles képviselői közé nagy jóakarattal beplántálgatja a magyar zeneszerzőket is. E tekintetben annyira magyar, hogy igazán kevés értékű neveknek is meg nem érdemelt helyet juttat. Szinte teljesen szürke magyar nevek kerülnek a külföldi jeles nevek mellé, a mi bizony inkább lehangoló érzést kelt és egy cseppet sem emeli nemzeti önérzetünket. Mi e tekintetben nagyobb válogatást ajánltunk volna s ha e módszert következetesen keresztül viszi Drumár, azaz, ha mindenütt szépen megkeresi és összeköti a magyar zene vonatkozásait az általános zeneművészettel, tán el is engedték volna a különálló magyar zenével foglalkozó 3 szakaszt. Mert ez is csupán a könyv szerkezeti hibáit növelte, amennyiben igen sok magyar zeneszerző két helyen is előfordul: egyszer az általános, azután a külön magyar részben. Liszt Ferenczet is, bár nagyra van magyarságával, érdemileg az általános részben tárgyalja s a magyar részre híres czigányokról szóló könyvének taglalásán kívül csupán az ismétlések maradnak.

De hát ez mind csupán szépség-hiba. Elevenbe vág az, hogy Drumár a magyar zene területét sem elméletileg, sem történetileg nem ismeri annyira, hogy róla magának és másnak elfogadható képet tudjon rajzolni. Előtte a magyar zene elmélete és története alig-alig tetszik világosabbnak, mint akár az arab, akár a kínai ősz-zene. Valóban szomorú volna nézni, mikép vergődik a 3 magyar szakaszon keresztül, ha nem tudnók, hogy ebben nem is annyira ő, személye szerint a hibás, mint az a szaknevelés, mely társaival együtt, őt is kimivelte. Drumár és társai nevelésüknél fogva sokkal jobban ismerik a bonyolult görög hangrendszerüket, mint az u. n. magyar hangsort; az egyházi hangnemekről többet tudnak s azokhoz alaposabban hozzászólnak, mint a magyar egyházi népénekhez; előttük a nagy klasszikusok zene-művei nyitott könyvek, melyekből behunyt szemmel

olvasnak, a magyar népdalról pedig annyi tudomásuk van, a mennyi bankettek alkalmából a cigány hegedűjéből fülükbe jut.

Csak ilyen körülmények magyarázzák meg azt az értéktelen összevisszaságot, a mit Drumár „*A cigány virtuozitás*“, „*A magyar zene*“ és „*Zenei élet Magyarhonban*“ címek alatt a magyar zene tárgyalásaképpen előad. Már a fejezetek címéből is látszik, hogy nincs itt semmiféle rend és logika: elméleti és történeti részletek váltakoznak hiányos hírlapi tudósításokkal, a mit éppen találóan zár be a filharmóniai hangversenyek magyar darabjainak statisztikája.

Az érdemleges megítéléshez elégségesnek tartunk két idézetet. A II. 350—351. lapján ezt olvassuk: „A míg a dur és moll gyakorlatba nem került, addig melódiáról a mai értelemben szó sem lehetett s ennél fogva a *magyar dal* nem lehetett idősebb, mint az általános népzene virágzásának megindulása“. Ez az állítás általánosságban sem állhat meg, a magyar zenére vonatkoztatva pedig éppen valótlan. A ki így nyilatkozik, az nem tudja, hogy az igazi magyar népi zene és dal még ma sem követi mindig a dur és moll kategóriákat. Az itt nyilatkozó felfogás, akár csak a vad népekről szóló, csupán olvasmányoknak és könyveknek visszhangja lehet, de nem az életé, nem a közvetlen tapasztalaté.

De még jellemzőbb (a 353. l.) Drumárnak Tinódiról szóló véleménye: „Költészete lírai is volt, de zenéje, melyet verseihez pengetett, epikai. Már t. i. azért epikai, mert más csoportba besorozható nem volt. Hol kereshettünk volna akkor lirát. A lírai zenei elem a nép tulajdona, ez pedig nem dalolgatott akkor.“

Hogy ezeket a bölcsességeket honnan merítette Drumár, örök titok előttünk. Mert eddigi módszeréhez híven, itt is melységesen hallgat forrás- és segédműveiről. De akárhonnan merítette, a zenéhez nem értő is azonnal felismeri, hogy a ki Tinódiról és a XVI. század népköltészetéről ilyen fogalmat alkotott magának, az a magyar irodalomnak és művelődésnek a fejlődésével nincs tisztában.

Ime, így fest a legújabb magyar általános zenetörténet. A mint kimutattuk, mély barázdájú számos ráncz van rajta. A magyar zenei résznél éppen erős a gyűródés. És mégis örvendünk megjelenésének. Mert, tekintve zeneirodal- munk végtelen szegénységét, ez is egy téglá a nagy épülethez. Olvasása a sok ismétlés miatt fárasztó; kritikátlansága és ellenmondásai erős óvatosságra intenek. És mégis, bár minél többen olvassák! Mert minden fogyatékossága mellett is, az *általános* rész még elég alkalmas volna arra, hogy az érdeklődő s magát művelni akaró nagy közönséget egyben-másban útba igazítsa. Ennyit: az elolvasást feltétlenül megérdemli. S valóban, igaztalanul cselekszik, a ki e két kötetes műről csupán a kötetekhez csatolt indexek alapján mond itéletet — mint a hogy egyik zenei szaklapunk tette.

Seprődi János.

Arany János Irodalomtörténete.

Irodalmunknak valóságos eseménye, hogy Aranynak ismeretlen műve megjelent. Tudtuk ugyan, hogy Arany körösi tanár korában irodalmi előadásainak rövid összefoglalását tanítványainak diktátumként kezökre adta; tudtuk, hogy ilyen diktátumok az egykori tanítványok vagy leszármazottjaik kezében maig megmaradtak, sőt egy ilyent az *Irodalomtörténeti Közlemények* alapján meg is ösmertünk: de arra csak igen kevesen mertünk gondolni, hogy *Arany*nak teljes magyar irodalomtörténetét egykor sikerül rekonstruálni és közzétenni. *Pap* Károly érdeme, hogy ez megtörtént, de a Franklin-Társulat dicsősége, hogy ez a nagyjelentőségű Arany-ereklye olyan igazán jellemző és Aranyhoz illő kiadásban jelent meg s jelenhetett meg! Más országokban Arany Jánosnak méltó társaiul tekinthető költői és írói szellemek ismeretlen művei, haláluk után 28 esztendővel fényben és izléssel diszített, hivalkodó pompában jelennének meg. Más művelt nemzetek kiadói ezzel is jelezni kívánnák a mű kivételességét és irodalmi jelentőségét. Magánkiadók és irodalmi társaságok hajszát indítottak volna az első kiadás jogáért, rajzoló, nyomtató és tervező művészek versenyeztek volna abban, hogy mennél izlésesebben nyomtassák és köttessék az ilyen művet. Tudtak volna megjelenésének eleje harangozni, Akadémiáikban irodalmi ünnepet tartani, az író kultuszát az utókor hálájának fényével besugározni szent kötelességük lett volna. Így a nemzet apraja-nagyja boldog lett volna egy napig abban a tudatban, hogy Aranynak ismeretlen művével lettünk gazdagabbak. Így lett volna — ha a *volna* ott nem volna. Nálunk nem így volt. A Franklin-Társulat, hű akarván maradni Arany Jánosnak általánosan ismert szerénységéhez: *Arany irodalomtörténetét* a szürke körösi kálvinista tanárt is jellemző szürke borítékú *Olcsó Könyvtárnak* 1581—1587. számai alá rekkentette, s úgy az Akadémia, mint a Kisfaludy- és egyéb Társaságok előzékenyen engedték át a dicsőséget a Franklin-Társulatnak, mely szintén „magyar irodalmi intézet“. Csak egyben nem volt a Franklin következetes: abban, hogy ráírta a könyvre Arany nevét, holott Arany irodalomtörténetében saját nevét meg sem említi. Petőfi és kortársai mind ott vannak, de *Arany* hiányzik. Ám nehogy valaki rosszkedvű szeszélyből fakadt ötletnek tarthassa ezt az észrevételt, az irodalmi eseménynek pontos könyvészeti leírása a következő: **Olcsó Könyvtár**. Alapította Gyulai Pál. Szerkeszti Heinrich Gusztáv. *Egy-egy szám ára 20 fillér. Arany János* Magyar irodalomtörténete. Közzéteszi és bevezetéssel ellátta *Pap* Károly 1581—1587. sz. 1 K. 40 f. Budapest, Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda. 1911. 8-rétű 222 lap.

MUTATÓ

az Erdélyi Múzeum XXVII. kötetéhez. (Új folyam. V. 1910.)

Készítették Buday Árpád és Köblös Zoltán

Aalen	101	<i>Akatist.</i> Balázsfalva. 1791.	344
Aalen múzeuma	177	— Szeben. 1792.	344
Aaron Péter Pál (bisztrai) fogarasi g. kath. püspök	319—322, 350, 379	— Szeben 1807.	373
— Vasilie	365, 380	<i>Akatistiarium.</i> Balázsfalva. 1774.	325
— : Patima și moartea lui Ișus Hristos. Szeben. 1808.	375	<i>Akatistul și paraklisul sfintei kruci.</i> Szeben. 1802.	359
— : Perirea lui Piram și Tisbe. Szeben. 1807.	273	Akirie hunyadmegyei esperes	156
— : Verșuri veselitoare. Szeben. 1806.	368	Albani villa	180
Abanadrág	245	Aldus Manutius	49
Abauj vm.	384	Alexander Bernát	194
<i>Abc sau Alphavit.</i> Balázsfalva 1783.	328	Alexandria	221
— <i>sau Bucavna.</i> Szeben. 1783.	328	<i>Alfavit sau Bukoavna.</i> Balázsfalva. 1796.	351
— Buda. 1797.	352	<i>Alfavita sufletesc.</i> Szeben. 1803.	362
Ábrányi Kornál id.	396	Almakeréki oltár	10
<i>Acathist.</i> Szeben. 1801.	357	— iemplom	55
Achenheimi barlangleletek	224	Almási József	169
Ács alias Kis Pál czimeres levele	57	Alsó-Meczenzéf, Abauj-Torna vármegye	269
— Pálné, Méra Katalin	57	Alstedius János Henrik	160
Adalékok a Régi Magyar Könyvtárhoz 59—60, 147—173, 237—241, 293—297		Althan Mihály Károly váczi püspök	130
Adámovics Geraszim 343, 344, 348, 379		Altmühl folyó	101
<i>Adplausus Samueli Vulkán.</i> Buda. 1806.	370	Alvácza, Hunyad vm.	103
<i>Adunare.</i> Buda. 1808.	377	Alvinczi kastély	121
Agria I. Eger		Amesius	215
Agyagszobrocška, porolissumi	100	Amphitheatrum, Trierben	220
<i>Ahilefs la Skiro.</i> Szeben. 1797.	352	Ancona	385
<i>Akatist.</i> Balázsfalva. 1786.	334	Andernachi sirmező	179, 219
		Angyali üdvözet (oltárkép)	16
		<i>Anleitung zur Rechtschaffenheit.</i> Buda. 1798.	353
		<i>Annalen für nassauische Altertumskunde</i>	221
		Antal, kolozsmonostori apát	182

- Antalfi János (csikszentmártoni)
 bárói oklevele --- 263—265
 --- erdélyi kath. püspök 261—
 265
 Antwerpen --- 45, 48
 Apafi Mihály 56, 87, 162, 165, 166, 175
 --- czimere --- 162, 164
 --- Mihály II. --- 165
 --- Mihályné II., iktári gr. Beth-
 len Kata --- 54
 Apahida --- 192
 Apor család --- 254
 --- István --- 54, 86
Apostol. Balázsfalva. 1767. --- 324
 --- Balázsfalva. 1802. --- 359
 --- *rumänesc*. Brassó. 1563. --- 148
 Arab hódítás --- 79
 Arad --- 283, 374
 Aradi prépost, Mártonfi György 260
 Aranka György --- 1, 105, 334
 Arany János --- 302
 --- : Irodalomtörténete --- 406
 --- László --- 300
Archaeologiai Értesítő 75, 107, 233
 Argesi kolostor --- 372
Árgirus és Tündér Ilona. --- 357
Arhieratikon. Balázsfalva. 1777. 326
Aristoteles: Organon --- 85
Aritmetiká. Balázsfalva. 1785. 334
 --- Buda. 1806. --- 371
Arkan. Szeben. 1787. --- 336
 Armeé-Museum (Stuttgart) --- 226
 Arnsburg --- 100
 Árpádok --- 107
Arunkare. Kolozsvár. 1800. --- 355
 Aschaffenburg --- 101
 --- múzeuma --- 178
 Assyria népe --- 78
 Athanasie gyulafejevári és erdélyi
 g. kel. érsek --- 168—69, 171
 --- Radnik g. kath. fogarasi
 püspök --- 322
 Athoshegyi Hilandar-kolostor --- 156
 Atrium Corinthiacum --- 98
 Attila kincse --- 220
 Augsburg --- 52, 227
 --- múzeuma --- 227
 Augustus --- 355
Aurora --- 140, 141
 Ausztria --- 41, 227
- Avakumovics István g. kel. temes-
 vári és lippai püspök --- 376
 --- Pál aradi és nagyváradi g.
 kel. püspök --- 374
 Avasfelsőfalusi görög kath. egy-
 ház --- 158
 Babylonia népe --- 78
 Bacchus --- 219
 Bács, Kolozs vm. --- 182
 Badeni meleg fürdők --- 35, 38
 Badics Ferencz --- 70
 Bajor nemzeti múzeum --- 98
 Bajorország --- 98
 Bajtay Illés István --- 281
 --- Istvánné, Láng Erzsébet 281
 --- József Antal bárói oklevele 280—
 281
 --- erdélyi kath. püspök 121,
 279—284
 --- álneve: Barclay br. --- 281
 Bakics Péter --- 53
 Balassa-féle összeesküvés --- 148
 Balázs vámszedő --- 384
 --- deák, kolozsmonostori apát-
 ság jegyzője --- 182
 Balázsfalva 54, 318—331, 334—336,
 344—347, 350—351, 356—68,
 363, 365, 374, 376—381
 Balázsfalvi egyházmegyei könyv-
 tár --- 156—158, 161, 165, 374
 --- kanonok I. Cipariu Timo-
 teusz, Moldován I. M., Suciu
 László --- 145
 --- kolostor könyvtára --- 379
 --- nyomda --- 379
 --- nyomdász I. Endrédi János,
 Popovics Péter, Rimniceanul
 Demeter, János és Péter, Sibia-
 nul Péter, Tekeld Péter ---
 --- prépost, Moldován I. Mihály 148
 Balázsházai határ --- 71
 Balku Pál --- 55
 Bánáti katonai határőrvidék --- 377
 Banci Mihai nyomdászinas --- 167
 Bándi Ferencz --- 281
 Bánffy György gr. 54, 169, 343,
 347, 350, 354, 362, 374
 --- Miklós gr. --- 56—58
 Bányai Elemér 61, 109, 183, 387
 Barac János --- 357, 375, 380

- Baranyi László*: Pănea pruncilor. Gyulafejevárvár 1702. 145, 170—171
 — Pál — — — — — 170—171
- Barclay br. = Bajtay József Antal
- Barcsai Ákos — — — 160, 161, 235
- Barczasági bíró, Hirscher Lukács 154
 — káptalan — — — — — 75
- Barittu György — — — — — 162
- Barok-művészet Erdélyben 17, 18
 — oltárok — — — — — 18
- Barth János szebeni nyomdász (1802—1808.) 359—60, 362—65, 367—68, 371—73, 375—77
 — Péter szebeni nyomdász (1784—1801.) — 331—338, 340, 342—345, 347—348, 350—363, 370, 382
- Bartalus István — — — — — 396
- Bártfa — — — — — 384—85
- Bártfai városi levéltár — — — 384
- Basirius Izsák — — — 210, 212—217
- Basirius Izsák*: Pro unitate verae ecclesiae decas thesium. Gyulafejevárvár. 1656. — — — — — 213
- Bassano Alexandro — — — — — 47, 48
- Bassermann — — — — — 227
- Baszarába Máté havasalföldi vajda 144
- Báthory András — — — — — 28
 — Gábor — — — — — 56, 161
 — István, somlyói — — — 28, 30
 — Kristóf erdélyi vajda 53, 54, 152—154, 174
 — Miklós — — — — — 25
 — Zsigmond erdélyi vajda 56, 154, 156, 174
 — család címere — — — 152—154
- Batthyány Ignác gr. hamvai — 261
 — — erdélyi kath. püspök — 121
 — József gr. erdélyi kath. püspök — — — — — 127—128
 — — kalocsai érsek — — — 279
- Baumeister — — — — — 355
- Bayenturm — — — — — 180
- Bayer József — — — — — 285
- Bayerisches National Museum (München) — — — — — 227
- Bazini János erdélyi vajda 384—85
- Bécs 22, 24, 26, 27, 30, 32—35, 39—48, 54, 57, 58, 136, 137, 141, 223, 235, 258, 265, 266, 269, 273, 275, 281—283, 285, 323, 332—38, 340—42, 345, 350, 352—56, 359—64, 366, 368—70, 372, 382
- Bécsi kereskedők — — — — — 34
 — Pazmaneum — — — — — 260
 — udvari könyvtár — — — 23, 45
- Becsikereki Mihály kolozsvári nyomdász (1744—1756.) 318—19, 379
- Bécsújhely — — — — — 39, 41
- Beer József — — — — — 12
- Békefi Remig — — — — — 181
- Békési — — — — — 120, 191
- Bél Mátyás — — — — — 387
- Belgium — — — — — 281
- Belgrad I. Gyulafejevárvár — — —
- Benedek pápa XIII. — — — — — 266
- Benei ollár — — — — — 14, 15
- Benkner (Biegner) János brassói bíró — — — — — 147, 148, 173
- Benkő József — — — — — 12
- Beöthy Zsolt — — — — — 248
- Berethalmi oltár — — — — — 15
- Berlin — — — — — 101, 220, 230, 282
- Bertoldo és fia, Bertoldino — 354
- Berzeviczy Márton 23, 26, 30, 46, 50
 — — Blotz Hugónak 30, 33, 34
 — — -nak Zsámboki János — 28
- Bessenyei György — — — — — 135
- Bethlen Ádám — — — — — 86
 — Domokos gr., iktári — — — 57
 — Elek gr. — — — — — 287
 — Gábor — — — — — 56, 86, 174
 — — gr. erdélyi udvari kancellár — — — — — 122, 284
 — Gergely — — — — — 287
 — Kata gr. (iktári), il. Apafi Mihályné — — — — — 54
 — Katalin gr., iktári — — — — — 57
 — Lajos gr. — — — 286, 287, 289
 — Miklós — — — — — 236
 — Miklós gr. — — — — — 58
 — Sámuel — — — — — 86
 — Sámuel gr., iktári — — — — — 57
 — — (iktári) grófi oklevele — 57
 — Sámuelné gr. (iktári), Keresztes Borbála — — — — — 57
 — — borosjenői gr. Korda Zsuzsánna — — — — — 58
- Betűöntő, oláh — — — — — 159

- Beza Tódor*: Az Ur vacsorájának adása. Kolozsvár. 1656. 214
 Bezerédj --- --- --- --- 246
 Bianu Juon --- --- --- --- 143
Biblia. Balázsfalva. 1795. 350—351
Bibliografia românească veche. 143
 Biegner I. Benkner --- --- --- ---
 Billikom, őskori --- --- --- --- 71
 Binder rézmetsző --- --- --- --- 378
 Bingen --- --- --- --- 222
 Biró Dávid, szentpéteri pap 324, 354
 — János, kolozsvári lelkész --- 127
 Bissing br. --- --- --- --- 228
 Bitai Sándor --- --- --- --- 291
 Blotz Hugó --- --- --- --- 22—50
 — Hugónak Berzeviczy Márton 30, 33, 34
 — — Dietrich Márton 24, 27, 29, 37—39, 41, 43, 46
 — — Gyulai Pál --- --- 31, 32, 43
 — — Hofmann György 35, 36, 40
 — — Kendy Farkas 28, 42, 45
 — — Kovacsóczy Farkas --- 49
 — — Kubinyi László --- --- 44
 — — Verancsics Fausztus --- 29
 — — Zsámboki János 26, 27, 34, 39, 45, 47, 48
 Bobb János fogarasi g. kath. érsek 356—57, 359, 363, 365, 368, 374, 376, 378—79
 — — fogarasi és erdélyi g. kath. püspök 330, 335—36, 345—46, 350—51
 Bockenheim leletei --- --- --- --- 222
 Bocskai István --- --- --- --- 86
 Bod Péter --- --- --- --- 1, 2
 Bodola János (zágoni) erdélyi ref. püspök --- --- --- --- 104
 Bogácsi oltár --- --- --- --- 15
 Bogdán --- --- --- --- 246
 Bogics János 370, 374—75, 381
 — Katalin --- --- --- --- 367
 — Konstantin 365, 370, 374—75, 381
 Bolognai egyetem --- --- --- --- 24
Bolyai Farkas: Kemény Simon 191
 — —: Mohamed --- --- --- --- 191
 — —: A virtus győzelme a szerelmen --- --- --- --- 191
 — — álneve: Egy lelkes hazafi 191
 Bonn --- --- --- --- 101, 219
 — múzeuma --- --- --- --- 218
Bonner Jahrbücher 180, 218, 220, 222
 Borberek --- --- --- --- 57
 Bornemisza Gergely váradi püspök --- --- --- --- 31
 — János József, kászoni 265, 269
 — Márton, rogoznai --- --- 42, 44
 — Sebestyén --- --- --- --- 53
 — Ignác József br. --- --- --- 319
Boros Johannes, Szenczi: De justificatione peccatoris coram deo. Heidelberg. 1620. --- 59
 — —: De scripturae sacrae perspicuitate. Heidelberg. 1620. 59
 Borosjenő --- --- --- --- 374
 Boroszló --- --- --- --- 41
 Borovszky Samu --- --- --- --- 109
Borzási B. Basilius: De perseverantia sanctorum in fide. Heidelberg. 1620. --- --- 59
 Böckingeni tábor --- --- --- --- 178
 Bögözi falfestmények --- --- --- 75
 Böhm Károly 194, 196, 199, 202, 203, 206
 Böhming --- --- --- --- 97
 Brád --- --- --- --- 107
 Brádi György --- --- --- --- 157
 Brankován Konstantin Basarab havasalföldi vajda --- --- --- 170
 Branyicska, Hunyad vm. --- --- --- 140
 Brassai Sámuel --- --- 249—253, 303
 Brassó 73—76, 142, 147, 148, 150—153, 156, 157, 233, 317, 357, 359, 365, 367, 370, 374—76, 381
 — czimere --- --- --- 148, 151, 154
 Brassói bíró, Benkner János 147, 148, 173
 — — Hirscher Lukács 154, 173
 — evang. főgimn. --- --- --- 328
 — falfestmények --- --- --- 73
 — fekete-templom --- 18, 73, 75
 — nyomdász I. Henning János, Herfurt Frigyes, Rasor (Nyirő) János, Schobel György ---
 — Szent Bertalan templom --- 73
 — Szent Miklós templom könyvtára --- --- --- 148, 150—154
 Brisgovai kerület --- --- --- 355
 Britannus János --- --- --- 106, 181

Bronz buzogány, őskori ---	219	Castra Regina (Regensburg) ---	97
Brukenthal-Múzeum 314, 332, 351		<i>Catavasier</i> . Balázsfalva. 1793.	346
— Sámuel br. ---	331, 332	<i>Catechism rumänesc</i> . Szeben.	
Brus Antal prágai püspök ---	42	1544. ---	147, 173
Bruszflekk ---	245	<i>Catechismulu Calvinescu</i> . ---	162
Buccow Adolf Miklós generális 321,		<i>Catechismus</i> . Gyulafejérvár, 1648.	
	322		159, 160
Budai (Deleán) János ---	368	— Szeben. 1709. ---	173
— passa ---	43	<i>Catihismus creştinesc</i> . Gyulafejér-	
Budapest 3, 43, 102, 122, 132, 281,		vár. 1642. ---	145, 157—158
282, 327, 352—56, 360, 364,		Cato ---	251
366—68, 370—74, 376—78, 380,		Cavino, paduai orvos ---	34, 37
	385	<i>Ceasloveşü</i> . Gyulafejérvár. 1685.	
Budapesti egyetemi könyvtár ---	171		165—166
— királyi palota ---	282	— Szeben. 1696. ---	167
— ötvösmű kiállítás ---	232	<i>Ceasoslov</i> . Balázsfalva. 1778. ---	327
— <i>Szemle</i> ---	298, 302	— Balázsfalva. 1786. ---	335
Buday Árpád 101, 180, 231, 407		— Szeben. 1790. ---	343
Budelko, Győr vm. physicus ---	337	— Szeben. 1805. ---	365
Buitul György ---	171—173	<i>Cele mai jos însemnate neku-</i>	
<i>Bukoavna</i> . Szeben. 1788. ---	337	<i>viinşe</i> . Balázsfalva. 1784. ---	311
— Szeben. 1795. ---	348	Censura ---	215
— Szeben. 1797. ---	352	Centralkommission für Kunst- und	
— Brassó. 1805. ---	365	historische Denkmale ---	223
— Szeben. 1808. ---	376	<i>Cetveroevangelie</i> . Brassó. 1562. 148	
<i>Bukovna</i> . Balázsfalva. 1777. ---	326	— Brassó. 1580. ---	153
— Gyulafejérvár. 1699. 145, 168—69		— Brassó. 1583. ---	156
— Kolozsvár. 1744. ---	318	— Gyulafejérvár. 1579. 152, 174	
Bukarest ---	148, 149, 350, 352	— Szászsebes. 1579. ---	152
Bukaresti Nemzeti Múzeum régi-		Cindel Farkas ---	33
ségtára ---	148, 150, 151	Cipariu Timoteusz balázsfalvi	
— nyomda ---	145	kanonok 147, 159, 161, 165, 170	
Butzbach ---	99, 179	Cohn Jónás ---	199, 203
Buzeuí nyomda ---	145	Columbarium ---	228
Buzogány, őskori bronz ---	219	<i>Commune incliti regni Poloniae</i>	
Caaliani Silvestru ---	325	<i>privilegium</i> . Cracoviae. 1506. 290	
Câmpulungi nyomda ---	144	<i>Consignatio plantarum</i> . Kolozs-	
<i>Canisius Petrus</i> : Catechismus		vár. 1795. ---	351
Kolozsvár. 1703. 145, 171—173		Contarini család ---	28
Canstatt ---	99	Costa János ---	157
Capersburg ---	100	Cromwel Tamás ---	212
<i>Carmen Samueli Vulkán</i> . Nagy-		Croton Ferencz ---	53
várad. 1807. ---	373	Cumaeus I. Kun ---	
<i>Carte pastorală</i> . Balázsfalva 1760. 320		Cumont ---	230
<i>Cartea cese chiamă evangelie cu</i>		<i>Curtius Cornelius</i> : Virorum	
<i>învăţatură</i> . Brassó. 1581. 153—		illustrium ---	106
	154, 173	Csáky halála ---	38
Castellumok, római ---	108	Csatári János ---	56
Castor és Pollux háza Pompeji-		Csathó Ádám ---	352
ben ---	178	Csécsi falfestmények ---	75

Csehország --- --- --- --- --- 281	Debreczen --- --- 55, 104, 150, 385
Cserei Farkas --- --- --- --- --- 104	Decebalus --- --- --- --- --- 229
— György --- --- --- 87, 88, 94	<i>Decret impărațesc.</i> Balázsfalva.
— Krisztina, Zeyk Mózesné --- 86	1766. --- --- --- --- --- 324
— Mihály --- --- --- --- --- 54	Dédács, Hunyad vm. --- --- --- 103
— — sírirtai --- --- --- --- --- 86	Dekamillist János József mun-
— — versei --- --- --- --- --- 85	kácsi püspök --- --- --- --- --- 317
— Mihályné, Kún Ilona --- --- 90	Deleán I. Budai --- --- --- --- ---
Cseri János, apáczai --- --- --- 214	Dengi János --- --- --- --- --- 140, 247
Csikkarczfalva, Csik vm. --- --- 260	Dessoir Miksa --- --- 193, 197, 198
Csikménasági Mária szobor --- 15	<i>Dezvoaltele.</i> Szeben. 1790. --- 343
— oltár --- --- --- --- --- 14	<i>Dialogues royaux.</i> Pozsony. 1749.
Csikszentgyörgyi lelkész, Antalfi	130, 131
János --- --- --- --- --- 265	Dietrich Frigyes Vilmos --- --- 319
Csikszentléleki oltár --- --- --- 15	— Márton --- --- --- --- --- 22
Csikszentmárton, Csik vm. --- 265	— — Blotz Hugónak 24, 27, 29,
Csupor Mihály erdélyi vajda --- 385	37—39, 41, 43, 46
Czafrang --- --- --- --- --- 245	<i>Diószegi D. Petrus:</i> De sacrae
Czigányok, erdélyi --- --- --- 235	scripturae autoritate, canone.
Czigányzene --- --- --- --- --- 246	Heidelberg. 1620. --- --- --- 60
Czimeres levelei, az Erdélyi Nem-	<i>Diploma secerdotibus Valac-</i>
zeti Múzeum --- --- --- --- 56—58	<i>hicus datum.</i> Gyulafejérvár.
Czirjék --- --- --- --- --- 104	1653. --- --- --- --- --- 161
<i>Czopa Petrus, Borzási:</i> De	Dir Mihály --- --- --- --- --- 348
vanitatibus Bell. circa contro-	Divald Károly --- --- --- --- --- 9
versiam de clericis. Heidel-	Dobó István --- --- --- --- --- 34
berg. 1620 --- --- --- --- 59—60	Dobre daszkál --- --- --- --- --- 157
— — — : De vanitatibus Bell.	Dobronoki György S. J. --- --- 172
circa controversiam de gratia.	<i>Doctrina Christiana.</i> Balázsfalva.
Heidelberg. 1620. --- --- --- 60	1757. --- --- --- --- --- 319
Dacia --- --- --- --- --- 107	Dóczi Lajos --- --- --- --- --- 305, 312
Daciai limes --- --- --- --- --- 97	<i>Dojeneala guberniumulă.</i> Ko-
Dăianu Illyés kolozsvári görög	lozsvár. 1800. --- --- --- --- 356
kath. esperes --- --- 149, 162, 314	Dolichenus ábrázolás --- --- --- 221
Dăianul I. Dályai --- --- --- ---	— Juppiter --- --- --- --- --- 230
Dali I. Tolnai --- --- --- --- ---	Dolmány --- --- --- --- --- 245
Dályai György esperes 166, 167,	Dolmányra való posztó --- --- 159
169, 170	Domaszewski Alfréd --- --- --- 221
<i>Damascenus Joannes:</i> Opera.	Don Juan d' Austria --- --- --- 40, 45
Balázsfalva. 1763. --- --- --- 322	Dordognei barlangletek --- --- 224
Damaszkin diákonus --- --- --- 323	Dorogházi László --- --- --- --- 385
— rimniki püspök --- --- --- 346	Dositei, magyarországi érsek --- 366
Dambach tábora --- --- --- --- 101	Döbrentei Gábor --- --- --- --- 1, 2
Dán, havasalföldi vajda --- --- 384	— — Sípos Pálnak --- 102—105
Darmstadt --- --- --- --- --- 101, 179	Dögvész --- --- --- --- --- 270, 318, 323
— múzeuma --- --- --- --- --- 222	Döme Károly --- --- --- --- --- 140, 141
Darnell W. N. --- --- --- --- --- 210, 212	Döring Agost --- --- --- --- --- 193, 208
<i>Datorințele a subdaților.</i> Buda.	Drakulya, havasalföldi vajda --- 384
1805. --- --- --- --- --- 366	Drótvonás --- --- --- --- --- 244
— <i>supușilor.</i> Buda. 1806. --- 371	<i>Drumár János:</i> Zenetörténet --- 396

<i>Ducerea de mânâ kătră cinste.</i>		En barbotine technika--	179, 218
Buda. 1798. --- --- ---	353	Endrédi János balázsfalvi nyom-	
Duka Kristóf --- --- ---	376	dász és fametsző (1760—1770.)	
Dulmói püspök, Sorger Gergely	270	321—22, 325, 379	
Duma Radul brassói kántor--	343	Eperjes --- --- ---	384
— Sándor, borbándi--- ---	170	<i>Epistola consolatoria.</i> Balázs-	
<i>Dumnezeștile liturgi.</i> Balázs-	374	falva. 1761. --- --- ---	322
falva. 1756. --- --- ---	319	<i>Epitomul sau skurte arătări.</i>	
— — Balázsfalva. 1775. --- ---	326	Buda. 1808. --- --- ---	376
Duna f. --- --- ---	24, 41, 229	Erdély 2, 27, 38, 44, 51, 54, 55, 85,	
Dunapentele --- --- ---	220	121, 126—27, 140, 142—45, 157,	
Durhami káptalan levéltára ---	210	170, 173—74, 212, 214—15, 234—	
Dürer --- --- ---	12, 15, 16	236, 246, 252, 254, 258, 260—266,	
Ebersdorf --- --- ---	44	271, 277, 282, 286, 303, 315, 317—	
Ecsedi vár --- --- ---	159	318, 348, 350, 357, 382, 384—85	
Edelspacher Zsigmond, gyoroki	374	— címere --- --- ---	330
Edenbourg. I. Sopron --- ---		— római kora --- --- ---	229
Eder János Károly--- --- ---	344	Erdélyi alvajda, Lépes Loránd	182
Efram Sirul --- --- ---	376	— czigányok --- --- ---	235
Eger--- --- ---	25, 270	— érsek I. Aaron Péter Pál,	
Egerszegi plébános, gr. Kemény		Athanasie, Genadie --- --- ---	
László --- --- ---	127	— festészet a XVI. században	14
Egervári prépost, Sorger Gergely	270	— festőművészet virágkora ---	20
Egg Graf zu Salm und Neuburg	42	— főkormányszéki tanácsos I.	
<i>Egmont</i> --- --- ---	309	Antalfi János, Bajtay József	
Egri főesperes, Sorger Gergely	270	Antal, Mártonfi György, Sor-	
— kanonok I. Sorger Gergely,		ger Gergely, Sztojka Zsig-	
Sztojka Zsigmond Antal ---		mond Antal --- --- ---	
— papnevelő intézet	269, 276	— gör. kel. püspök I. Tordasi	
— prépost, Sztojka Zsigmond		Mihály --- --- ---	
Antal --- --- ---	124, 276	— — kel. érsek I. Simon István	
— püspök--- --- ---	260	— határőrvidék --- --- ---	324
— — I. gr. Erdődy Gábor Antal		— iskolák --- --- ---	215
Radecius István --- --- ---		— kalmárok --- --- ---	329
Egy lelkes Hazafi = Bolyai Farkas		— kanonok, Gergely --- ---	51
<i>Egyetemes Philologiai Közlöny</i>	109	— káptalan --- --- ---	261
<i>Egyetértés</i> --- --- ---	387	— kath. püspök I. Antalfi Já-	
Egyiptom --- --- ---	79	nos, Bajtay József Antal, gr.	
— lakói --- --- ---	78	Batthyány Ignác, gr. Batt-	
Eichstädti múzeum --- --- ---	97	hyány József, Illyés András, gr.	
Eifel --- --- ---	219	Klobusiczky Ferencz, Mártonfi	
Eining --- --- ---	98	György, Rudnay Sándor, Sor-	
<i>Ekonomia de kâmp.</i> Buda. 1806.	371	ger Gergely, Szapolyai Mik-	
<i>Ekonomie.</i> Buda. 1807. --- ---	373	lós, Sztojka Zsigmond Antal,	
Elena védőszent képe--- ---	168	Veronai Gábor --- --- ---	
Ellebodius Nicasius pozsonyi		— lázadás (1467.) --- --- ---	384
kanonok 31, 33—37, 40, 47, 48		— <i>Múzeum.</i> (Döbrentei G.) 2,	
Ellwangen leletei --- --- ---	227	4, 102—104	
— múzeuma --- --- ---	177	— <i>Múzeum</i> --- 61, 96, 183, 298,	
Ems --- --- ---	362	386—87	

- Erdélyi Múzeum-Egyesület 1, 223
 — nagyprépost, Antalfi János 262, 266
 — Nemzeti Múzeum 2, 6, 9, 12, 97
 — — — czímeres levelei 56—58
 — — — érem- és régiségtára 17, 179, 218, 219
 — — — hirlap-, könyv- és levéltára 55, 56, 169, 213, 318—19, 323—24, 330—43, 345, 347, 350, 352—56, 359—62, 364, 366, 369—70, 372, 387
 — népszámlálás — — — — 333
 — oláh könyvek — — — — 142, 313
 — oltárkészítés — — — — 9, 10
 — ötvösművek, faragványok, himzések a XVII—XVIII. századból — — — — 76
 — ötvösség — — — — 7
 — mesterei — — — — 232
 — Pál — — — — 8, 357, 387
 — pórlázadás — — — — 182
 — ref. püspök I. zágoni Bodola János, geleji Katona István—
 — sóbányászat — — — — 235
 — sodronyos románcz — — — — 83
 — stíl — — — — 76
 — százszok — — — — 290
 — udvari alkancellár 255, 256
 — — kancellár, gr. Bethlen Gábor — — — — 122
 — — kancellária 122—23, 125—28, 256, 262, 266, 272, 278—280
 — vajda I. Bazini János, Báthory Kristóf, Báthory Zsigmond, Csupor Mihály — — — —
 Erdődy Gábor Antal gr. (monyorókeréki) egri püspök 268, 270
 — Péter — — — — 53
 Erdőszabályrendelet — — — — 340
 Erhard-féle gyűjtemény — — — — 177
 Erzsébet, János Frigyes szász herczeg neje — — — — 39
 Esterházy Ferencz gr. — — — — 333, 352
 — János Nepomuk gr. 344, 347
Estractul poruncilor. Szeben. 1789. — — — — 341—342
 Esztergomi érsek — — — — 40
 — — Kollonics Lipót bíboros 170, 171
 Esztergomi érsek Verancsics Antal — — — — — 31
 — kanonok, Mártonfi György 260, 261
 — nagyprépost, Mednyánszky Ferencz — — — — 262
 — olvasókanonok, Ghillány Gergely — — — — 255
 — primás, Keresztély Ágost 255, 256
 Esztergomvári prépost, Mártonfi György — — — — — 257, 260
 Eustatievics Demeter 343—345, 348, 379
 Éva ábrázolása falfestményen 74, 75
Evangeliar rumânesc. Brassó. 1561. — — — — 147—148, 173
Evangelie. Balázsfalva. 1765. — — — — 322
 — Balázsfalva. 1776. — — — — 326
 — Kalocsa. 1769. — — — — 324
 — Szeben. 1806. — — — — 371
Evangeliiile. Buda. 1799. — — — — 354
Evhologion adecã molitvnik. Balázsfalva. 1757. — — — — 320
 — *adekã Molitvenik.* Balázsfalva. 1784. — — — — 330
 Evloghie monah — — — — 323
Exordium definitio synodi Florentinae. Balázsfalva. 1762. 322
 Eysler András — — — — 34, 39
 — Sebestyén — — — — 34, 39
 Fábri Dániel — — — — 233
Fabricius Stephanus, Viski: De aeterna dei praedestinatione. Heidelberg. 1620. — — — — 237
 — — — —: De gratia et libero arbitrio. Heidelberg. 1620. — — — — 60
 Fadrusz János — — — — 201
 Falfestmények I. Bögözi, Brassói, Csécsi, Mezőtelegdi — — — —
 Fametsző I. Endrédi János, Sandul — — — — —
 Farkas Konstantin — — — — 370
 — Lajos — — — — 253
 — Sándor, bölöni — — — — 1
Faust — — — — 305
 Fechner — — — — 196
 Fejérvári István knini püspök 42
 — — veszprémi püspök — — — — 42
 Fekete János gr. — — — — 135
 — Miklós = Szapolyai Miklós

- Fekete Thomas, Kőkényesdi*: De lege et evangelio. Heidelberg. 1620. --- --- --- 237
- Feliratok, oltáron --- --- --- 20
- Felső-Magyarorsz. Minerva* 137—139
- Felsőmagyarországi oltárkészítés 10
- Felsőszeli lelkipásztor, Mártonfi György --- --- --- 260
- Felvinczi György*: De conservanda bona valetudine. Lőcse 1694. — Kolozsvár. 1770., 1776. --- --- --- 385—386
- Fenser János --- --- --- 213
- Ferdinánd I. --- --- --- 291
- Ferencz I. --- --- --- 370, 375, 377
— II. 346, 348, 350—51, 354—57, 359—65, 367, 370, 372, 374
- Ferenczi Ilona --- --- --- 220
— Zoltán --- --- --- 86, 302
— —: A kolozsvári nyomdászat története --- --- --- 55
- Fessler Ignác --- --- --- 384
- Festőművészet (erdélyi) virágkora 20
- Fêtes célébrées à Tyrnau.* 132, 133
- Fidzsi szigetek lakói --- --- --- 78
- Finta Dimitrie --- --- --- 345
- Figuralis freskók --- --- --- 75
- Filaret, rimniki püspök --- --- --- 366
- Firenze --- --- --- 23
- Fischer Kunó-émlékkönyv --- 193
- Fleischer András, szebeni királybíró --- --- --- 20, 21
- Floarea adevărului.* Balázsfalva. 1750. --- --- --- 319
— *darurilor.* Brassó. 1807. --- 374
— — Brassó. 1808. --- --- 376
- Florián Gasparus, Komáromi*: De foederis. Heidelberg. 1620. 237
— — —: De libertate Christiana. Heidelberg. 1620. --- 238
— — —: De statu sanctorum post hanc vitam et de cultu eorum. Heidelberg. 1620. --- 238
- Fogarás vára --- --- --- 159
- Fogarasi és erdélyi püspök I. Aaron Péter Pál, Athanasie Radnik, Bobb János, Maer Gergely --- --- ---
— Tamás lippai kamaraispán 373
— István, lugosi oláh pap 159, 160
- Forgách Ferencz --- --- --- 38
- Forró György S. J. --- --- --- 150
— Mátyás, háportoni --- --- 150
— Miklós, háportoni 148, 149, 174
— Pál munkái --- --- --- 150
- Földvár --- --- --- 340
- Francia iskolai drámák --- --- 130
- Franciaország --- --- --- 22, 135
- Frank iskola (oltárfestésnél) --- 16
- Frankfurt --- --- --- 48
— a. Main --- --- --- 233
— a. Main múzeuma --- --- 221
- Franberger --- --- --- 221
- Fredel Agnetha --- --- --- 20
— György --- --- --- 20
- Freihafen* --- --- --- 139
- Friedberg --- --- --- 100, 101
— múzeuma --- --- --- 178
- Fundamentalnice legi pentru granița militărească.* Buda. 1808. --- --- --- 377
- Furtwängler Adolf --- --- --- 228
- Fülöp II. spanyol király --- 40, 41
- Gálliné --- --- --- 288
- Gálos Rezső --- --- --- 236, 248
- Gams*: Series episcoporum ecclesiae universae --- --- --- 51
- Gánóczy Antal*: Episcopi Varadinenses --- --- --- 106
- Gavril moldvai érsek --- --- --- 323
- Geiger Mátyás S. J. --- --- 132—135
— —: Ésope au college 133, 134
— —: La Mariage --- --- 133
— —: Le Plaisir --- --- 133
— —: Sosipatre --- --- 134
- Genadie erdélyi érsek --- 153, 157
- Genealogiai Füzetek* --- --- --- 58
- Genf --- --- --- 162
- Gergely erdélyi kanonok --- --- 51
- Germaniai és rhaetiai limes --- 97, 177, 218
- Germanisches Nationalmuseum (Nürnberg) --- --- --- 227
- Gerontie Kotore --- --- --- 320
- Gesner --- --- --- 367
- Gesztí Ferencz --- --- --- 156, 174
- Geyderus Georgius heidelbergi könyvnyomtató 59—60, 237—241, 293—297
- Gherman ieromonach --- --- 325, 351

- Ghillány Gergely, esztergomi olvasó-kanonok --- 255
- Giordani Pál Bernárd apát --- 128
- Glyceus Michael: Orientales historias* --- 48
- Goethe --- 202
- : Faust --- 305
- Gombos Imre --- 285, 288, 289
- : Bavariai Albert --- 285
- : Esküvés --- 285, 289
- : Polyxena --- 285
- Goritia I. Görz ---
- Gottlieb Antal (máramarosi) nagyváradai nyomdász (1807.) 373—75
- Govorai kolostori nyomda --- 144
- Görög nép --- 79
- Görögország --- 82, 83
- Görz --- 26
- Grammatikă Romănesca. Szeben. 1797.* --- 353
- Greguss Ágost --- 201
- Mihály --- 139
- Groos Károly --- 193, 198, 206
- Guillandinus Menyhárt orvos 33
- Gul pater --- 136
- Gulyás Pál --- 135
- Gunzenhausen --- 101
- Gutenberg-múzeum, Mainz --- 220
- Gündisch Pál pap --- 20
- Gyalár, Hunyad vm. --- 107
- Gyárfás Gasparus: De communicatione idiomatum in persona Christi. Heidelberg. 1620.* 238
- : De gratia Dei et libero arbitrio. Heidelberg. 1620. --- 239
- : De persona Christi mediatoris. Heidelberg. 1620. --- 238
- Gyárfás Tihamér --- 76, 234
- Gyöngyösi István --- 86
- : Márssal társalkodó múrányi Vénus --- 70
- lelkész, Sorger Gergely --- 270
- Györi püspök, Liszthi János --- 42, 44—46
- Gyula, Békés vm. --- 33
- Gyulafejevár 56, 128, 140, 152, 157—162, 165—170, 174, 175, 270
- Gyulafejevári Batthyány-könyvtár --- 156
- Gyulafejevári és erdélyi érsek I. Athanasie Theofil, Varlaam --- mester-kanonoki állás --- 277
- nyomda --- 161, 175
- nyomdász I. Istvánovics Mihály, Kiriak, Major Márton --- papnevelő intézet --- 277
- székesegyház 129, 261, 266, 271, 277, 284
- Szent-Háromság-Társulat albuma --- 271
- Gyulaffy László, rátóti --- 55, 275
- Gyulai Ferencz gr. --- 54, 55
- István gr. --- 103
- Pál 23, 46, 248, 285, 298—301
- Blotz Hugónak 31, 32, 43
- Gyulay Anna, Kechiety alias Sutor Györgyné --- 56
- Gyurói Paulus, Kevi: De vanitatibus Bell. circa controversiam de bonis operibus in particulari. Heidelberg. 1620.* 239
- : De vanitatibus Bell. circa controversiam de possibilitate realis praesentiae corporis Christi. Heidelberg. 1620. 239
- : Continuatio vanitatum Bell. de antichristo. Heidelberg. 1620. --- 230
- Haán Lajos --- 387
- Hadtörténelmi Közlemények* --- 109
- Hainburg --- 43
- Hanies György, szebeni --- 343
- Halaváts Gyula --- 108
- Hall --- 101
- múzeuma --- 177
- Haller család --- 254
- János krakói könyvnyomtató --- 290, 291
- Péter --- 291
- Halmágyi János --- 329, 346
- Hanau --- 101
- múzeuma --- 178
- Hangenbitten leletei --- 224
- Hann Sebestyén --- 232
- Három királyok imádása (Dürer metszete) --- 16
- Harangalakú billikom (őskori) --- 71
- Harminczad, verestoronyi --- 361
- szabályzat --- 332

Háromszáz özvegyasszonytáncza	235	Heyl br.---	223
<i>Hartmann János</i> : Petőfi tanul-		Himmelreich Tiburtius---	44
mányok ---	298—303	Hinnanus ---	48
Hátszeg ---	107	Hirscher Lukács brassói és bar-	
Havasalfölde 144, 145, 157—58, 174		czasági bíró ---	154, 173
— czímere ---	151	— — czímere ---	154
Havasalföldi vajda I. Baszarába		Historisches Museum der Pfalz	224
Máté, Basarab, Brankován		Hochmeister Márton kolozsvári	
Konstandin, Dán, Drakulya,		nyomdász (1790—1802.)	343, 345
Mihne, Sándor, Şutu ---		347, 350, 352—54, 357, 359—60,	
Haynal Géza, váradi ---	56	363, 369 ⁴ 379, 382	
— István (váradi) czímeres		--- szebeni nyomdász (1781—	
levele ---	56	1790.)	328, 332—33, 335—338
Hecht Simon ---	233	Hodos Nerva ---	143, 149, 150
Heddernheim táborának leletei	221,	Hoffmann ---	230
	222	Hofheim táborának leletei ---	221
Hedvig tescheni hercegnő, Sza-		Hofmann György 23, 26, 31, 34, 36	
polyai Istvánné ---	52	— — Blotz Hugónak 35, 36, 40	
Hegel F. ---	195	Hollandia ---	281
Heidelberg 59—60, 101, 237—241,		Holzhausen táborának leletei ---	221
293—297		Holzheim leletei ---	225
— múzeuma ---	223	Homonnai Gáspár ---	34
Heidelbergi káté ---	215	Honter János ---	142
— könyvnyomtató I. Geyderus		<i>Honvéd</i> ---	387
Georgius ---		Horányi Elek ---	172
Heilbronn ---	101	Horga (Popovics) Miklós ---	381
— múzeuma ---	178	Horreum ---	100
Hellenbach br. ---	245	<i>Hortleder Friedrich</i> : Handlun-	
Helmečzy István ---	103, 105	gen u. Ausschreibungen von	
<i>Heltai Gáspár</i> : Agenda. Kolozs-		Rechtmässigkeit. Gota. 1645.	53
vár. 1559. ---	149	Horváth Bertalan ---	53
Henkel ---	220	— Dániel ---	287
Henning János brassói nyom-		— Sándor ---	333
dász (1807.) ---	374—75	— Antal ---	331
Henrik VIII. ---	212	Horvátország ---	260
Herbart János Frigyes ---	201	Höltövényi oltár ---	10
Herce István karánsebesi pap	156	Hölzel ---	223
Herczeg I. Kovács ---		Hradovay ---	70, 183
Herfurt Frigyes brassói nyom-		Hugo Károly ---	305
dász (1808.) ---	376	— Viktor ---	248
<i>Herman Stephanus, Keresszegi</i> :		Humboldt Vilmos ---	251
De Deo et s. trinitate. Heidel-		Hunfalvy Pál ---	162
berg. 1620. ---	240	Hunnobrod ---	56
— — : De sacrae scripturae		Hunter-féle kéziratok ---	210
canone. Heidelberg. 1620. ---	240	Hunyadi János ---	107, 108
Hermann András ---	232	— Mátyás ---	52, 86, 243, 384
— János festő ---	20	Hunyadmegyei esperes, Akirie	156
— Simon ---	233	Hunyadvármegye ---	107
Hessen régészete ---	222	Hunzel ---	100
Hettner Felix ---	219	Hyksos uralom ---	79

- Idea*. Balázsfalva. 1750. 318—319
 Igelii oszlop --- --- --- 219
 Ildai apát, Sorger Gergely --- 270
 Ilerda --- --- --- 49
 Ilie --- --- --- 323
 Illyés András erdélyi püspök --- 254
 Ilyvó --- --- --- 55
 Imling János --- --- --- 339
Indreptarea pakatosului. Temesvár. (Jászvásár.) 1765. --- 323
 Ingolstadt --- --- --- 228
 Inn f. --- --- --- 24
 Innsbruck --- --- --- 24
Inștiințare. Szeben. 1789. --- 341
 — Szeben. 1795. --- --- 348
 — Buda. 1806. --- --- --- 371
 — Kolozsvár. 1806. --- --- --- 369
 — Balázsfalva. 1808. --- --- --- 376
 — *poruncitoare*. Szeben. 1788. 339
Instrukție, Kolozsvár. 1804. --- 364
Invățătură. Szeben. 1785. --- 333
 — Szeben. 1788. --- --- 338
 — Szeben. 1803. --- --- 363
 — Buda. 1806. --- --- 371
 — *creștinească*. Balázsfalva. 1756. --- --- 319
 — *sauo rânduială!* Kolozsvár. 1790. --- --- 343
 Ipolyi Arnold --- --- --- 9
 Irimie János --- --- --- 340
Irodalomtörténeti Közlemények 406
 Iskolai drámák, francia --- --- 130
Istoria. Szeben. 1794. 347—348
 — *Sindipii filosofului*. Szeben. 1802. --- --- 360
Istorie aluî Argir și Elena. Szeben. 1801. --- --- 357
 — *ouniversală*. Buda. 1800. 356
 István moldvai vajda --- --- 235
 Istvánovics Mihály gyulafejevári nyomdász --- 168, 169, 170, 175
 Ivánka János --- --- --- 106
 Iványi Béla --- --- --- 385
 Jacobi Lajos --- --- --- 100
 Jacobides I. Jakabfi --- --- ---
Jakabfi Gregorius, Bakai: De sacramento coenae domini. Heidelberg. 1620. --- --- 240
 Jákóhalmi lelkész, Sorger Gergely --- --- --- 270
 János, egri káplán --- --- --- 385
 — moldvai vajda --- --- --- 41
 — Konstantin Aleksandru Ipsi-lant oláhországi vajda --- --- 366
 — Frigyes szász herceg 39, 41
 — Vilmos szász fejedelem --- 39
 — Zsigmond --- --- --- 147, 174
 Jarfaas I. Gyárfás --- --- ---
 Jassii nyomda --- --- --- 144, 145
Jász Mathias, Berényi: De sacramentis in genere et de baptismo. Heidelberg. 1620. --- 240
 Jászdózsai lelkész, Sorger Gergely --- --- --- 270
 Jászfényszarú lelkész, Sorger Gergely --- --- --- 270
 Jászvásári nyomdász I. Sandul
 Jávorszki Venczel --- --- --- 341
 Jerkovic Demeter --- --- 347, 381
 Jézus elfogatása (oltárkép) 14, 16
 — feltámadása (oltárkép) 14, 17
 — Herodes előtt (oltárkép) 14, 17
 — kereszthordozása (oltárkép) 14, 16
 — keresztrefeszítése (oltárkép) 14, 17
 — megostorozása (oltárkép) 14, 17
 — az Olajfák hegyén (oltárkép) 14
 — születése (oltárkép) --- 16, 19
 — töviskoszorúzása (oltárkép) 14, 17
 Joannovics József verseczi, káránsebesi püspök --- 355, 381
 — Vidák Vincze --- --- --- 379
 Jobbágyok --- --- --- 331, 333
 Joinus --- --- --- 29
 Jókai Mór --- --- --- 236
 Jordake Slătinean --- --- --- 352
 Jorga Miklós --- --- --- 314
 Jorgovics Pál --- --- --- 381—82
 — —: *Observații de limba rumânească*. Buda. 1799. --- 355
 Jósika János br. --- --- --- 141
 — Miklós br. --- --- --- 136
 — —: A könnyelműek --- --- 248
 — —: Hollósi János --- --- 136
 — —: Irány --- --- 136, 137
 — — költeményei --- 137—140
 — —: Vázlatok --- --- 136, 137
 — — álnéve: Marosközi Gábor 137
 — Miklós id. --- --- --- 141

- Jósika Miklósné br., Kállay
 Erzsí --- --- --- --- --- 141
 József I. --- --- --- --- --- 57
 — II. 55, 132—33, 282, 327—30,
 333—38, 340—43, 347, 367,
 369, 382
 — argesi püspök 366—67, 372
 Jupiter Dolichenus --- --- --- 230
 Kaian Demeter id. --- --- --- 376
 — Demeter ifj. --- --- --- 365
 Kakasino --- --- --- --- 354
Kalendar Romănesc. Szeben.
 1802. --- --- --- --- 359
Kalendar. Brassó. 1733. --- --- 317
 — *Romănesc.* Szeben. 1803. 362
Kalendarium. Buda. 1806—1808. 370,
 373, 376
Kălindar. Szeben. 1797. --- --- 352
 Kállay Erzsí, br. Jósika Miklósné 141
 Kálnoki Jeromos könyvvizsgáló 326
 Kalocsa --- --- --- --- 122, 277, 324
 Kalocsai érsek, gr. Batthyány
 József --- --- --- --- 279
 — — gr. Klobusiczky Ferencz
 122—127
Kanizsai Michael: De duplici
 praedestinatione Dei. Heidel-
 berg. 1620. --- --- --- --- 241
 Kant --- --- --- --- --- 252
 Kanyaró Ferencz --- --- --- --- 96
 Kaplai család --- --- --- --- 51
 — Miklós = Szapolyai Miklós
 Kapronczai Nyerges Adám ma-
 rosvásárhelyi nyomdász --- --- 55
 Káptalan, barczasági --- --- --- 75
 — erdélyi --- --- --- --- 261
 Káptalanház, Brassóban --- --- 75
 Karánsebes --- --- --- --- 172, 373
 Karánsebesi főbán, Barcsai Ákos 160
 — pap, Herce István --- --- 156
*Kărare prea scurtă pre fapte
 bune îndreptătoare.* Gyula-
 fejevár. 1685. --- --- --- --- 165
Kărászteleki P. Michael: De
 calumniis et vanitatibus Bell.
 circa controversiam de eccle-
 sia. Heidelberg. 1620. --- 241
 — — — : De vanitatibus Bell.
 circa controversiam de primo
 peccato. Heidelberg. 1620. --- 241
 Karatajev --- --- --- --- 152, 153
Karindariu Romănesc. Szeben.
 1794. --- --- --- --- 347
 Karlóczai érsek, I. Nenádovics Pál,
 Stratimirovics István --- --- ---
 Karlsruhe --- --- --- --- 101, 224, 225
 Károly III. 54, 255—257, 260, 262,
 266, 273
 Károly V. udvartartása --- --- 53
 — VIII. francia király --- --- 385
 — XII. svéd király --- --- 243
Károlyi A. Andreas: De per-
 sona et officio Christi media-
 toris. Heidelberg. 1620. --- 241
 Károlyvárosi katonai határőr-
 vidék --- --- --- --- 377
Karte de învățaturî. Balázsfalva.
 1805. --- --- --- --- 365
 Kassa --- --- --- --- --- 384
 Kassai lelkész, Sztojka Zsigmond
 Antal --- --- --- --- --- 276
 Kászoni János --- --- --- --- 90
Katavasiariu. Balázsfalva. 1777. 326
Katavasieri. Szebeu. 1803. --- 363
Katehisis mik. Szeben. 1789. 342
Katehismul. Balázsfalva. 1783. 329
Katekismul. Balázsfalva. 1804. 363
Katekismus. Nagyszombat. 1726. 317
Katekizmul. Buda. 1780. --- --- 327
 Katona István (geleji) erdélyi
 ref. püspök --- --- --- --- 158, 159
 — *Stephanus, Gelei:* De certi-
 tudine fidei. Heidelberg. 1620. 293
 — — — : De fide et justifica-
 tione. Heidelberg. 1620. --- 293
 — — — : De sacramentis in
 genere. Heidelberg. 1620. --- 293
 Katonai kórház --- --- --- --- 244
Kazania. Gyulafejevár. 1641. 157
 — Jassi. 1643. --- --- --- 145
 Kazinczy Ferencz 4, 102—105, 140
 Kechiety alias Sutor György (kec-
 seti) czímeres levele --- --- --- 56
 — — — Györgyné (kecseti)
 Gyulay Anna --- --- --- --- 56
 — — — János, kecseti --- --- 56
 — — — Katalin, kecseti --- --- 56
 — — — László, kecseti --- --- 56
 Keckermann --- --- --- --- 215
 Keczei László, farnosi --- --- 56

- Kelemen Lajos --- --- --- 55
 — pápa XI. --- --- --- 246, 319
 — pápa XIII. --- --- --- 283
 Kemény János --- --- --- 235
 — József gr. --- --- 106, 181, 291
 — László gr. esztergommegyei
 pap --- --- --- 127
 — Zsigmond br. --- --- --- 3, 247
 — —: Ködképek --- --- --- 248
 Kempis Tamás --- --- --- 250
 Kenderesi Mihály id. --- --- --- 104
 Kendy Farkas --- --- --- 23, 42—44
 — — Blotz Hugónak 28, 42, 45
 Keöpeczy Dorottya, Nagy Mik-
 lósné --- --- --- 56
 Kerekes Ábel szászvárosi tanár 103, 104
 Keresztély Ágost szász herceg,
 esztergomi primás --- 255, 256
 Keresztes Borbála, iktári gr.
 Bethlen Sámuelné --- --- --- 57
 — István szászvárosi tanár --- 103
Kereszturi József Alajos: Com-
 pendiaría descriptio ac vicissi-
 tudinum episcopatus et capi-
 tuli M. Variensis. --- --- --- 106
 Keresztúri Pál --- --- --- 216
 Kerlés, Szolnok-Doboka vm. --- 287
 Kertbeny Károly --- --- --- 147
 Kesarie, rimnik-i püspök --- --- 366
 Késmárk --- --- --- 387
 Kesselstadt tábora --- --- --- 178
Ketü Stephanus, Károlyi: De
 aeterna Dei praedestinatione.
 Heidelberg. 1620. --- --- --- 294
 — — —: De gratia et libero
 Arbitrio. Heidelberg. 1620. 294
 — — —: De sacramentis in
 genere. Heidelberg. 1620. --- 294
 Kipfenberg --- --- --- 100
Király Emericus, Péczeli: De
 vanitatibus Bell. circa contro-
 versiam de necessitate. Heidel-
 berg. 1620. --- --- --- 295
 — — —: De vanitatibus Bell.
 circa controversiam de sacra-
 mento baptismi. Heidelberg.
 1620. --- --- --- 295
 — — —: De veritatibus et
 falsitatibus Bell. circa canonem
 s. scripturam. Heidelberg. 1620. 294
 Kircher Gusztáy --- --- 101, 231
 Kirchheim --- --- --- 224
 Kiriak gyulafejevári nyomdász 166
Kiriakodromion. Gyulafejevár.
 1699. --- --- --- 145, 169—170
 Kis I. Ács --- --- ---
 — Benedek, csikszentkirályi --- 57
 — — címeres levele --- 56
 — István, csikszentkirályi --- 57
 — *passio* fametszet (Dürertől) 15
 Kisázsia --- --- --- 226
 Kisbecskerek --- --- --- 360
Kiséri Andreas, Gyöngyösi: De
 praedestinatione divina. Hei-
 delberg. 1620. --- --- --- 295
 — — —: De sacra scriptura.
 Heidelberg. 1620. --- --- --- 295
 Kisfaludy Károly 103, 104, 140, 141
 — —: Iréne --- --- --- 191
 — —: Kemény Simon --- --- 191
 — —: Nelzor és Amida --- 191
 — —Társaság --- --- --- 298
 Kisludas. Alsó-Fehér vm. --- --- 128
 Klain Sámuel, szádi 350, 355, 368
 371, 373, 379—381
 — —: Acathist. Szeben. 1801. 357
 — —: Istoría Románilor, Buda.
 1806. --- --- --- 370
 — —: Propovedanie. Balázs-
 falva. 1784. --- --- --- 330
 — —: Teologia. Balázsfalva.
 1796. --- --- --- 351
 — —: Teologie. Balázsfalva.
 1801 --- --- --- 357—58
 — —: Teologie. Balázsfalva.
 1802. --- --- --- 360
 Klein-Deinbach --- --- --- 98, 99
 Klobusiczky Ferencz gr. erdélyi
 kath. püspök --- --- --- 122
 — — kalocsai érsek --- 122—127
 — — zágrábi püspök --- 270, 271
 Knini püspök --- --- --- 260
 — püspök I. Fejérvény István,
 Sorger Gergely --- --- ---
 Koblenz --- --- --- 101, 230, 231
 — múzeuma --- --- --- 220
 Kohl --- --- --- 98, 101
 Koldusok --- --- --- 338
 Kollonics Lipót bíboros, eszter-
 gomi érsek 170, 171, 243, 319

- Kolozsvár 103, 104, 132, 140—142,
171, 182, 253, 288, 317, 318,
343—345, 347, 350—356,
359—64, 366—67, 369, 370,
372, 381—82, 384
- Kolozsvári farkasutczai ref. tem-
plom --- --- --- 10
— lelkész, Biró János --- 127
— nyomdász I. Becskereki Mi-
hály, Hochmeister Márton ---
— országgyűlés 1725. --- 266
— országgyűlés 1730. --- 271
— ref. kollégium könyvtára --- 168
— unitárius koll. könyvtára --- 85
Kolozsmonostori apát, Antal --- 182
— apátság --- --- --- 182
— — jegyzője, Balázs deák --- 182
— — sáfára, Szász Pál --- 182
— — szakácsa, László --- 182
Komáromy Andor --- --- --- 305
Koncz József: A marosvásár-
helyi ref. koll. nyomda törté-
nete --- --- --- 55
Konrad Rozina --- --- --- 339
Konstantin védőszent képe --- 168
Konstantinápoly --- --- --- 329
Korda Ádám gr., borosjenei --- 58
— Anna gr., (borosjenei) br.
Bánffy Elekné --- --- --- 58
— György br. (borosjenei)
grófi oklevele --- --- --- 58
— Györgyné gr. (borosjenei),
széki gr. Teleki Zsuzsánna --- 58
— Katalin gr. (borosjenei), Vay
Dánielné --- --- --- 58
— Mária gr., borosjenei --- 5
— Zsuzsánna gr. (borosjenei),
iktári gr. Bethlen Sámuelné 58
Koreszi diakonus 148—153, 156,
173, 174
— fia: Serbán --- --- 156, 174
Kornis Zsigmond gr. --- --- --- 254
Kosztá István --- --- --- 376
Kovachich: Planum --- --- --- 102
Kovács István (gyalui) címeres
levele --- --- --- 56
— — nagybányai kamaraispán 384
— (Herczeg) Péter --- --- --- 339
Kovácsóczy Farkas --- 23, 31, 44
— — Blotz Hugónak --- --- 49
- Kovácsóczy Farkas: De laudi-
bus Steph. Bathorei. Velence.
1571. --- --- --- 30
Kováts Demeter --- --- --- 373
Kozma József, kézdiszentléleki 275
Köblös Zoltán --- 60, 241, 297, 407
Köhl wormsi múzeum-igazgató 222
Köln --- --- --- 101, 219
— múzeumai --- --- --- 179
Kölni múzeum --- --- --- 231
Köngen --- --- --- 99
Könyvvizsgáló I. Caliani, Sil-
vestru, Kálnoki Jeromos ---
Kőrösi (Sámuel v. István) --- --- 367
Köváry László --- --- --- 303, 304
Krakó --- --- --- 42
Krakói nyomdász I. Haller
János --- --- ---
Krafft András --- --- --- 232
Kristóf György --- --- 70, 105, 209
Krisztus (oltárszobor) --- --- 19
— kinszenvedésének ábrázo-
lása --- --- --- 12
Krivádia, Hunyad vm. --- --- --- 107
Krivádiai őrtorony --- --- --- 107
Kropf Lajos --- --- --- 213, 217
Krotzenburg tábora --- --- --- 178
Krüger trieri múzeumigazgató
219, 220
Kubinyi Kristóf --- --- --- 44
— László 23, 29, 35, 37, 40, 41,
44, 46
— — Blotz Hugónak --- --- 44
Kudsir, Hunyad vm. --- --- --- 107
Kukuzel János --- --- --- 377
Kún Ilona, Cserei Mihályné --- 90
— *Stephanus, Kernyei*: De
vanitatibus Bell. circa contro-
versiam de antichristo. Heidel-
berg. 1620. --- --- --- 296
— — —: De vanitatibus Bell.
circa controv. de gratia primi
hominis. Heidelberg. 1620. --- 296
Kupeczki János --- --- --- 246
*Kuprinderea a celor Mestesu-
guri... lui Budelko*. Szeben.
1788. --- --- --- 337
— *pe scurt a invătăturii a
celor ce dau porții*. Kolozsvár.
1802. --- --- --- 360

- Kuvánt.* Balázsfalva. 1784. --- 330
 Kuzsinszky Bálint --- --- --- 107
 Küküllői János --- --- --- 384
 Küküllővári g. kath. egyház --- 372
Laczkó Matheus, Sepsi: De falsitatibus Bell. circa contro. de verbo dei assertis. Heidelberg, 1620. --- --- --- 296
 Ladenburg --- --- --- 223
 Lafontaine --- --- --- 134
 Lajos I. bajor király --- --- 178
 --- XIV. --- --- 243, 245
 Landesmuseum Nassauischer Alttertümer --- --- --- 221
 Láng Erzsébet, Bajtay Illés Istvánné --- --- --- 281
 Lange Konrád --- --- --- 19
 Langenheim tábora --- --- --- 179
 Langgöns --- --- --- 99
Langheim Irma: Kemény Zsigmond nőalakjai --- --- 247
 Laski János, Lengyelország kancellárja --- --- 290, 291
 László V. --- --- --- 52
 --- kolozsmonostori apátság szakácsa --- --- 182
Legile firei. Szeben. 1800. --- 355
Legend: Les amazones modernes --- --- --- 132
 Lehner Hans --- --- --- 218, 221
 Lengyel törvénytgyűjteménye 290
 Lengyelország 16, 42, 47, 150, 281, 291
 Lengyelországi kancellár, Laski János --- --- --- 290, 291
 Leo pápa --- --- --- 74
 Leon Hyeronimus --- --- --- 47, 48
 Lepantói ütközet --- --- --- 26
 Lépes Lóránd, erdélyi alvajda 182
 Lészay Dániel szászvárosi orvos 105
 --- Lászlóné --- --- --- 105
 Lex Pacca --- --- --- 82
 Liechtenstein Mária Terézia hercegnő --- --- --- 282
 Limes, daciai --- --- --- 97
 Limes, rhaetiai és germaniai 97, 177, 218
 Limes czölöpkerítés --- 100, 101
 Limesbizottság, német --- --- 98, 101
 Limesmúzeum --- --- --- 100
 Lindenschmit, mainzi múzeum-igazgató --- --- --- 220
 Lipót I. --- --- --- 57, 167, 169, 175
 --- II. --- --- --- 344, 345
 Lipps Tivadar 193, 198, 199, 207
 Lipszky János --- --- --- 364
 --- : Mappae geographicae 364
 Liptay János, pozsonyi kanonok 256
 Liszkai Miklós --- --- --- 130, 131
 Liszthi János ifj. 23—25, 27, 29, 30, 32, 33, 35—38, 40, 43, 45, 48, 49
 --- győri püspök 42, 44—46
 --- veszprémi püspök 22—25, 30, 32, 34—38, 42
Liturgie. Szeben. 1798. --- --- 354
Liturgi. Balázsfalva. 1807. --- 374
 Lóding --- --- --- 245
Logika. Buda. 1799. --- --- 355
 Loke --- --- --- 250
 Londeck --- --- --- 354
 London --- --- --- 210
 Loósz --- --- --- 247
 Lorch --- --- --- 99
 Loreto --- --- --- 385
Losonczy István: Artis poeticae subsidium. Pozsony. 1769. --- 387
 Lőcsei városi jegyző --- --- --- 385
 Lőrincz deák --- --- --- 152, 174
 Luby Terézia, Thuránszky Péterné 387
 Ludowici --- --- --- 224
 Lugosi főbán, Barcsai Ákos --- 160
 --- pap I. Fogarasi István, Pestisel Mózes --- --- ---
 Lukaris Cyrill konstantinápolyi patriárka --- --- --- 162
 Madocsán, Liptó vm. --- --- --- 45
 Maer Gergely fogarasi és erdélyi g. kath. püspök 326—328, 379
 Magyar Balázs --- --- --- 385
 --- Nemzeti Múzeum 3, 59—60, 132, 156, 219, 237—241, 293—97, 305, 308
 --- *Remektrók* --- --- --- 70
 --- *Simplicissimus,* --- --- --- 234
 --- Tudományos Akadémia 70, 285
 --- *Ujság.* --- --- --- 387
 Magyarország 25, 29, 41, 43, 79, 122, 124, 159, 379, 385
 Mainz --- --- --- 101, 179
 --- múzeumai --- --- --- 220

- Major Márton (brassói) gyula-
 fejevári könyvnyomató --- 159
 — *Mathias, Szikszói*: De jus-
 tificatione fidei. Heidelberg.
 1620. --- --- --- 297
 — — —: Desacram. eucharis-
 tiae seu coena domini. Hei-
 delberg. 1620. --- --- --- 296
 — — —: De s. trinitate in
 unitate Divinae essentiae. Hei-
 delberg. 1620. --- --- --- 297
Mâna lui Damaskin. Szeben.
 1793. --- --- --- 346
 Mänäila --- --- --- 152, 156
 Manerstorf --- --- --- 47
 Mannheim --- --- --- 101, 223
 Mannheimer Altertumsverein --- 223
 — *Geschichtsblätter* --- --- 223
 Mantua --- --- --- 27
 Mányoki Ádám --- --- --- 246
 Mar, Andreas dal --- --- --- 49
 — Joannes dal --- --- --- 49
 Máramaros vm. 124, 128, 235, 276
 Máramarossziget --- --- --- 56
 Máramarosi ref. liczeum könyv-
 tára --- --- --- 158, 161
 Margaretha --- --- --- 37
 Mária, a székelyszombori oltár-
 ron --- --- --- 11
 — (Jakab anyja) --- --- --- 16
 — élete (Dürer fametszete) --- 16
 — látogatása (oltárkép) --- --- 16
 — szobor, csikménasági --- --- 15
 — Jozéfa bajor hercegnő --- 133
 — Terézia 57, 58, 121—22, 126—
 28, 130, 271—72, 275, 279—282,
 317, 319, 321—22, 324—26, 352
 Marién deák --- --- --- 156
 Márk evangelista --- --- --- 74
Márki Sándor: Emlékbeszéd
 Kőváry László felett 303—304
 — —: II. Rákóczi Ferencz --- 242
 Marosközi Gábor = Jósika Mik-
 lós br. --- --- --- ---
 Marosnémeti --- --- --- 105
 Marosportus --- --- --- 341
 Marosvásárhely --- --- --- 55
 Marosvásárhelyi közzsínat 1656. 210,
 212, 213, 216, 217
 — nyomda --- --- --- 55
 Marosvásárhelyi nyomdász I.
 Kapronczai Nyerges Ádám
 — ref. koll. könyvtára --- 70, 160
 Marlian Julián --- --- --- 54
 Martinovics Mihály --- --- --- 360
 Martinuzzi György --- --- --- 243
 Mártonffy Lajos --- --- --- 71
 Mártonfi György (karczfalvi) bá-
 rói oklevele --- --- --- 257—258
 — — erdélyi püspök 255—62, 279
 — József --- --- --- 284
 Masilie Nikulae --- --- --- 339
 Matkó István, kézdívsárhelyi --- 175
 — —: Kegyes cselekedetek
 rövidösvénykéje. Szeben. 1666. 165
 Mátyás főherczeg --- --- --- 44
 Medgyes --- --- --- 128, 277, 288
 Medgyesi oltár --- --- --- 10
Medgyesi Pál: Dialogus politico
 ecclesiasticus. Bártfa. 1650. --- 213
 Média népe --- --- --- 78
 Medici János --- --- --- 27
 Mednyánszky Ferencz eszter-
 gomi nagyprépost --- --- --- 262
 Megyés egyház --- --- --- 181
 — pap --- --- --- 181
 Méhesi Ábrahám --- --- --- 376
 Melanchton --- --- --- 87
 Mencsik Ferdinánd --- --- --- 50
 Magyarország ábrázolása falfest-
 ményen --- --- --- 74, 75
 Méra Katalin, Ács alias Kis
 Pálné --- --- --- 57
 Mercurius --- --- --- 227
 — és Rosmerta --- --- --- 230
 Mesterjegy S H --- --- --- 233
 Meszes hegység --- --- --- 384
Metastasio: Cyrus --- --- --- 132
 —: Titus --- --- --- 132
 Meumann --- --- --- 198
 Mezőmadaras, Maros-Torda vm. 287
 Mezőség --- --- --- 287
 Mezőtelegdi falfestmények --- 75
 Miess Zsigmond szobrász --- 20
 Migazzi bécsi bíboros érsek --- 283
 Mihályfalva, Nagy-Küküllő vm. 18
Mihályi Johannes, Kecskeméti:
 De ascensu Christi ad coelos
 et sessione ad dextram Dei.
 Heidelberg. 1620. --- --- --- 297

- Mihne havasalföldi vajda, Sándor vajda fia --- 152, 154, 156
- Mikes Mihály --- --- 86, 254
- Mikeszásza, Kis-Küküllő vm. --- 287
- Miklós püspök --- --- --- 51
- Mikó Imre gr. --- --- --- 2, 4, 5
- Miksa magyar király --- --- 25, 31
- Millot --- --- --- --- 356
- Miltenberg --- --- --- --- 101
- Mindszentí Mihály --- --- --- 246
- Minologiu*: Balázsfalva. 1781. 327—328
- Mineul*. Buda. 1805. --- --- --- 366
- Miskolci Johannes*: De iudice controversiarum circa religionem. Heidelberg. 1620. --- 297
- Misale Gnesnensis dioecesis*. Cracoviae. 1523. --- --- --- 291
- *dioecesis Plocensis*. Cracoviae. 1520. --- --- --- 291
- Mithras --- --- --- --- 230
- Moes --- --- --- --- 47
- Moldova --- --- --- 158, 174, 375
- Moldován I. M. balázsfalvi kanonok, prépost 148, 162, 167, 318, 322, 326—27, 329—30, 373
- Moldovai érsek I. Gavril, Varlaam — vajda I. István, János, Vasile Lupu --- --- --- ---
- Molitvenicu*. Gyulafejérvár. 1689. 166—167
- *rumânesc*. Brassó. 1564. 145, 149—150
- Molnár Albert, szenczi --- --- 291
- János, millershaimi 348, 356, 367—68, 380, 382
- —: Retoriká. Buda. 1798. 354
- Mondolat* --- --- --- --- 104
- Morava f. --- --- --- --- 41
- Morvaország --- --- --- --- 41
- Much --- --- --- --- 223
- Muhi-pusztai csata --- --- --- 79
- Munkácsi egyházmegyei könyvtár --- --- --- --- 148
- püspök, Dekamillist János József --- --- --- --- 317
- Museum für Handelsgeographie (Stuttgart) --- --- --- --- 226
- Múzeumok jellege Németországban --- --- --- --- 230—231
- München --- --- 101, 228, 230, 231
- múzeumai --- --- --- --- 227
- Münsterberg --- --- --- --- 199
- Nádastelek --- --- --- --- 182
- Nagy Géza --- --- --- --- 219
- Gyula --- --- --- --- 61
- Ferencz --- --- --- --- 105
- Frigyes porosz király --- 282
- István --- --- --- --- 305
- László, perecseni --- --- --- 368
- Miklós czímeres levele --- 56
- Miklósné, Keöpeczy Dorottya --- --- --- --- 56
- Pál, budai --- --- --- --- 182
- Péter czár --- --- --- --- 243
- Nagyág --- --- --- --- 107
- Nagybánya --- --- --- --- 235, 384
- Nagydisznódi templomi kincs 21
- Nagyenyed --- --- --- --- 104, 288
- Nagyludasi gör. kel. egyház --- 377
- Nagymihályi vár --- --- --- --- 385
- Nagyselyk, Nagy-Küküllő vm. 18
- Nagysinkai oltár --- --- --- --- 15
- Nagysomkúti gör. kath. egyház --- --- --- --- 328, 335
- Nagyszeben 55, 56, 127—28, 145, 147, 167, 173, 175, 232—35, 318, 321, 328, 330—48, 351—60, 362—65, 367—68, 371—73, 375—79, 381
- Nagyszebeni nagytemplom --- 75
- érseki könyvtár --- --- --- 374
- országgyűlés 1751. --- --- 279
- Nagyszombat --- --- 254, 260, 317
- Nagyszombati akadémia 132, 133
- Albertinum --- --- --- --- 130
- egyetem --- --- --- --- 265
- kir. konviktus --- --- --- 130, 132
- Nagyvárad --- --- --- 373—75, 385
- Nagyvárad kanonok --- 106, 181
- kollégium --- --- --- --- 215
- nyomdász I. Gottlieb Antal
- püspöki könyvtár --- 373—375
- püspökök --- --- --- --- 106
- rektor --- --- --- --- 106, 181
- Nalácz István br. --- --- 103—105
- József br. --- --- --- --- 105
- Naményi Lajos --- --- 61, 183, 389
- Napkeleti bölcsek (oltárkép) --- 16
- Napkor, Szabolcs vm. --- --- --- 137

Nápoly --- --- --- --- --- 24	Ó-tordai gör. kath. egyház --- 346
Neckar-vonal (limes) --- 100, 101	Obrádovics Dositej --- --- 377
Neckarburken --- --- --- --- 223	---: Sfaturile. Buda. 1802. 360
Neigebauer Károly --- --- --- 107	--- Gergely 366—67, 373, 377, 381
Nemes Vasilie --- --- --- --- 363	<i>Ode.</i> Nagyszeben. 1781. --- --- 328
Németalföld--- --- --- --- --- 282	<i>Oglindă.</i> Buda. 1807. --- --- --- 374
Némethi Jakab S. J. --- --- --- 172	Okarben tábora --- --- --- --- 179
Németország --- --- --- --- 22, 281	Okolicsnó, Liptó vm. --- --- --- 387
Nenáдовics Pál karlóczai érsek 323	<i>Oktoih.</i> Brassó. 1574. 1575. 1578.
Neolithkori embertípus, hazai 72	--- --- --- --- 151—152
--- telep (tasnádi)--- --- --- --- 71	--- Balázsfalva. 1760.--- --- --- 321
<i>Népszava</i> --- --- --- --- --- 387	--- Balázsfalva. 1770. --- 324—325
<i>Népszózlója</i> --- --- --- --- --- 387	--- <i>mic.</i> Brassó, 1805. --- --- 367
Neus (Novaesium) --- --- --- --- 219	--- <i>mic.</i> Szeben. 1808. --- --- 377
<i>Neustädter Mihály:</i> Kuvánt.	--- Balázsfalva. 1792. --- --- 345
Szeben. 1804. --- --- --- --- 364	Oláh könyvek, erdélyi és magyar-
Neuwied --- --- --- --- --- 100	országi --- --- --- --- 142, 313
Neuwiedi herceg --- --- --- --- 100	Oláhország --- --- --- --- 375, 380
Nicodemus 29, 35, 36, 38, 40, 42, 44, 46	Olasz egyetemek --- --- --- --- 22
Niederbiber--- --- --- --- --- 219	Olaszország --- --- --- --- 22, 23, 82
Niederbiber leletei --- --- --- --- 100	<i>Olcsó könyvtár</i> --- --- 70, 285, 406
Nikolau György, brassói --- --- 359	Oltár I. Almakeréki, Benei, Beret-
Nikos Ilona, Zibay Gergelyné 56	halmi, Bogácsai, Csiknémasági,
<i>Norma adecă rânduiala.</i> Sze-	Csikszentléleki, Hőltövényi,
ben. 1784. --- --- --- --- 330	Medgyesi, Nagysinkai, Prázs-
<i>Noulă Testamentă.</i> Gyulafejér-	mári, Segesdi, Szászsebesi,
vár. 1648. --- --- --- --- 158, 159	Székelyszombori, Szentersé-
Novaesium I. Neus --- --- --- ---	beti, Tábiási --- --- --- ---
--- tábora --- --- --- --- 218	Oltár feliratok --- --- --- --- 20
Nürnberg --- --- --- --- 101, 227	Oltárföltét --- --- --- --- 12, 19
Nürnbergi iskola (oltárfestésnél) 16	Oltárkészítés, erdélyi és felső-
--- oroslán és kosfő --- --- --- 234	magyarországi --- --- --- 9, 10
Nyári Ferencz --- --- --- --- 53	Ongert János --- --- --- --- 232
Nyitrai főesperes, Mártonfi	Opria nyomdászinas --- --- --- 167
György --- --- --- --- 255, 257, 260	<i>Orânduială.</i> Balázsfalva. 1778. 327
Nyirő I. Rasor --- --- --- ---	--- Kolozsvár. 1803. --- --- 363
<i>Nyomdászok</i> I. Barth János,	<i>Orânduiala pădurilor.</i> Szeben.
Barth Péter, Becskereki Mi-	1789. --- --- --- --- 340
hály, Endrédi János, Geyderus	Ornamentális freskók --- --- --- 75
Georgius, Gottlieb Antal, Hal-	<i>Orologion.</i> Brassó. 1806. --- --- 370
ler János, Henning János, Her-	--- <i>adecă Ceasoslov.</i> Balázs-
furt Frigyes, Hochmeister	falva 1766. --- --- --- --- 323
Márton, Istvánovics Mihály,	<i>Orosz Endre:</i> A tasnádi neolith-
Kapronczai Nyerges Ádám,	kori telep --- --- --- --- 71
Kiriák, Major Márton, Popo-	---: Válasz Roska Márton-
vics Péter, Rimniceanul Deme-	nak --- --- --- --- 192
ter, János és Péter, Royer	<i>Ortographia latino-valachica.</i>
Ferencz Antal, Sandul, Scho-	Kolozsvár. 1805. --- --- --- 367
bel György, Sibianul Péter,	Orvosi tanácsok XVIII. sz. 291—292
Sziesz József, Tekeld Péter	385

Osztrák örökösödési háború --- 281	Perzsia népe --- --- --- --- --- 78
<i>Otdatorinciască</i> . Kolozsvár.	<i>Pesti Napló</i> --- --- --- --- --- 3
1799. --- --- --- --- --- 354	Pestisel Mózes lugosi pap --- 156
Ovidius --- --- --- --- --- 85—91, 95, 96	Petcu Şoanul --- --- --- --- --- 317
Oxford --- --- --- --- --- 210	Péter apostol (oltár szobor) --- 19
Őskori bronz buzogány --- --- 219	— vajda fia --- --- --- --- --- 156
Ötvösmű kiállítás, budapesti --- 232	— András --- --- --- --- --- 56
Padua 22—24, 26—30, 32, 34, 35,	— Balázs címeres levele --- 56
44, 46, 48, 50	— István --- --- --- --- --- 56
Paduai egyetem --- --- --- 22, 23	— János --- --- --- --- --- 56
Pál apostol (oltárszobor) --- --- 19	Peterd --- --- --- --- --- 287
Palágyi Lajos --- --- --- --- --- 305	Péterfy Jenő --- --- --- --- 248, 301
<i>Palia</i> . Szászváros. 1582. 154—156,	Pető János --- --- --- --- --- 53
174	Petőfi Sándor 209, 298—303, 406
Pankota --- --- --- --- --- 374	Petrella --- --- --- --- --- 50
Panopolis --- --- --- --- --- 221	Petrichevich Horváth Lázár --- 136
Pántea Simon, szolcsvai 348, 360, 377	Petrik Géza --- --- --- --- --- 109
Pap István, marsinai --- --- --- 370	Petroszai kincs --- --- --- --- --- 220
— Károly --- --- --- --- --- 406	Petrozsény --- --- --- --- --- 107
Papp Ferencz --- --- --- --- --- 247	Pfahlbronn --- --- --- --- --- 99
<i>Pardon-general</i> . Kolozsvár. 1792. 345	<i>Pfeffel</i> : Ibrahim --- --- --- --- --- 138
— — Kolozsvár. 1797. 1798. 353	Pförling --- --- --- --- --- 98
— — Kolozsvár. 1800. --- --- 356	— tábora --- --- --- --- --- 231
— — Kolozsvár. 1801. --- --- 359	Pfünz --- --- --- --- --- 97
— — Kolozsvár. 1806. --- --- 370	Phalgraben --- --- --- --- --- 99
<i>Pareus David</i> : Collegorium	Picot Émile --- --- --- --- --- 157
theologicorum II. 58—60, 237—	<i>Pilde filosofesti</i> . Szeben. 1795. 348
241, 293—297	Pilo Mario --- --- --- --- --- 193, 200
Páring --- --- --- --- --- 107	Pinelli János Vincze --- --- --- --- 35
Paris --- --- --- --- --- 281	Piram --- --- --- --- --- 373
Párisi egyetem --- --- --- --- --- 276	Pisa --- --- --- --- --- 23
Parochia --- --- --- --- --- 181	<i>Piscator Lajos</i> : Poetica --- --- --- 85
Parochialis sacerdos --- --- --- 181	Piscator M. Philippus --- --- --- 147
Parthenon domborművei --- --- 83	Piski --- --- --- --- --- 107
Passio-ábrázolások --- --- --- 12, 14	Pius pápa II. --- --- --- --- --- 51
<i>Păstoriceasca datorie</i> . Balázs-	— — V. --- --- --- --- --- 31
falva. 1759. --- --- --- --- --- 320	Piskolcz --- --- --- --- --- 159
— <i>poslanie</i> . Balázsfalva. 1760. 320	Platon --- --- --- --- --- 205
Pataki Mózes --- --- --- --- --- 102	Plebánia --- --- --- --- --- 181
<i>Patens monetar</i> . Kolozsvár.	Plebános --- --- --- --- --- 181
1802. 1803. --- --- --- --- 360—363	Plinius --- --- --- --- --- 251
<i>Patimile și moartea Is. Hs.</i>	Pokol ábrázolása falfestményen 74
Brassó. 1805. --- --- --- --- --- 365	Pokoly József --- --- --- --- --- 217
Paulsen Frigyes --- --- --- --- --- 201	Polianius Mathias --- --- --- --- 49
Pavlovna Alexandra --- --- --- --- 374	<i>Polustav</i> . Balázsfalva. 1773. --- 325
Pekár Pároly --- --- --- --- --- 193	— Balázsfalva. 1793. --- --- --- 347
<i>Pentikostarion</i> . Szeben. 1805. 367	— Buda. 1807. --- --- --- --- 374
— Balázsfalva. 1808. --- --- --- 377	— Balázsfalva. 1808. --- --- --- 378
Perényi Péter --- --- --- --- --- 384	Pomoerium --- --- --- --- --- 100
Pernstein Wratisslaw --- --- --- --- 42	Pompejanum Aschaffenburgban 178

Pompeji	178	<i>Pray György</i> : Specimen hierarchiae	106
Pongrácz Éva, Truránszky Tamásné	387	Prázmári oltár	10
Pop Mihály, brassói	156	Praetorium (Saalburg)	100
Popovics I. Horga		Predella	16
— János, hondoli	343, 362	<i>Prefacerea Sinedului</i> . Balázsfalva. 1784.	329
— Péter balázsfalvi nyomdász (1770—1800.)	324—328, 335, 344, 346, 347, 356	<i>Preoția</i> . Szeben. 1789.	343
Popp tábornok	101	<i>Prima principia latinae grammatices</i> . Balázsfalva. 1783.	329
— Konstandin	359	<i>Proclamația</i> . Kolozsvár. 1806.	369
— Vasilie 165, 173, 317, 319	—20	— <i>generalului Buccow</i> . Balázsfalva. 1761.	321
Poppelreuter	180	<i>Propempticon honor. Samuelis Vulkán</i> . Nagyvárad. 1807.	374
Porcia	50	<i>Propovedanie</i> . Balázsfalva. 1784.	330
Pórlázadás, erdélyi	182	Proskowski	41
Porolissum	99	<i>Psalterion</i> . Brassó. 1574. 1576. 1577.	150—152
Porolissumi agyagszobrocska	100	<i>Psaltire</i> . Szeben. 1791.	344
Poroszország	98	— Szeben. 1806.	372
Porta nigra, Trierben	220	— <i>rumânescă</i> . Brassó. 1570.	150
— praetoria Regensburgban	97	<i>Psaltirea</i> . Gyulafejérvár. 1651.	160—161
<i>Porunca Guberniumului contra Rumânilor răsculați</i> . Szeben. 1784.	331, 332	— Balázsfalva. 1780.	327
— <i>— pentru pedeapsa dezertorilor</i> . Szeben. 1785.	333	— Balázsfalva 1786.	336
— <i>— tuturora</i> . Szeben. 1784.	331	— Szeben. 1796.	351
— <i>impărătească</i> . Kolozsvár. 1805.	366	— Szeben. 1799.	355
— <i>impăratului Francisc II</i> . Kolozsvár. 1795.	350	— Szeben. 1801.	358
Pósta Béla	84, 101	— Szeben. 1804.	364
Posztó, dolmányra való	159	— Szeben. 1805.	367
<i>Povățuire</i> . Szeben. 1786.	335	— Brassó. 1807.	375
— Buda. 1805.	367	— Buda. 1808.	378
<i>Poveste la 40 de Mucenici</i> . Gyulafejérvár. 1689.	167	Pulszky Ferencz	15
Pozsony 30, 31, 33, 37, 40, 42, 44, 46, 48, 132, 141, 172, 270,	387	Pún háború	79
Pozsonyi kánonok I. Ellebodus Nicasius, Liptay János, Mártonfi György		<i>Punktumuri indreptatoare</i> . Kolozsvár. 1797.	352
— nyomdász I. Royer Ferencz Antal		Purkircher György	35
— országgyűlés	25, 39	<i>Pustia dragoste</i> . Szeben. 1796.	336
— prépost I. Bajtay József Antal, gr. Batthyány József		Quaestorium (Saalburg)	100
Prága	42	Quintilianus	251
Prágai püspök, Brus Antal	42	Rác István, kisfaludi	169, 170, 175
<i>Pravila cerșitorilor</i> . Szeben. 1788.	338	Radák Ádám br.	287, 288
		— István br.	287—289
		— Polyxena br.	286—289
		Ráday könyvtár	70
		Radecius István egri püspök	42
		Radnót	291
		Rajna f.	223, 229
		Rákóczi Ferencz II.	242

Rákóczy György I. 157—160, 162, 175, 216	Rimniceanul János balázsfalvi nyomdász. (1757. 1765.) 320, 322
— — czimere — — — 158, 161	— Péter balázsfalvi nyomdász. (1766—67.) — — — 323—324
— — siremléke — — — 259	Rimniki nyomda — — — 145
— — II. 161, 162, 175, 210, 214, 234, 235	— püspök I. Damaszkín, Filaret Kesarie — — — 346
Ramus Péter — — — 215	Rodler Jakab — — — 341
<i>Rânduială</i> . Kolozsvár. 1744. 317—18	Róma — 22, 24, 79, 281, 379, 385
— Szeben. 1785. — — — 333	Római castellumok — — — 107
— Szeben. 1786. — — — 334, 335	— nép — — — 79
— Szeben. 1787. — — — 336	Román Akadémia — 143, 151, 313
— Szeben. 1787. — — — 337	— — könyvtára 147, 150—152, 157, 158, 161, 162, 167, 169
— Szeben. 1788. — — — 338	Romulus-Remus mondája — — 100
— Szeben. 1789. — — — 342	Rosa Jonas — 59—60, 237—241, 293—297
— Kolozsvár. 1795. — — — 350	Rosenauer János — — — 75
— <i>diákonstvelorü și cu a văz-</i> <i>laşeniilor</i> . Gyulafejevárvár. 1687. 166	Rosenberg berlini törvénybíró 227
— <i>față de ciurma</i> . Balázsfalva. 1766. — — — 323	— Márk — — — 233
Rasor (Nyirő) János, a brassói nyomda vezetője — — — 154	Rosenberger — — — 38
Rátót nemzetség — — — 51	Roska Márton 72, 192, 292, 386
<i>Rävaşul</i> — — — 149	Rosmerta és Mercurius — — — 230
Ravenna — — — 227	Rostand — — — 309
Raymund, osztrák író — — — 136	Roth Viktor — — — 21
Récsey István, récsei — — — 54, 55	Rotschild — — — 222
— iratok — — — 55	Rotterdam — — — 212
Rector ecclesiae — — — 181	Rottweil — — — 99
Regensburg — — — 53, 97	Rouen — — — 212
Regensburgi múzeum — — — 97	Royer Ferencz Antal pozsonyi könyvnyomtató — — — 130
<i>Régi Magyar Könyvtárhoz ada-</i> <i>lékok</i> 59—60, 147—173, 237—241, 293—297	Rozgonyt Rajnald — — — 384
Regius I. Király — — —	Rozsnyai Dávid — — — 85
<i>Regulamentul</i> . Kolozsvár. 1793. 347	Rödelheim leletei — — — 222
— Szeben. 1789. — — — 342	<i>Römisch-germanisches Korres-</i> <i>pondenzblatt</i> — — — 210
<i>Regulele șkolasticești</i> . Buda. 1806. 372	— — Zentral-museum — — — 229
Remagen — — — 219	Rudnay Sándor erdélyi kath. püspök — — — 140
<i>Retorikă</i> . Buda. 1798. — — — 354	Rudolf 33, 34, 37, 40, 41, 45, 46
Retyezát — — — 107	Rueber János — — — 25
Révkolostor, Szolnok-Doboka vm. — — — 158, 159	Ruffenhofen — — — 101
Rézhajó — — — 244	Ruja Pál — — — 367
Rétmetsző I. Binder — — —	Rückingen tábora — — — 178
Rhaetiai limes — — — 101	S H mesterjegy — — — 233
— és germániai limes 97, 177, 218	Saalburg — — — 100, 178, 179
Reidl Frigyes — — — 299, 302	Salome — — — 16
Reimer Márk — — — 233	<i>Salutatio Samuelem Vulkán</i> . Nagyvárad. 1807. — — — 375
Rimniceanul Demeter balázsfalvi nyomdász (1756. 1765.) 319, 322	

- Sambucus I. Zsámboki --- ---
 Sándor havasalföldi vajda 151, 152
 — — fia: Mihne vajda --- --- 152
 — lengyel király --- --- 290, 291
 — pápa VI. --- --- --- 385
 Sandul jászvásári nyomdász és
 fametsző (1765—1776.) 322, 324—
 326, 347, 359
 Sarmizegethusa --- --- --- 107
 Sárospatak --- --- --- 105, 215
 Sárospataki kollégium --- --- --- 215
 — országgyűlés 1708. --- --- 246
 Sárpataki Borbála gr. --- --- --- 57
 — József Antal gr. --- --- --- 57
 — Katalin gr. --- --- --- 57
 — Klára gr. --- --- --- 57
 — Mária gr. --- --- --- 57
 — Márton József grófi ok-
 levelei --- --- --- 57
 — — Józsefné, Vargyas Mária 57
 Scheller Hans --- --- --- 233
Schema primum generale sive
forma studiorum Albensium.
 Gyulafejérvár. 1657. --- --- --- 210
 Schieferstadt --- --- --- 228
 Schimmerth Hans --- --- --- 233
 Schirmer Pál --- --- --- 232
 Schobel Dániel --- --- --- 233
 — György brassói nyomdász
 (1805.) --- --- --- 365, 367
 Schongauer --- --- --- 12
 Schubart-relikviák --- --- --- 177
 Schuller --- --- --- 246
 — Hans --- --- --- 233
 Schumacher --- --- --- 220, 225
 Schvendi Lázár --- --- --- 50
 Schwäbisch-Gmünd --- --- --- 101
 — — múzeuma --- --- --- 177
 Schwartz Hans --- --- --- 233
 — Kristóf János --- --- --- 232
Scriere deprin prejur. Szeben.
 1789. --- --- --- 340, 341
Scurt izvod pentru scrisori.
 Szeben. 1792. --- --- --- 345
Scurtată kuprindere... Szeben.
 1784. --- --- --- 332
 Sebestyén József, K. --- --- --- 55, 58
 Segesdi oltár --- --- --- 10
 Segesvár --- --- --- 56
 Segesvári kolostortemplom --- 17
 Seler Hans --- --- --- 233
 Selmezbánya --- --- --- 244
 Semeon I. Simon --- --- ---
 Seprődi János --- --- --- 405
 Seprős dísz (őskori keramikában) 71
 Sepsiszentgyörgyi ref. főgimn.
 könyvtára --- --- --- 160
 Serafim érsek --- --- --- 152—154
 Seraphin Fr. Vilmos --- --- --- 76
 Serbán, Kóreszi diákonus fia 156, 174
 Serczegi Benedek 22, 26, 27, 33,
 37, 38, 40, 44, 47
 Shakespeare --- --- --- 201
 —: Ill. Richárd --- --- 309, 310
 Sibianul Péter balázsfalvi nyom-
 dász 1759—60. --- --- 320—321
Siebmacher --- --- --- 58
 Siegescu József --- --- --- 354
 Siena --- --- --- 23
 Sieveking müncheni múzeum-
 igazgató --- --- --- 228
 Sigray János, szepesi prépost 256
Sikriulü de aur. Szászsebes.
 1683. --- --- --- 162—165, 175
 Silvester szerzetes --- --- --- 159, 161
 Silvestru Caliani könyvvizsgáló 325
 Simon könyvkereskedő 34, 39, 45,
 47, 48
 — István erdélyi püspök és
 érsek --- --- --- 157, 158
 Simplicissimus --- --- --- 234—236
 Sindipa bölcsész --- --- --- 360
 Sinkai György 161, 329, 334, 348,
 370, 376, 379—382
 — —: *Elementa lingvae daco-*
romanae. Buda. 1805. --- --- 368
 — —: *Epistola ad Joannem*
de Lipszky. Buda. 1804. --- 364
 — —: *Hronika Romänilor.*
 Buda. 1808. --- --- --- 378
 Siphtin Sophia --- --- --- 20
Sipos Pál: *Erkölc*—*Szabadság* 102
 — —: *Psyche.* --- --- 102, 104
 — Pálnak Döbrentei Gábor 102—5
 Sirgenstein leletei --- --- --- 226
 Sírmező, andernachi --- 179, 219
Scrierea a mişelui stat din
Ems. Kolozsvár. 1803. --- --- 362
Skutulü katekizmuşului ku räs-
punsu. Gyulafejérvár. 1656. 162

<i>Slujba la pomenirea lui Nifon.</i>		Sutor I. Kechiety --- --- ---	
Szeben. 1806. --- --- ---	372	Sutu havasalföldi vajda --- ---	345
<i>Sluzebnik.</i> Brassó. 1588. --- ---	156	Svájcz --- --- ---	227
— Brassó. 1588 körül --- ---	157	<i>Synopsis a Bibliei.</i> Szeben. 1791.	344
Smyrna --- --- ---	226	— — Szeben 1808. --- ---	378
Snagovi kolostor --- ---	145, 374	Szabó István --- --- ---	329
Sóbányászat, erdélyi --- ---	235	— Károly --- --- ---	142
<i>Sobornik.</i> Brassó. 1568. --- ---	150	— Mihály --- --- ---	305
— Szászsebes. 1580. --- ---	153	Szádeczky Béla --- --- ---	387
Sodronyos románcz, erdélyi ---	83	— Lajos --- --- ---	235
Soltész --- --- ---	285	Szalagos ornamentika (őskori	
Solymos --- --- ---	103	keramikában) --- --- ---	71
Sommer Hans --- --- ---	233	Szalárdi János --- --- ---	236
Soós könyvtár, Hátszegen ---	158	Szalbeck Mátyás erdélyi nagy-	
Sopron --- --- ---	41, 133	prépost --- --- 123, 126, 128	
Soproni konviktus --- --- ---	133	Szamosújvári gimnázium --- ---	71
— nyomdász I. Sziesz József		Szapolyai Imre kincstartó --- ---	51
Sorger Gergely bárói oklevele	267	— István --- --- ---	52
— — erdélyi kath. püspök 266—	271, 279	— Istvánné, Hedvig tescheni	
Sörös Pongrácz --- --- ---	182	hercegnő --- --- ---	52
Sövénységi oltár --- --- ---	15	— János --- --- ---	52
Spanyolország --- --- 22, 40, 49,	79	— László --- --- ---	52
Speyer --- --- ---	101, 224, 225	— Miklós erdélyi püspök ---	51
Steeden an der Lahn --- --- ---	221	Szász Károly --- --- ---	105
Stanovics Gergely --- --- ---	323	— Pál, kolozsmonostori apát-	
Stefanovics János --- 370, 374—	75	ság sáfara --- --- ---	182
Steier --- --- ---	39	Szászország --- --- ---	41
Steimle őrnagy --- --- ---	98	Szászsebes --- --- 152, 153, 162	
Steinacker Gustáv --- --- 138—	141	Szászsebesi Madonna-szobor ---	15
— — : Pannonia. --- --- ---	138	— nyomda --- --- 173, 175	
— — : Ungarische Liriker ---	139	— oltár --- --- ---	10
<i>Stephanie József:</i> Kisfaludy Ká-		Szászváros --- --- 104, 154, 174	
roly és Bolyai Farkas --- ---	191	Szathmáry --- --- ---	104
Stinn János --- --- ---	232	Szatmárnémetii zsinat --- ---	215
Strassburg --- --- ---	101	Szatsvay Sándor --- --- ---	103
— múzeumai --- --- ---	224	<i>Századok</i> --- --- 61, 109, 183,	388
<i>Strastnik.</i> Balázsfalva. 1773. ---	325	Szebelébi Bertalan --- --- ---	265
— Balázsfalva 1804. --- ---	365	Szeben város tanácsa --- ---	173
Stratimirovics István karlóczai		Szebeni érseki könyvtár --- ---	157
érsek --- --- ---	366	— királybíró, Fleischer András 20, 21	
Stravonius Jeremiás --- --- ---	17	— nyomdász I. Barth János,	
Stuttgart --- --- ---	101, 178, 230	Barth Péter, Hochmeister	
— múzeumai --- --- ---	226	Márton --- --- ---	
Stuttgarti múzeum --- --- ---	231	— ötvös-apródkönyv --- ---	232
Suciu László balázsfalvi kanonok	167	— ötvös <i>czéh</i> -kiadások könyve	232
Suky László könyvtára --- ---	87	— ötvösczéh --- --- ---	232
Sulzbach --- --- ---	101	— ötvösmesterek könyve ---	232
<i>Supplex libellus Valachorum</i>		— ötvösök <i>büntetések</i> könyve	232
<i>Transsilvaniae.</i> Kolozsvár.		— számadáskönyvek --- ---	147
1791. --- --- ---	344	Szegedi Pál --- --- ---	23, 48
		— Sára, Sztojka Lászlóné ---	276

Székely Dávid --- --- 331, 332, 350	Sztrigy vize--- --- --- --- 107
— György --- --- --- --- 194	Szunyog Ferencz --- --- --- --- 173
— Nemzeti Múzeum--- --- --- 167	Szurduk --- --- --- --- 137
Székelyek --- --- --- --- 27	Szurony--- --- --- --- 244
Székelyföld --- --- --- --- 235	Tábiási oltár --- --- --- --- 15
Székelysombori oltár--- --- --- 9	Tacitus --- --- --- --- 249
Szekrényes szárnyoltár --- --- 12	<i>Tălcuŭ evangeliilor.</i> Brassó.
Szempczi lelkipásztor, Mártonfi	1564. --- --- --- --- 148—149
György --- --- --- --- 260	Talpas pohár (őskori keramiká-
Szent Bertalan templom Brassó-	ban) --- --- --- --- 71
ban --- --- --- --- 73	Táncz --- --- --- --- 235
— Dorottya oltárszobra --- --- 15	Tankönyv-monopolium --- --- 214
— István (vagy Szt. László)	Tarczali Zsigmond--- --- --- 54
oltárszobra --- --- --- --- 15	<i>Tariffa la harmiŭti dela Turnu</i>
— Katalin oltárszobra --- --- 15	<i>roşu.</i> Kolozsvár 1802. --- --- 361
— Margit (?) oltárszobra--- --- 15	Tarigrad I. Konstantinápoly ---
— Márton oltárszobra --- --- 15	Tarsoly --- --- --- --- 245
— Nifon konstantinápolyi pat-	Tasnádi neolithkori telep --- 71, 192
riarcha --- --- --- --- 372	— püspöki helynök, Gergely 51
— Orsolya oltárszobra --- --- 15	Tatárjárás --- --- --- --- 79
— Péter oltárszobra --- --- 15	Tatárok --- --- --- --- 276
Szentanna --- --- --- --- 283	Téglás Gábor --- --- --- --- 99, 107
Szenterzsébeti oltár --- --- 9, 17	Tekeld Péter balázsfalvi nyom-
— — feliratai--- --- --- --- 20	dász 1760. --- --- --- --- 321
<i>Szentiványi Márton</i> : Dissertatio	Teleki József --- --- --- --- 86
de ortu. Nagyszombat. 1703. 170	— Mihály --- --- --- --- 384
Szentmihályi --- --- --- --- 396	— Zsuzsánna gr. (széki), bo-
Szentpétervár --- --- --- 152, 153	rosjenei gr. Korda Györgyné 58
Szepeshelyi templom --- --- --- 10	Telkibánya --- --- --- --- 235
Szepesi prépost, Sigray János 256	Temesvár --- --- --- --- 323
Szép művészeti Múzeum --- --- 12	Temesvári nyomda --- --- --- 381
Szerémségi kolostor --- --- --- 152	— püspök, Vichentie Jonnovics
Sziesz József soproni könyv-	Vidacü --- --- --- --- 323
nyomtató --- --- --- --- 131, 133	Temesváry János --- 53, 129, 284
Szigligeti Ede --- --- --- 308—312	Temetés--- --- --- --- 235
Sziklay Ferencz --- --- --- --- 289	Tempé Radu --- --- --- --- 359, 382
Szilágy vm. --- --- --- --- 71	— — : Grammatikă Româ-
Szilágyi Ferencz kolozsvári tanár 104	nească. Szeben 1797. --- --- 353
Szilágy somlyói első kincs--- --- 220	<i>Teologia dogmatika.</i> Balázsfalva 1804. --- --- --- --- 365
Szilázia --- --- --- --- 47	<i>Teologie.</i> Balázsfalva 1801. 357—58
Szinte Gábor --- --- --- --- 107	— Balázsfalva 1802. --- --- --- 360
Szlavoniai katonai határőrvidék 377	— <i>dogmatikă.</i> Balázsfalva 1801. 357
Szolnoki főesperes, Gergely --- 51	Tergovistye --- --- --- --- 148
Szörényi főispán, Barcsai Akos 160	Tergovistyei nyomda --- 144, 145
Sztojka család (szalai) bárói ok-	Terra nigra --- --- --- --- 179, 218
levele --- --- --- --- 273—275	Tertina Mihály --- --- --- --- 368
— László --- --- --- --- 276	Teschen --- --- --- --- 387
— Lászlóné, Szegedi Sára --- 276	<i>Tetravanghelul diaconului Co-</i>
— Zsigmond Antal erdélyi püs-	<i>resi.</i> --- --- --- --- --- 148
pök --- --- 121, 261, 271—279	

Teutsch Frigyes	147	Tűzoltás	338
Thallmassing leletei	227	Tyroff	228
Théba	79	Tyrol	360
Theofil gyulafejevári érsek	167	Udvarhelyi iskola	85
<i>Thomas Jean</i> : Nouvelle gram- maire française et hongroise	131, 132	Új-Guinea	225
Thuránszky Péter	387	Ujlaki János váczai püspök	36
— Péterné, Luby Terézia	387	Ulászló II.	385
— Tamás	387	Ulfeld gr.	126
— Tamásné, Pongrácz Éva	387	Ulpia Trajana	107
Tichindeal Demeter 360, 376—77,	381	Ungnad Dávid	25, 31, 33
Tielsch, medgyesi ág. ev. pap	103	Urmitz	219
Tiflisz	175	Ürmössy Gyula	86
Tiliskai gör. kel. egyház	335	Váczai akadémia	130
Tinódi Sebestyén	405	— püspök I. Althan Mihály Ká- roly, Ujlaki János	130
<i>Tirkulariu</i> . Kolozsvár 1807.	372	Vajda Demeter	376
Tisbe	373	Vajdahunyadi várkastély	107
Todorán Endre	71	Vajna Dávid	350, 376
Tokaj	25	Váltópénz	360—62, 372
Toldy Ferencz	137, 138	Vámok	332
Tolnai Dali János	214, 215	Vámossy Zoltán	386
Tolstoj	202	Váradai egyház plebánosa, Bri- tannus János	181
Toma nyomdászinas	167	— káptalan története	106
Tomeján Margit	324	— püspök, Bornemisza Ger- gely	31
Tordai Gálfiné	288	— görög kath. püspök	385
Tordai Venus-szobor	228	Varasdi katonai határőrvidék	377
Tordasi Mihály erdélyi oláh püs- pök	156	Vargyas Mária, Sárpataki Már- ton Józsefné	57
Tordos, Hunyad vm.	103	Varlaam gyulafejevári érsek	166, 167
Torma Károly	99	— moldvai érsek	157, 158
— Zsófia gyűjteménye	220	— : Antecatechismus Calvinia- nus. Szucsava. 1645.	157, 158
Török Aurél	72	Vásáruti lelkipásztor, Mártonfi György	260
— Bertalan	55	Vasile Lupu moldvai vajda	145
— Ferenczné	42	Vaszlay János	265, 269
Törökország	317	Vaxmann Ferencz	232
Törökök	25, 33	Vay Dánielné, borosjenei gr.	58
<i>Trei rândueli</i> . Kolozsvár. 1792.	345	— Sándor gr.	286
Trento	24, 35	Velence 22, 24, 27, 29, 34, 37, 43, 47, 48	
Trident I. Trento		Venus szobor, tordai	228
Trier	101	Verancsics Antal esztergomi ér- sek	31
— múzeuma	219	— Fausztusz	23
— római kori épületmarad- ványai	220	— Blotz Hugónak	29
<i>Triod</i> . Brassó. 1578.	152	— ismeretlen munkája	32
<i>Triodion</i> . Balázsfalva. 1800.	356		
Triumphus Ágoston	106		
Tschenschner Károly	14		
Tudor deák	148		
<i>Turul</i>	109, 110, 388		

Verein für Siebenb. Landeskunde	76	Waynand	230
Veres Ádám	332	Wiesbaden	101
Veress Endre	24, 176, 383	— múzeuma	221
Verestoronyi harminczad	361	Willibaldsburg	97
Veronai Gábor erdélyi püspök	52	Winterfeld H.	225
Versényi György	387	Witasek István	198, 206
Vértesy Jenő	312	Wittenberg	87
Verzé Radu	353	Wolff Márton	232
Vestire. Szeben. 1788.	338, 339	Worms	101, 222
— Szeben. 1789.	339, 341	— múzeuma	222
Veszprémi püspök, Fejérvány István	42	Wundt Vilmos	197, 202
— — Liszthi János	22—25, 30, 32, 34—38, 42	Württemberg	98
Viața lui Bertoldo. Szeben. 1799.	354	Xanten	219
— și pildele Esop. Szeben. 1795.	348	Xeres de la Frontera	79
Vichentie Joánnovics Vidacü temesvári püspök	323	Zágrábi püspök, Klobusiczky Ferencz br.	270, 271
Világos	387	Zákán Efraim sebesi tanító	156
Világosvár	374	Zalatnai ötvösművek	233
Vilbel	222	Zaránd vm.	104
Villach	385	Zarándi görög kel. tanítótétel könyvtára	167
Vinczi Popa János	165—167	Zay Ferencz	53
Volkelt János	193, 198, 206	Zéau br.	287, 289
Votiva appreciatio. Balázsfalva. 1760.	321	Zeyk Miklós enyedi tanár	103
Völkinshofen leletei	224	— Mózesné, Cserei Krisztina	86
Vulkán Sámuel váradi gör. kath. püspök	370, 273—75	Zibay Gergely címeres levele	56
— szoros	108	— Gergelyné, Nikos Ilona	56
Wagner E. karlsruhei múzeum-igazgató	225	Zilah	384
— Károly	52	Zindelinus I. Cindel	
Wallis Mihály gr.	345	Zorger I. Sorger	
Wallraf-Richartz-Museum	179	Zoványi Jenő	217
Weber Arthur	141	Zölcze (Balázsházai határban)	71
— János	339	Zrínyi György gr.	25
Weckerling wormsi múzeum-igazgató	222	— Miklós	86
Weiltingen	98	— Péter	41
Welzheim	98	Zsámboki János	22, 23, 45
Weissenburg	98	— —: Arcus aliquot ²² triumphales 1572.	45
Wesselényi István	86	— —: Basilica	47
— Miklós br.	103	— —: Harmenopolum	47
Westdeutsche Zeitschrift	218, 219, 222, 224	— —: Berzeviczy Mártonnak	28
		— —: Blotz Hugónak	26, 27, 34, 39, 45, 47, 48
		Zsidó, Pest vm.	281
		Zsigmond Ágost lengyel király	41
		Zsilvölgy	107
		Zsinordiszes keramika	71
		Zsombori József gyulafejevári tanár	104

